

Klára A. Samková

MOJE CESTA ZA SCARLETT

a k tomu něco navíc

Vydavatelství BLINKR

2013

***Poznámka:** tato kniha poprvé vyšla v papírové formě v roce 1994 v nakladatelství ROAD Praha. Vydavatelství BLINKR ji připravilo po redakční a grafické stránce k novému vydání v elektronické formě ve formátech EPUB a MOBI.*

© Klára A. SAMKOVÁ 1994

© Fotografie Klára A. SAMKOVÁ 2013

© Vydavatelství BLINKR, Praha, 2013

© Obálka Filip ŠIMONEK, 2013

ISBN 978-80-87579-12-1

Motto:

Kdysi v pravěku, kdy po světě běhali brontosauři a na naší politické scéně žilo Občanské fórum, bavili jsme se v parlamentním poslaneckém klubu tohoto hnutí o tom, kdo má jakou motivaci ke svému poslancování. Všichni uváděli různé přeušlechtilé důvody. Kolega Miroslav Macek se tehdy usmál a řekl: „Za všechno může špatná četba v dětství.“ Myslím, že sám netušil, jakou vyslovil pravdu. Kdyby nebylo „špatné četby v dětství“, určitě by nevznikly ani tyto zápisky.

MOJE SRDCE V JIŽNÍM SMĚRU

(předehra)

Na půdě u nás doma, v místě, kam vikýřem dopadá proud světla, ve kterém tancují částečky prachu, stojí už léta stará oprýskaná židle. Pochází prý z kuchyně mé prababičky, a přestože je tvrdá a nepohodlná, byla nejoblíbenější židlí mého dětství, dospívání – a vlastně jí je dodnes. Stojí totiž před velikánskou secesní knihovnou.

V jejích policích za barevnými skly bylo ukryto vše, co na půdy starých domů zavane čas nebo co není potřeba ke každodennímu použití. V temných dobách, kdy táta v pracovně pravidelně brblal při poslouchání Hlasu Ameriky a maminka otráveně opravovala dějepisné písemky svého středoškolského žactva a snažila se nekvalifikovat neznalost data založení KSČ coby závažnou neznalost a důvod pro snížení známky, vytrácívala jsem se já na půdu. Nacházela jsem metry dívčí literatury z přelomu století, dětské knížky čtyř generací, trosky dvou ročníků časopisu Vpřed, klosovky a prapůvodní vydání Rychlých šípů. Příběhy princezny Niny Džavachy, Gabry a Malinky, flossovky a mezi nimi strojopisy samizdatů snad v desátém průklepu. Tím vším jsem se postupně probírala.

Když mi bylo asi šestnáct, všimla jsem si dvou objemných knížek v červené plátěné vazbě. Vypadaly moc tlustě a já jsem na ně neměla příliš velkou chuť. První se jmenovala aspoň trochu lákavě V bouři a druhá Po bouři. To nevzbuzovalo moc nadšení. Název společný oběma dílům – Jih proti Severu – mi taky mnoho neřekl, ovšem jen do doby, než jsem knížku vzala do ruky a otevřela první stránku. Tehdy v Čechách knížka Jih proti Severu příliš známá nebyla.

Po roce 1989 však byla jedním z prvních titulů klasické beletrie, který u nás vyšel, a tak především dívčí srdce se mohla dát vtáhnout do romantického, a přesto tak realistického děje občanské války. Příběh Scarlett a Rhetta, příběh lásky, vypočítavosti, příběh boje proti osudu a příběh velkého pouta k rodné zemi, je příliš podmanivý a příliš pravdivý, než aby se dal označit za pouhou brakovou literaturu.

Ten příběh mne pohltil a knížku jsem odložila až poté, co byly oba svazky přečteny do konce. Vlastně ne, já jsem ty knihy nikdy číst nepřestala a jejich hlavní hrdinka Scarlett se mi stala zdrojem inspirace k mé vlastní metodě překonávání překážek.

Co znamená koule z chemie ve srovnání s hrozivým úkolem vyvézt Melanii z hořící Atlanty! A bolest ze ztracené první lásky je malicherná oproti bolesti, kterou pocítovala Scarlett, když ji Ashley vůbec nemiloval a za zády se jí navíc vysmíval ten padouch kapitán Butler, který vůbec nebyl gentlemanem!

Já vám dám, vy bídáči, když vy na mě takhle, tak já vám ukážu! Chemii si opravím na jedna a chlapi coby komplikální životní faktor mi mohou políbit šos! Řítla jsem se ze schodů půdy rovnou k učebnicím. V průběhu doby mi Scarlett pomohla z mnoha nesnází a já se ji naučila mít ráda – tu zlou, tvrdohlavou a cílevědomou. Ptávala jsem se sama sebe, jak by se ona zachovala na mém místě, co by udělala, jak by čelila mému problému. Poznávala jsem ji víc a víc, rozuměla jejím touhám, nenáviděla jsem její nepřátele a milovala její lásky.

Scarlettinou největší láskou však bylo místo zvané Tara – a to jsem poznat nemohla. Kus země kdesi na hranici divočiny, rudá půda s borovicemi ubírajícími slunce bavlníkovým plantážím. Bílé stavení s alejí dubů, střed světa a smysl všeho.

Když jsem se probírala z pouhého okouzlení románem, které odpovídalo mým šestnácti letům, začala jsem se zajímat, kde by skutečné Tara mohlo být. Držela jsem se své oblíbené literární předlohy a sháněla pořádnou mapu, na které bych našla známá jména: Atlanta, Macon, Jonesboro, Fayetteville, Marietta...

Chytala jsem se útržků. Na jihovýchod od řeky Chattahoochee..., cesta z Atlanty do Tara trvala Scarlett povoze den a půl a kůň byl vysílený..., z vlaku vystoupila v Jonesboro... Ano, Jonesboro, odtud to muselo být do Tara nejbliž! Tam na ni čekával Will s brýčkou a cesta domů, do Tara, pak už netrvala dlouho.... Upřeně jsem se dívala do starého atlasu na malinká písmenka kousíček pod tlustým nápisem Atlanta: Jo-nes-bo-ro, nemohlo o tom být pochyb. To městečko existuje. Tak jsem zase atlas zaklapla a strčila ho do knihovny.

Vždyť se psal rok 1989 minus x a naše rodina neměla ani peníze, ani správný proletářský původ, ani známé v bance či na policii, ani nikde jinde, aby se byť na vzdáleném obzoru rýsovala naděje na devizový příslib a cestu do imperialistické ciziny. Nezbývalo než čas od času vzít zavděk oprýskanou židli před starou knihovnou s řádkou už pěkně ohmataných knih. Přešlo pár let a začal se psát letopočet 1989 plus....V roce plus jedna jsem kuchyňskou židli vyměnila za stejně nepohodlné křeslo ve Federálním shromáždění a Jih proti Severu za návrhy zákonů. Napínavé to bylo stejně a mnohdy šlo i o to, jak uniknout z hořící Atlanty. V roce 89 plus tři jsem stála ve Washingtonu, D. C, a v ruce žmoulala pár set dolarů našetřených ze stipendia. Pubertální sny jsou od toho, aby se uskutečňovaly. Za 3,98 USD jsem si zakoupila silniční atlas Spojených států a za čtyři stovky pronajala auto.

V pátek 20. listopadu 1992, přesně v poledne, jsem do toho auta sedla. Moje cesta vedla přímo na jih, do Tara.

CESTA NA JIH

Jó, to se vám řekne – rentla si kár a odfrčela na jih! Především auto bez automatické převodovky se v Americe těžko najde, a i moje Červená karkulka (rozuměj Geo-Prizm, nic levnějšího nebylo) nebyla výjimkou. Usoudila jsem, že „D“ znamená „drive“, tedy jízdu, „N“ bude neutrál a „R“ zřejmě „return“ neboli zpátečka.

Vyzkoušela jsem to na okruhu od Bílého domu ke Kongresu a vzhledem k tomu, že obě budovy ještě stojí bez viditelné díry ve zdi, lze usuzovat, že můj odhad byl správný. Než jsem se vymotala z washingtonského předměstí Arlington a z šestiproudových dálnic, uplynula hodina a já v chladném podzimním dnu litovala, že jsem si nepřiplatila na auto s klimatizací. Můj rozpočet však byl víc než neúprosný, a tak mne střídavě oblévalo horko a ledový pot.

Obávám se, že spoluúčastníci dopravního provozu z mých prvních hodin na amerických dálnicích si na své nervy museli pustit chlazení naplno. Co kilometr, to nepočítaných dopravních přestupků. Dílčí cíl cesty však byl jasný a podřídilo se mu vše včetně silničních pravidel.

Šlo o to se vyhnout dálnici číslo 95 vedoucí do Richmondu a propracovat se na šestašedesátku. Největší problém spočíval v chybějících názvech měst na směrovkách. Na amerických návěštích jsou totiž uvedena pouze čísla dálnic. Jestliže ale víte, tak jak jsem věděla já, že chcete do Gainesville, avšak samozřejmě netušíte, že se tam dostanete přes pětapadesátku a hned vpravo musíte najet na silnici číslo 495, pak se budete stejně jako já další hodinu vymotávat z naváděčů do washingtonského předměstí Pentagon City, pojmenovaného po slavném velitelství US Army. A ani Gainesville, ani jiného jména se nedopátráte. Musela jsem proto zastavit na okraji dálnice a vyzkoumat všechna příslušná dálniční čísla. Bylo to při mé cestě poprvé, ale zdaleka ne naposled. Když jsem konečně přišla na to, kudyže se kam jede, a dostala se na vytouženou cestu, objevila se další z amerických dálničních záludností. Čísílko už souhlasilo. Co nesouhlasilo, byla písmenka. N, to je north, sever, a dálnice takto označená míří pochopitelně na sever, kam jsem nechtěla. Samozřejmě jsem stála právě na ní. Potom byla druhá možnost, W, west, tedy západ. Řítla jsem se tedy přesně opačným směrem. Než jsem našla výjezd, než jsem z něj vyjela, než jsem našla opačný nájezd a než jsem na něj najela a vydechla si, že teď už snad doopravdy mířím tam, kam chci, uplynula vesele další hodina.

Během ní jsem dostala hlad a navíc začala toužit po jisté místnůstce označené panenkou. Naštěstí jsou americké dálnice stavěny na americké rozměry a ty předurčují, že můžete být na cestách dlouhé dny a týdny. Okolí dálnic i větších silnic proto motoristy bohatě zásobuje vším, co by případně na nich mohli potřebovat. Určitě zde najdete spoustu příležitostí k jídlu. McDonald's Big Mac, což jsou hamburgery, Waffle house, Pizza Hut s červenou střechou ve tvaru klobouku, specializovaný na pizzy, a nejvznešenější Kentucky Fried Chicken, kde se dostanou i hory nejrůznějších zeleninových salátů. Kuře zapékané v pikantním těstíčku a prodávané v krabičkách s obrázkem starého bělobradého pána, který údajně tuto pochoutku vynalezl, považuji já osobně za téměř jedinou požitelnou americkou krmí. Patrně nejstrašnější zkušenost jsem udělala s Waffle house. V něm jsem kdesi před Maconem obdržela za čtyři dolary pečená kuřecí prsa chuti i vzhledu osmahnuté podešve. V těchto labužnických stáncích se podává coca-cola zarovnaná ledem v kelímku velikosti menšího džberu, s víčkem a brčkem, což je pro motoristy moc praktická věc. Komfortně se najíte a vyřešíte i svoje další neodbytné potřeby. Je v nich exkluzivně čisto, voňavá mejdlíčka a všude teče teplá voda. V těsné blízkosti se většinou nachází benzinová pumpa. Tam se dá koupit úplně všechno. Oblečení, kartáček na zuby a další kosmetické potřeby včetně dámských vložek, dětských plenek, tužek, holicích strojků a všemožných nesmyslů k zabavení dětí na dlouhých cestách.

Především tam ale vaří kafe – a to kafe na americké poměry vynikající. V Novém světě se totiž kávou obvykle nazývá něco, čeho by se našinec odmítl být jen dotknout a vylil by to bez obavy z podstatného ztmavnutí i do zcela čisté vody na nádobí. U nás tomu říkáme dokonalá hrušková voda. U americké benzinové pumpy vám však kdykoliv nalijí čerstvě uvařené a kouřící opravdické kafe. Sušeného mléka si můžete vzít, kolik chcete. Středně velká porce přijde zhruba na sedmdesát centů, což je pořád ještě relativně laciné. Pokud jde

o sortiment pumpových obchodů, musím říci, že jeden z nich jsem obzvláště ocenila. Hned první noc pochopitelně začalo příšerně pršet a byla pěkná zima. Jestli si myslíte, že jsem měla pětadvacet dolarů na nejlevnější motel (tehdy), tak se trpce mýlíte. Spávala jsem po celou dobu své cesty v autě, což vzbudilo nelíbenou hrůzu všech přátel, kterým jsem to vyprávěla. Nechápu dost dobře proč. Za celou dobu jsem nezažila jediný konflikt, a pokud zaparkujete tak jako já, tedy u obchodů či pump, kde je čtyřadvacetihodinový provoz, nemyslím, že se může stát něco strašlivého. I americké detektivky se odehrávají vždy v nějakých odlehlých skladištích či jiných vylidněných místech, ale tam, kde je neustálý ruch, není kriminalita nijak obvyklá.

Tu první noc jsem měla ve tři ráno za sebou asi 700 kilometrů jízdy a moje myšlenky byly schopny se upínat už jen k představě kelímku horké kávy. V pumpovém butiku jsem ovšem objevila pro zahřátí něco podstatně lepšího, totiž peřinu. Tak jsem si za osmnáct dolarů koupila obrovskou prošivanou přikrývku, a počasí se rázem oteplilo. Než jsem dorazila až k výše popsané oáze, musela jsem jet vlastně celou noc. Z šestadevadesáté silnice jsem zahrnula na dálnici číslo 81, a tu jsem už neopustila. Projížděla jsem úpatím Apalačského pohoří a musela si stále připomínat, že do Atlanty to mám skoro tisíc kilometrů a měla bych tam dorazit co nejdříve. Překrásné lesnaté pahorkatiny měnily cestou na jih svoji tvář.

Ve Washingtonu už byl holý pozdní podzim, ale jen o 150 kilometrů jižněji listí na stromech povětšinou ještě drželo. O dalších 200 kilometrů na jih hýřilo jasnými podzimními barvami. Přibývalo také jehličnatých stromů, hlavně borovic. Naštěstí slunce brzy zapadlo a obrysy kopců splynuly s černočernou tmou, takže moje pozornost nebyla rozptylována krásami krajiny. Mohla jsem se soustředit jenom na jízdu. Ze tmy vystupovala jen stará stavení z červených cihel s bílými sloupy v průčelí. Za Greensboro začalo drobně mžít. Jela jsem tou nocí teplého spícího deště a konečně pochopila, co znamená „dlouhá bílá přerušovaná čára“. Byla jak šňůrka se svítícím korálkem mého auta. O půlnoci se z rádia ozývaly staré písničky Beach Boys a Elvise Presleyho. Země jako by měla v kalendáři napsán letopočet zase jen těch 1960 a nějaké drobné, ležela před ní báječná naděje následujících desetiletí.

Klouzala jsem do snění, do vzpomínek na dětství a také na jih. Jižněji, jižněji, přes Severní a Jižní Karolinu, do Georgie, vonící tlejícím listím. Za ranního svítání ke mně vztáhly mlžným oparem ruce mrakodrapů lemujících Peachtreestreet, aby moje srdce už nikdy nepustily ze svého vlídného objetí. Peachtreestreet znamená „Broskvoňová ulice“ a je hlavní tepnou města. To město přede mnou byla Atlanta.

JONESBORO

Před Atlantou jsem se kvůli propletenosti dálnic dopustila série dalších dopravních přestupků a nakonec téměř způsobila řetězovou havárii tím, jak jsem náhle a prudce stoupla na brzdu. Zastavila jsem na odstavném pruhu a nevěřícně zírala na tabuli. Docela obyčejně bylo na ní totiž napsáno **Clayton county** - Claytonský okres. Tak ono to opravdu existuje! To snad není možné! Až úplně ke konci nového pokračování románu Jih proti Severu, nazvaného prostě Scarlett, který napsala Alexandra Ripleyová, se popisuje scéna setkání hlavní hrdinky s Rhettem v Dublinu na plese u královského místodržitele. Ceremoniář

přichází ke Scarlett a zve ji k následujícímu tanci s místokrálem. Dáma mu vybraně odpoví: „Je mi vysokou ctí," a otočí se s úsměvem k udivenému Rhettovi: „U nás v Claytonském okrese jsme vždycky říkali, že jsme ve vysoké bavlně...“

Já jsem sice v bavlně nebyla, zato v Claytonském okrese ano. Leží těsně pod Atlantou směrem na jihovýchod a na jeho území se nachází jedno z největších amerických mezinárodních letišť. To vynáší určitě víc než bavlníkové pole. Ostatně nepotkala jsem ani jedno. Bavlna, kdysi zde nejhojněji pěstovaná zemědělská plodina, totiž z Jihu snad úplně vymizela. Dnes je Atlanta průmyslovým supercentrem, v jehož okolí bydlí na šest milionů lidí. Na bavlnu nezbyvá místo. Pole nahradily borovicové háje, místo plantážnických stavení stojí kolonie rodinných domků.

Sjela jsem z dálnice a probírala se dobře známými jmény. Ta tentokrát nebyla napsána na bílých stránkách mrtvých knih, ale na živých návěštích ukazujících cestu k živým městům. Fayetteville, Lovejoy, Hampton a hlavně – Jonesboro. Moc jsem netušila, kudy právě jedu, jenom jsem využila informace turistického centra při cestě – malinké boudičky nacpané mapami, letáčky, pozvánkami a inzeráty. Mezi jinými ohlašovaly, že se zde náhodou právě tuto sobotu odbývá tradiční vánoční trh, pořádaný jako každoročně dámami z místní Historické společnosti.

Tu založili v roce 1969 ke zvyšování zájmu o významná místa v dějinách Jonesboro a okolí. Jedním z jejích prvních ředitelů byl svého času i pan Stephens Mitchell, bratr jisté paní Margaret, která napsala první dva díly románu Jih proti Severu. Dotyčný spolek koná každoročně ještě dvě další akce – Scarlettin ples a rekonstrukci bitvy u Jonesboro. To válečné dunění jako by doznívalo v městečku dodnes, a když jsem se rozhlížela po jeho malebných historických domech, nabyla jsem pevného přesvědčení, že Jižané nakonec přece jenom vyhráli.

Jonesboro je přepůvabné místo, s ulicemi zaplněnými starými plantážnickými domy pod rozložitými javory a duby. Moderní architektura – zejména nový baptistický kostel a budovy k němu přiléhající – se starému slohu zcela přizpůsobila. Hlavní ulice, která se opravdu jmenuje Hlavní, vede souběžně s železniční tratí. Řada domů obrácená do ní hlavním průčelím přetrvala navzdory válce ještě od dob tvrdohlavé O'Harovy dcery. Procházela jsem se tou ulicí a za chvíli jsem si byla téměř jistá, že musím Scarlett potkat hned za nejbližším rohem. Připomínalo ji zde totiž všechno. Naproti benzínové pumpě stojí budova místní banky – Tara bank. Druhou hlavní ulicí města je Tara boulevard a v původním nádraží (u kterého musel čekat Will) je prodejna upomínkových předmětů. Scarlett se zde usmívá na porcelánových talířcích, umělohmotných předmětech všech druhů, tvarů a skutečných i domnělých užití, na hodinách, plakátech, hrníčcích, prostírání - prostě všude. Úplně „uscarlettovaná“ jsem malé kamenné stavení rychle opustila. Kvůli kýčům jsem sem přece nepřišla. To, proč jsem zde, musí být něco jiného. Něco lepšího, krásnějšího, ušlechtlejšího. Něco spojeného s tak vrcholným prožitkem a citem, že přinutilo ženu, která jinak napsala jen pár novinových článků do společenské rubriky místních novin, aby vytvořila dílo tak hluboce lidské a tak prodchnuté citem, jako je „Odváto větrem“. Tak totiž zní původní název románu Jih proti Severu.

Když jsem vyrazila směrem k Lovejoy, dojela jsem k omšelému a nepřilíš velkému

bílému domu. Ocitla jsem se na Fitzgeraldově plantáži. Tam jsem si uvědomila, že pohnutka, která Margaret Mitchellovou přiměla k vytvoření jedinečného díla, byla obdobná té, která o něco dřív přiměla jistou paní Boženu Němcovou k napsání knížky jménem Babička. Že to byla nekonečná láska k vlasti, citová svázanost s těmi, koho milovaly, a navíc touha zachytit a snad i vrátit šťastné překrásné dny, v nichž připlouvaly příběhy starých k ouškám děvčátek, sedících na jejich klínech. Paní Margareta neudělala nic víc a nic míň než paní Božena. Při vzpomínání prostě jen vzala do ruky pero.

JAK TO BYLO S MARGARETOU

Mezi vším kýčovitým haraburdím, které prodávali na bývalém nádraží a kde už scházel snad jen toaletní papír s podobiznou mé hrdinky, mne upoutala kopa odhozených časopisů. Hrbila se v koutě a turistické skupiny chtivé ulovit do vitrín svých obývacích pokojů něco, co by jim sousedé zaručeně záviděli, ji obcházely plny nezájmu. Novinový papír rozřezaný jen tak halabala byl nadepsán titulem Old Atlanta, tedy Stará Atlanta. Obsahoval přetištěné články z místních novin, staré dobrých sto dvacet let. Zprávy ze společnosti i „zaručené zprávy“, které měly nebo mohly mít nějakou souvztažnost právě ke mnou sledovanému románovému příběhu. Úplně na spodku hromady se krčil polorozpadlý průvodce historickým Jonesboro, téměř ztrouchnivělý nezájemem. V něm jsem se dozvěděla, jak to vlastně bylo.

Ten starý dům patřival Phillipu Fitzgeraldovi, jednomu z prvních, kteří přišli do tehdy ještě divokých a neobydlených krajin. V roce 1851 koupil první pozemky své budoucí plantáže, kterou doslova vydupal ze země. Narodil se v hrabství Tipperary v Irsku a do Spojených států připlul kolem roku 1825. V roce 1837 se oženil s Eleanor McGhanovou z Hamiltonu a postavil pro ni nový dům, v němž s ní vychoval sedm dcer. Podle daňových záznamů z roku 1853 vlastnil 2375 akrů půdy a 35 otroků. Prý to byl nehezký muž. Podsaditý, ale solidní, ve tváři měl vepsány črty zarputilosti a síly. Byl známý svou neohrožeností. Pustil se do rvačky, kdykoliv měl pocit, že právu a spravedlnosti není popřáváno dosti sluchu. Jednou se údajně postavil za mladičkého politika, který vykládal rozvášněnému a poloopilému davu cosi nepopulárního. „Zastřelte někdo toho spratka!“, ozývalo se ze zástupu. Tu se Fitzgerald vyšplhal jako opice na řečniště, vytáhl z holínky nůž a chladnokrevně prohlásil: „Vyřizu srdce každému, kdo se toho mladýho dotkne. Jen ho nechte, ať řekne, co má říct.“ Nikdo neměl kuráž chytout se se starým, který zůstal sedět na jevišti a pohrával si s nožem v ruce. Začínající politik pak mohl klidně dokončit svou řeč – a posléze byl dokonce zvolen.

Pravým opakem Fitzgeralda byla jeho žena Eleanor. Neobyčejně krásná se světle plavými vlasy, hlubokýma modrýma očima a zářivě bílou pletí bez jediné pihy. Všeobecně platila za opravdovou dámu. Zvláštní byl její hlas: zněl prý jako tichá hra stříbrných zvonků. Milovala knihy a poezii, historii a klasickou literaturu. Přitom vedla rozsáhlou domácnost, která se zejména v době občanské války rozrostla o množství osiřelých neterí, synovců a bratranců, stejně jako vdov po vzdálených mužských příbuzných padlých v boji.

Že vám ty postavy něco připomínají? Nezdá se vám, že pan Phillip Fitzgerald má s Geraldem O'Harou společného víc než jen přesmyčku ve jméně, a paní Eleanor se taky podobá literární Ellen víc, než aby to byla náhoda? Však to taky žádná náhoda není! Phillip

a Eleanor Fitzgeraldovi byli totiž praprarodiči Margarety Mitchellové. Musela o nich slyšet nesčíslněkrát, když jezdila na prázdniny do starého rodinného domu za svou babičkou Annie Elizabeth a za svými šesti tetami.

Tedy, alespoň dvě tety tam byly zcela jistě: „Mamie“ a Sarah, zvaná „Sis“. Bydlely tam, obě neprovdány, až do své smrti v roce 1930 a měly pověst „svatých žen“, žijících zbožnosti a práci. Stojí za zmínku, že stejně jako Scarlettina rodina byli i Fitzgeraldovi katolíci – jediní v širším protestantském okrese.

Možná právě podle zbožných tetiček vznikla i postava nejmladší Scarlettiny sestry Careen, která po smrti svého snoubence padlého ve válce odešla do kláštera v Savannah. V každém případě byly sestry Fitzgeraldovy něžné a vážené osoby. Když šly svědčit k soudu, měla jejich svědectví takovou vážnost a byla pokládána za tak čestná, že pře byla pro stranu, v jejíž prospěch se vyslovily, prakticky vyhranou záležitostí. Trochu jiné to bylo s Annie Elizabeth, Margaretinou babičkou. Byla to rázná žena Scarlettina rodu. Určitě by neváhala projet hořící Atlantou až domů – vždyť sama udělala něco velmi podobného. Možná, že právě její udatnost a její čin byly předobrazem Scarlettiny odvážné cesty.

Stalo se to v létě 1864, za postupu Shermanovy armády. Macon, do kterého se Anna Elisabeth uchýlila po dobu války s jednou ze svých sester, byl náhle plný černochů, kteří nevěděli, co si počít s nově nabytou svobodou. Potulovali se v tlupách po kraji a k nim se přidávali yankeeovští zběhové i vojáci jižanské armády, vyměnění za zajatce z opačného tábora. I když se samotná bitva Maconu vyhnula, tlupy rabiátů městu rozhodně nepřidaly na bezpečnosti. Annie cítila, že ona sama i její sestra bezpodmínečně potřebují ochranu. Prošla neohroženě armádou Severanů přímo do velitelství Unie a tam osobně požádala generála Wilsona o ochranu svého domu a rodiny. Jak je vidět, obešla se Margaretina babička na rozdíl od románové hrdinky své vnučky i bez koně od toho padoucha Rhetta Butlera. Po válce se Annie přestěhovala do Atlanty. Vzala si pana Johna Stephense z právnické rodiny. Měli spolu několik dětí. Jedno z nich, dívka, která se 8. listopadu 1892 provdala za Eugena Muse Mitchella, rovněž významného právníka, se jakoby náhodou jmenovala Isabella, ale všeobecně byla přezdívána May Belle. May je ve staré básnické angličtině překládáno jako „dívka“ nebo „panna“ a Bella je prostě krasavice – ale to Scarlettinou Bonnie, dcerou, nebude mít určitě společného. Ostatně, May Belle byla Margaretina maminka, nikoliv dcera.

Literární historici nacházeli mnoho paralel mezi Margaretinou a Scarlettinou rodinou, i když autorka sama je přijímala velmi nevlídně. Bez ohledu na autorčino chtění je jedno víc než jisté: paní Margareta vzala za základ svého slavného příběhu osud vlastní rodiny. Osud, který nebyl v onom místě a čase nijak výjimečný. Všechny postavy jejího románu skutečně existovaly, a pokud nežily, mohly žít. Jsou živoucí, proto jsou pravdivé. A protože jsou pravdivé, tak je milujeme.

STATELY OAKS

Stejně tak pravdivě působilo i nynější „moje“ Jonesboro, na které pomalu padal deštěm promáčený soumrak listopadového odpoledne. Vydala jsem se ke svému původnímu turistickému cíli. Do míst, kde se měl konat vánoční trh. Tyhle americké vánoční a vůbec „rukodělné“ či „historické“ bazary jsem si opravdu hluboce zamilovala. Barva Vánoc je v Americe červená a zelená, podle cesmíny. Do zelených věnců z chvojí se zaplétají červené stuhy, a ty i s věnci roubí okenní rámy, zábradlí a průčelí domů stejně jako pouliční lampy či vývěsní štíty. V oknech hoří barevné svíčky a jejich vůně se mísí s odérem sušených květů a eukalyptu, další nedílné součásti americké – a to nejenom vánoční – výzdoby. Všude je plno bělobradých Santa Clausů a obřích punčoch, pěkně štráfkovaných. Na pořádnou nadílku. K tomu připočtete vše, co se dá vyrobit z proutí, vlny, hadříků, dřívěk. Různé krabičky, škatulky, hadrové panenky, andělci, ptáčkové z moduritu a malinkaté pozlacené sáňky. A samozřejmě se nesmí zapomenout na patchwork, umně skládané textilie z drobných ústřížků pestrobarevného plátna. Toto vše je pečlivě naaranžováno, barevně sladěno, proloženo zlatým jmelím a opatřeno malilinkatými cenovkami. Při pohledu na ně jsem však doličné předměty honem zase pouštěla z rukou.

Jméno domu „Stately Oaks“ se do češtiny dá přeložit jako „Vznešené duby“. U nich bych se teď ráda na chvíli zastavila. Jak možná víte, nejbližší sousedé O'Harů, Wilkesovi, bydleli na plantáži „Dvanáct dubů“, a také Tara bylo duby obklopeno. Jsou to stromy, které opravdu zastiňují většinu jižanských venkovských stavení. Velmi se však liší od našich dubů. Listy mají uzounké a podlouhlé skoro jako listy vrby. Jen maličké kalíšky žaludů svědčí o tom, že to jsou opravdu duby. Stromy dorůstají obrovitých rozměrů. Někdy se jejich mohutné sukovité větve sklánějí až k zemi, někdy se vypínají svými korunami do výšek třípatrových domů. V parku patřícímu k Draytonově plantáži u Charlestonu roste jeden, kterému se dokonce říká „andělský dub“, neboť jeho rozpažené větve se rozkládají jako křídla. Vůbec nejzvláštněji působí na nich parazitující rostlinky charakteristické dlouhými šedozelenými lístky. Usazují se na větvích, žijí ze vzdušné velikosti, vytvářejí na stromech závoje, které jim dodávají pohádkové vzezření. Rostou jenom na dubech, a ty díky jim připomínají víly s dlouhými vlasy. „Živé duby“ jsou typickým znamením Jihu, jeho krásy, vznešenosti a velebnosti, ale také jeho uzavřenosti.

Stately Oaks byl naopak otevřený až moc. Dům se čtyřmi pilíři ve dvou řadách nad sebou byl - jako téměř všechny domy Jihu - z bíle natřeného dřeva. Tento styl se ostatně udržel až do dnešních dnů a historické stavení připomíná spíš truhlářskou dílnu pod širým nebem než to, co si pod tímto pojmem představujeme u nás. Hlavním stavebním nástrojem je zde pila, cihel byste se snažili dopátrat marně. I dnes jsou třeba McDonaldivy boudičky stavěny ze dřeva, takže to asi jen ryze plantážnický materiál nebude.

Když jsem četla Jih proti Severu poprvé, divila jsem se, proč byly Scarlettiny pily tak strašně důležité a na co se mohlo tolik dřeva vůbec spotřebovat. Teď když vím, že dřevo je vlastně jedinou stavební hmotou těchto krajů, je vše hned jasnější.

Dům Stately Oaks hraje v Jonesboro zvláštní roli. Právě v něm se totiž pořádají Scarlettiny plesy, i když po většinu roku budova hostí muzeum. Zároveň je i sídlem již zmíněné Historické společnosti. Původně nestál na nynějším místě, byl sem převezen až v roce 1972. V den bazaru byl vyzdoben girlandami chvojí s červenými stuhami, odevšad se ozývaly koledy. U vchodu mi paní v historickém kostýmu podala košíček, abych se mohla

vrhnout na nákupy. Přemohla jsem sama sebe a nekoupila jsem si nádherný, leč obrovský eukalyptový věnec s vyřezávanými ptáčky. Nekoupila jsem si ani ten o trochu menší, ba ani malovaného andílka s koudelovými vlásky a zlatými křidélky.

V malém bočním stavení, které bylo v plantážnických dobách obchodem se zbožím smíšeným, mne však postihla finanční pohroma. Nejenže jsem utratila nepředstavitelnou částku osmi dolarů za další knížku o historickém Jonesboro, ale úplný zmatek v mém rozpočtu měla na svědomí další knížka – nu ano, knížka starodávných receptů kuchařek z Jonesboro. Dle tvrzení mého bývalého manžela realizace jejího obsahu zcela ospravedlňuje moji dlouhou nepřítomnost v mé vlastní kuchyni. Mohu proto jen doporučit váženým čtenářkám, aby čas strávený četbou mých kratochvilných poznámek vynahrady svým brblajícím mužům třeba výtvozem dle níže uvedeného návodu. Patří k mým nejúspěšnějším.

Hnědý chlebový pudink

1 šálek strouhanky z tmavého chleba

2 šálky mléka

3 vajíčka

3 lžice javorového (nerafinovaného) cukru

1 lžice moučkového cukru

3 bílky

2 lžice neušlehané šlehačky

Namočte strouhanku v polovině mléka na 15 minut. Smíchejte zbylé mléko, vajíčka, javorový cukr, povařte a přelijte přes namočenou strouhanku. Z bílků, moučkového cukru a smetany ušlehejte sníh. Lehce promíchejte a pečte v mírně vyhřáté troubě asi 30 minut.

Bazar v Stately Oaks pomalu končil a na Jonesboro se snášelo večerní příšeří. Na kraji města se rozprostíraly dva hřbitovy, jejichž náhrobky se zahalovaly mžícím oparem a přítímím. Ten starší, odlehlejší a rozlehlejší hřbitov ochraňoval zemřelé obyvatele Jonesboro od doby, kdy městečko vzniklo. Menší a spořádanější uchovával ostatky více než šesti set padlých vojáků Konfederace, kteří ztratili své životy v nemilosrdné bitvě posledního srpnového dne roku 1864 právě zde! Oba byly dojemné tichou odevzdaností, se kterou přijímaly běh času. V bílých domech kolem nich i v celém městečku se rozsvěcovala světla. Z toho největšího, Bailey House, se ozývala taneční hudba. Vypadalo to na nějakou rodinnou slavnost. Dům byl plný hostů, dívek v hedvábných šatech a mužů v černých smokinách s motýlky. Pod rozložitým – jistě stoletým – javorem u starého domu stálo letité litinové křeslo. Posadila jsem se do něj a pozorovala bavící se páry, které vycházely na terasu domu.

Možná že se mi to jenom zdálo, ale v jednu chvíli jsem si byla zcela jistá, že se na verandě objevil i Rhett. Opíral se o veřeje domu, nohy nedbale překřížené, jako vždy v dokonalém černém obleku. S ironickým úsměvem pozoroval hemžení v salonu, kde se právě začalo podávat šampaňské. Potom se otočil ke mně, pozdravil dvěma prsty v salutu na znamení, že mě poznává, a rozplynul se ve tmě. I pro mě nastal čas odejít.

A KDO DALŠÍ? BELLA WATLINGOVÁ?

Margaret Mitchellová promítla do své knihy mimo zážitky vlastní rodiny i řadu jiných příběhů. Postava, která se proplétá celou druhou polovinou děje, je Bella Watlingová. Kdo to byl? Jaká to byla žena? Byla to tajná Rhettova milenka? Vždyť, vzpomeňte si, když tenkrát Rhett zachránil atlantské muže, kteří byli členy Ku-klux-klanu a scházeli se ve sklepě bývalého Sullivanova domu na Decaturské silnici, dovedl je do Bellina domu, od jehož zadního vchodu měl klíč! A ten dům, necht' dámy prominou, byl bordel.

Bella prý byla rusovlasá, vyzývavě namalovaná a mluvila prostou angličtinou prozrazující její venkovský původ. Měla však dobré srdce a milovala svou jižanskou vlast stejně jako její počestní spoluobčané. Když Atlanta byla plná zraněných nebožáků, které vlaky přivážely každý den z bitev, odehrávajících se stále blíž a blíž městu podle toho, jak Konfederace ustupovala, když Scarlett s Melanií padaly únavou při jejich ošetřování, když ve městě pomalu nebylo nerozcupované prostěradlo, tehdy zastavila Bella Watlingová na ulici Melanii a předala jí od „svých dívek“ pěkně kulatý obnos. Právě mezi Melanií, opravdovou dámou, a Bellou, která jistě dámou nebyla, se vyvinul jakýsi druh ne snad přátelství, ale porozumění a vzájemné úcty. Zbytek Atlanty Bellu nenáviděl a opovrhoval jí. Jinak to však bylo se ženou, která se zřejmě stala nebo alespoň by se stát byla mohla – Belliným předobrazem. Psali o ní v mém oblíbeném drbašském plátku „Stará Atlanta“ a jmenovala se Abigail Hendriksová. Byla to slavná postava hor severní Georgie.

Nikdo přesně neví, odkud miss Abigail Hendriksová vlastně pocházela. Zdá se, že přišla odněkud od Nashvillu v Tennessee. Jisté je jen to, že těsně po skončení občanské války zřídila první a jediný kočovný nevěstinec v severní Georgii a snad na Jihu vůbec. Se svými krytými vozy se stala v dobách, kdy bylo i pro muže obtížné uhájit živobytí, prosperující a úspěšnou podnikatelkou. Začínala se čtyřmi děvčaty a velkým černým koněm, na kterém jezdila po mužském způsobu. Svůj personál prý oblékala vždy jen do nejlepších šatů – do samého hedvábí a sametu. Takové krajky a krejzlíky si místní počestné ženy nemohly nikdy dovolit, a také to byl nepochybně důvod, proč nad Miss Abby ženské pokolení v Georgii ohrnovalo nos. Dámská karavana objížděla doly a dřevorubecké tábory v horách, kde muži pracovali od ranního úsvitu do večerního soumraku. Mnozí z nich nikdy neviděli pořádné město a příjezd Abigailiných dívek pro ně byl hotovou senzací. Na začátku osmdesátých let měla slečna Abby už vyjetou asi tříměsíční okružní cestu se stabilní klientelou, vedoucí na sever od Atlanty do Dawsonville, potom do Dahlongy a zpět dolů do Gainesville. Na každé zastávce s příchodem večera rozbila slečna Abigail vedle vozů stan, na stromy rozvěsila „stavovské“ lucerny a posadila se do velkého křesla před svůj plátěný hrad. Vybírala peníze od četných mužských návštěvníků a zároveň naslouchala novinkám z okolí.

Jednou se prý stalo, že do Gainesville, kde právě její „sociální zařízení“ pobývalo, přišel potulný kazatel. První, do čeho se pustil, byly mužské hříchy. Brojil proti nim v každém svém kázání či proslovu. Pustil se také do boje proti padlým ženám, které přivádějí ty ubohé svedené holoubky rovnou do pekla. Když jednou byl zrovna v nejlepším, otevřely se dveře kostela a dovnitř vkráčela v celé své důstojnosti Abigail Hendriksová. Namířila si to rovnou ke kazateli a v té chvíli by prý bylo slyšet i špendlík spadnout. Zastavila se až před horlivým hříchobijcem a na kazatelnu mu položila napěchovaný váček zlatého prachu.

„Pane, vy víte, proti čemu kázáte, a já s vámi úplně souhlasím,“ řekla prý. „Pevně věřím, že tento příspěvek vám pomůže ve vaší dobré a zbožné práci.“ Otočila se na podpatku, a jak

přišla, tak odešla. Kazatel vzápětí zmizel z městečka, a zatímco on se nikdy více neukázal, Abigailiny zaměstnankyně konaly i s velitelkou svá tříměsíční turné pěknou další řádku let. Slečny koneckonců nepřivázely do tehdejších pustin, kde dnes na užší než čtyřproudou silnici nenarazíte, jenom biologickou rovnováhu. Braly s sebou také dopisy a balíčky pro lidi ze vzdálených míst, které měly na trase. Muži se jim neobávali svěřit svůj těžce vydolovaný zlatý prach. Věděli, že ho najdou bezpečně uložený v bance. Kde vládla bída, tam byla i Abigail a pomáhala. Přispívala sirotkům, starým lidem i místním dobročinným spolkům.

V té době byla Georgia zlatokopeckým krajem. Dodneška se zde říká, že hory jsou plné tajných indiánských dolů, zapomenutých, skrytých, jejichž tajemství si původní obyvatelé odnesli s sebou do rezervací a potom do hrobu. Na severu byla Georgia zemí Cherokeeů, střední část drželi Creekové a Seminolové kontrolovali území na jihu okolo hranice s Floridou. Cherokeeové byli vytačeni ze svého území už okolo roku 1830, kde se začala rozprodávat jejich půda novým přistěhovalcům, mimo jiné také našemu Geraldovi O'Harovi.

V době slečny Abigail však nebylo po Indiánech už ani vidu, ani slechu – jenom bandy zlatokopů plundrovaly uloupené indiánské doly. Proto také muži většinou platili zlatým prachem. Při jedné ze zpátečních cest, kousek od Dawsonville, si nějaký přivandrovalec neznalý poměrů dovolil na Abigail a její průvod počítat. Připravil je o všechny jejich i svěřené peníze a zmizel. Nic mu to ovšem nebylo platné. Abigail pobídla koně, dojela k prvnímu domu v Dawsonville a zaklepala na okenici. Podle informací podaných manželkám počestných občanů dawsonvillských se museli všichni muži městečka, schopní udržet se v sedle, neodkladně, během půl hodiny, účastnit honu vzteklou lišku.

Na konci osmdesátých let odešla Abby „do důchodu“. Usadila se v Atlantě a stala se ženou „vyšší společnosti“, zodpovědně předsedající různým dobročinným spolkům a náboženským společnostem. Atlantští občané sotva tušili, odkud počestná matrona Abigail Hendriksová vzala své jmění, ale bylo jim neobyčejným potěšením pomoci jí ho utrácet. Když zemřela, byla pochována na atlantském hřbitově a na jej náhrobním kameni byl vyryt nápis: „Zde leží Miss Abigail Hendriksová, která měla srdce ze zlata.“

Oaklandský hřbitov, který byl tehdy jediným atlantským místem posledního odpočinku, jsem prošla celý, ale zmíněný kámen jsem nenašla. Je ovšem pravda, že je to velký hřbitov a já jsem ho většinou projížděla autem. Možná se vám to zdá stejně divné jak mně, ale v Americe je velké všechno, tedy i hřbitovy. Není důvod, proč se k počtě zemřelých vléci kilometr pěšky, když k nim můžete dojet. Inu, buď jsem se dívala špatně, nebo jsem nejela těmi správnými uličkami. Zato jsem našla jiný hrob. Na jeho kameni nebyl vyryt žádný epitaf, jen jedno prosté jméno - Margaret Mitchell. Vedle něj někdo vetkl nádhernou rudou růží. Byla z umělé hmoty. Všude kolem kvetly neznámé zplanělé keře a sem tam malý kvítek rododendronu, který si spletl roční období. To se stalo v Atlantě, sto let po Abigail.

ATLANTA

Jaká vlastně je Atlanta sto let po Abigail? Jak vypadá dnes město, o kterém Scarlett

tvrdila, že je stejně staré jako ona?

Když sjíždíte k Atlantě ze severovýchodu po mezistátní pětaosmdesáté, otevře se před vámi pohled na rozsáhlou kotlinu. V jejím středu se jako přízraky opalizujících skal zvedají padesáti a víceposchoďové mrakodrapy. Na jejich skleněných trupech se promítá nebe a jejich špice se boří vysoko do oblohy. To je Peachtreestreet, střed města a kdysi jediná skutečná ulice Atlanty.

Také Scarlett si na ní dala postavit svůj velký dům, v němž žila s Rhettem. Dnes je to tepna velkoměsta s více než půl milionem obyvatel, navíc metro spojuje oblasti, na kterých žijí téměř tři miliony lidí. Five Points, kdysi kraj města, kde měl nebohý Charles Hamilton jakési sklady, nemůže už být víc v centru, než je. Jestli Scarlett ty pozemky prodala, jak měla v úmyslu, pak přišla o velké jmění. Protože Five Points je dnes jedinou křižovatkou dvou tras atlantské podzemní dráhy, je to komplex nádraží, obchodů, kolonád a takzvaného „Atlantského podzemí“. Výstavbou oněch zmíněných mrakodrapů se totiž ulice dostala vysoko nad úroveň původních domů.

Zachovalé zbytky, tedy jedna či dvě krátké uličky, spojili architekti v jeden urbanistický celek. Původní prostor mezi průčelími domů zastřešili a v takto vzniklém dřívě nadzemním „podzemí“ vytvořili místo pro skrumáž obchůdků, dílniček, atrakcí, hospůdek, restaurací a občerstvení včetně hromady „starožitnictví“ nacpaných předměty, které my vyhadzujeme jako „ty staré krámy po pratetě“ nebo obdobně označované neužitečnosti.

Právě v Atlantě jsem si uvědomila, jak velmi se může lišit obsah pojmu „starožitnost“. Jako všude na Jihu můžete si i zde zakoupit zaručeně pravé patrony vystřílené za občanské války, sem tam nějakou důstojnickou šavli a haldy dávných vyznamenání. Kapitoulou samou pro sebe jsou staré mapy, litografie a rytiny, u nás považované za tuctové grafiky z konce devatenáctého století, které jsou však zde prodávány za stovky dolarů. Vzpomněla jsem si na podobné tisky, které jsem z nedostatku prostoru a z lenosti nově vymalovat přišpendlila na zdi jisté nejmenší místnůstky u sebe doma. Zjistila jsem, že mi rýsovačky drží na zdi alespoň tisíc dolarů – bohužel, poněkud dislokovaných pár tisíc kilometrů severo-východo-východně.

Když se vším tím harampádím – ale chraň vás ruka Páně to tak nazvat před Američany, sic budete považováni za kulturní barbary, kteří navíc urážejí jejich vlastenecké city – konečně proderete, dostanete se s největší pravděpodobností na coca-colové náměstí. Tady skutečně stojí Svět coca-coly. Opravdu, celý jeden dům, či spíše palác, je věnován jen tomuto perlivému nápoji. Bylo by zajímavé vědět, za co všechno Atlanta coca-cole vděčí. Řekla bych, že za dost, protože zisk, který přinesla svým majitelům a díky tomu i městu, je ohromný.

Coca-colu vynalezl kapitán bývalé konfederační kavalerie John P. Pemberton. Po občanské válce přišel do Atlanty, kde si otevřel obchod – dnes bychom řekli nejspíš s drogistickým zbožím. Mimo jiné také nabízel řadu posilujících nápojů včetně sirupů proti kašli a také „francouzskou vinnou cocu“, uváděnou jako „báječný nervový osvěžující nápoj, posilující, leč neopíjející“. Na svém zboží velmi slušně vydělával, i když jeho hlavními zákazníky byli hráči, podomní obchodníci a železniční dělníci. Jako pohroma přišla

prohibice, kterou na sebe Atlanta dobrovolně uvalila v roce 1881. I když se „francouzská vinná coca“ prohlašovala za nápoj „nepřivozující opilost“, byl to její konec. Pemberton to vzal oklikou a u sebe na dvorku svařil v železném kotli nový druh nápoje, obsahujícího jednak kolu z Afriky, jednak koku z Jižní Ameriky – a coca-cola byla na světě. Okamžitě ji inzeroval jako „ideální mozek posilující nápoj“, „ideální prostředek k čištění zubů“ a „ideální nervový posilňovač“. Mýt si zuby coca-colou tak, jak zněl další návod k použití od jejího výrobce, by sice asi leckterým dětem vyhovovalo, nakonec však přece jen zvítězila pitelnost coca-coly. Když se jí zmocnil v roce 1891 marketingový génius A. G. Candler, byla připravena dobýt svět. Dnes se coca-cola vyrábí snad všude a společnost Coca-cola má svoje dceřiné společnosti ve sto šedesáti zemích světa včetně na příklad Zimbabwe a Nového Zélandu.

Ve Světě coca-coly se o ní dozvíte všechno. Potěšíte se jejími starými reklamami, zblízka si prohlédnete jednu plnicí linku a taky se coca-coly napijete, co hrdlo ráčí. Denně se prý tohoto pitiva moderní doby vyrobí dobře 448 milionů lahví (a to mluvím o číslech z roku 1994).

Kromě podniku produkujícího perlivý nápoj a další spřízněné moky je v okolí Atlanty přibližně 1800 různých továren, které vyrábějí přes 3500 druhů zboží včetně letadel, automobilů, nábytku, textilu, chemických výrobků, papírenských výrobků, oceli a železa. Rozvoj průmyslu je obrovský, rozvoj obchodu mu odpovídá. Kdyby Tara bylo opravdické a stálo až dodneška, hned za chatrčemi otroků by končily runwaye gigantického mezinárodního letiště, které je jedno z největších na americkém kontinentě.

Je zvykem, že každý prezident USA odcházející z úřadu nechá postavit knihovnu či dokumentační centrum svého jména, shromažďující především doklady o době svého prezidentování. Jimmy Carter byl z Georgie a Jimmy Carter Centrum v Atlantě je víc než knihovna. Je to opravdu centrum, muzeum a knihovna, obsahující více než 27 milionů dokumentů z doby Carterovy administrativy. Její součástí je také Carterova a Menilova Nadace pro lidská práva. Díky tomuto zaměření je toto Centrum ideálním místem ke studiu především sociálních věd. Pobyt zde je o to příjemnější, že celý areál je mimořádně krásně architektonicky řešen, zasazen v nádherném, pečlivě udržovaném parku. Známý americký miliardář Donald Trump popisuje ve svém životopise situaci, kdy ho přišel už exprezident Carter požádat o jistou částku na výstavbu této knihovny. Trump říká, že mu nikdy nebylo příliš jasné, jak se vůbec Carter dostal na trůn v Bílém domě, protože ho nepovažoval v žádném směru za nijak výjimečnou osobnost. Myslel si to až do chvíle, kdy Carter prezidentské křeslo ztratil a přišel jej žádat o peníze. „Víš, Dony, měl jsem na mysli částku od tebe tak dejme tomu pět milionů,“ řekl údajně s milým úsměvem Trumpovi a přivodil tak tomuto zdánlivě nekonečně bohatému člověku zaživačí obtíže. Pět milionů je i pro mnohonásobného miliardáře pěkně velká suma. Inu, je možné být průměrným a přesto získat prezidentské křeslo. Někdy stačí mít nadprůměrné požadavky na své okolí. Tak nadprůměrné, že okolí je zcela šokováno, ale splní je dříve, než si uvědomí, co vlastně činí. Jestli pan Trump splnil Carterovi jeho žádost, nadhozenou s takovou samozřejmostí, a vypsál mu šek na tu pětku a šest nul, určitě neprohloupil, na Carterově centru je ta suma vidět.

Další středisko, které by žádný návštěvník Atlanty neměl minout, je jedno z hlavních

studií největší televizní zpravodajské stanice CNN. Na rozdíl od naší České televize (a jiných – vizí), která je, co se organizace týče, neproniknutelná jako tajemný hrad v Karpatech, bylo možné se do studia CNN už v roce 1994 podívat jako turista do kostela a absolvovat podrobnou prohlídku, která zabrala nejméně hodinu. Provedli vás studii, mohli jste dokonce sledovat právě snímanou relaci, dostalo se vám vysvětlení jak věci týkajících se organizační struktury CNN a hlavního zpravodajského pořadu Headline News, tak i technických aspektů vysílání. Od té doby se všechno samozřejmě hodně vyvinulo po technické, programové, publicistické a kreativní stránce. Podotýkám, že CNN je televizí soukromou, ale pořád v ní platí „padni komu padni“, stále se v ní sází na osobnosti, jejich přesvědčivost, vlastní přístup a odvalu. Bez ohledu na věk. Nepodléhá diktátu inzerce, přesto jí má dost. Nepodléhá diktátu politiků, přesto v ní chtějí být všichni vidět. Některé věci, jevy a přístupy prostě časem o své hodnotě přesvědčí. Tomu říkám veřejná služba. Kolikrát mě potom napadlo, když jsem se doma dívala na naše zprávy, že bych byla ochotna přispět pánům ředitelům České televize, šéfredaktorovi zpravodajství a jejich „melody boys“ na letenku do Atlanty, aby se taky trochu vzdělali, jak má zpravodajství vypadat. Napadá mě to dodnes.

Obávám se jen, že některé osoby u nás jsou již navždy nepoučitelné, a nezbyvá proto nic jiného, než je prostě k některým věcem nepouštět. Na to se ale našeho národa, přecpávaného televizním bulvárem a také tzv. veřejnou službou, která různá témata veřejného zájmu nejspíše řízeně obchází anebo jejich obraz podává zkresleně, pochopitelně nikdo neptá.

Když zrekapituluji všechen ten ruch a kvas Atlanty, musím ještě dodat, že je to město mladých lidí, kteří se snaží uchytit se a něco dokázat. Atlanta je prostě v Americe velmi v módě. Opravdu by mě ale zajímalo, jak se v Praze ocitly ty spousty mladých lidí z Ameriky, proč je každý druhý zrovna z Atlanty a co dnes dělají. Že by už tehdy začala být v Atlantě moderní Praha?

Atlanta není jenom městem coca-coly, jak by se mohlo z dosavadního popisu zdát. V polovině padesátých let se stala také centrem boje za zrovnoprávnění postavení amerických černochoů neboli, jak se dnes říká, Afroameričanů. Začalo to maličkostí. Dne 1. prosince 1955 v Montgomery si jistá černošská paní středních let jménem Rosa Parks, obtížena nákupními taškami, dovolila odmítnout vstát a poskytnout své místo bílému muži tak, jak na to měl stále ještě podle segregačních zákonů právo.

V autobusové dopravě to bylo konkrétně ve zmíněné době zorganizováno takto: vpředu jezdili běloši, vzadu černoši. Uprostřed bylo několik řad sedadel, na něž si mohli černí sednout, pokud o ně neměl zájem někdo z bílých. V tom případě musel vstát nikoli pouze jeden, ale kvůli jednomu bělochovi musela být vyklizena CELÁ ŘADA sedadel, která v tu chvíli dostala status výhradně bílých míst. A paní Rosa nevstala. Dvě další ženy z řady se podřídily příkazu, ona však pouze skrčila nohy, aby dotyčný mohl projít a zaujmout prázdné místo. Řada, v níž zůstala sedět, byla už v dotčeném okamžiku podle zákona určena pouze pro bílé, a tak byla paní Rosa posléze zatčena a odsouzena k pokutě čtrnácti dolarů. Její případ byl významný mimo jiné kvůli tomu, že právě v něm se v odůvodnění rozsudku výslovně poukazovalo na segregační zákon.

Dnes se na USA díváme jako na velmoc nejenom ekonomickou a vojenskou, ale jako i na velmoc ve věcech takzvaných lidských práv. Málokdo si vzpomene, že jenom zhruba před pouhými padesáti lety bylo všechno úplně jinak. Že byly vchody pro černé a pro bílé, veřejná prostranství pro černé a pro bílé, veřejné toalety pro černé a pro bílé a že černošským vojákům, kteří padli za vlast ještě na začátku války ve Vietnamu, byly odpírány pohřby na „bílých“ hřbitovech. Prostě paní Rosa to tenkrát v autobusu vzala úplně z opačného a nevídaného konce, a necht' mají i dnešní muži na paměti, jak nedozírné následky může přivodit přemíra nákupních tašek v narvaných hromadných dopravních prostředcích. Revoluční změny prostě odstartovala upachtěná máma, která si od plotny odskočila nakoupit a měla toho zrovna plné ruce. Po rezolutním činu paní Parkové totiž následoval slavný „autobusový bojkot“, ve kterém černí občané města a posléze i okolních míst odmítli používat autobusovou hromadnou dopravu. Dopravní společnost utrpěla citelné ztráty, protože černošští předáci dokázali zároveň zajistit levnou přepravu pomocí taxikářských firem vlastněných soukmenovci. Na tuto první rozsáhlou akci navázaly protestní pochody, mítinky, shromáždění a stávky. Ty se rozlily jako povodeň po celém jihu, přeskočily na sever, vzaly západ útokem...

Možná se ptáte, jak právě Atlanta s tím vším souvisí, když domov paní Parkové, Montgomery, je v Alabamě, tedy dokonce v jiném státě. Z Atlanty totiž pochází jeden z těch, kteří stáli v čele oněch bouřlivých manifestací a stávek. Martin Luther King Jr. Ten, který neúnavně jezdil z místa na místo, organizoval, zařizoval, vyjednával, povzbuzoval ve chvílích, kdy všichni umdlávali, ten, který nakonec doplatil na svůj celoživotní boj za práva černého lidu svým životem, když byl na shromáždění v Memphisu v dubnu 1968 zastřelen. Předtím ovšem dostal v roce 1964, ve svých pětatřiceti letech, Nobelovu cenu míru. Byl jejím dvanáctým nositelem z Ameriky, třetím černochem a nejmladším, kdo ji kdy obdržel. Ten poslední rekord byl, pokud vím, překonán v roce 1992, kdy Nobelovu cenu míru obdržela paní Rigoberta Menchú ze Střední Ameriky, bojující za práva svého indiánského kmene.

Martin Luther King byl stejně jako jeho otec M. L. King Sr., kazatelem v baptistickém kostele v Auburn, což je dnes spíše vnitřní část Atlanty než její předměstí. Samozřejmě to byla a stále je část města s naprostou převahou černošského obyvatelstva. Jednou po ránu jsem se zajela na místo narození a působení M. L. Kinga podívat. Řeknu vám, není nad ranní procházku černošským ghettem – to člověku opravdu dodá životní jistoty. Muzeum M. L. Kinga otvírali v devět, já jsem přijela v osm, takže jsem si okolních uliček, plných poházených papírů a plechovek, krámů s polospuštěnými plechovými roletami, chodníků s převrácenými popelnicemi, polorozpadlými vraky aut a sem tam se klátící černou postavou, užila dostatečně. Ale kdo ví, možná jsem byla toho jitra přecitlivělá. Obdobnou scénérii pražského Smíchova s podobně vratkými, jen o pár odstínů světlejšími postavami, jsem totiž snášela docela dobře.

Na jednom rohu na mne začali pokřikovat z auta nějací mladíci. Byli tři. Černí jeden víc než druhý. Prej dobrý ránko, a jestli jedu s nimi. Inu, to opravdu nejedu. „Ty jedna rasistická bílá čúzo, vadí ti, že sme černí, co?“ ozvalo se z auta a já jsem se opravdu namíchla. „Tak za prvé, kdo je čúza, ty uřvanej smrade,“ ječela jsem na ně a vypadala jsem určitě jako fúrie. „A zadruhý! Kdo si myslíš, že seš, frajere! Neumíš se chovat k dámě, a to jak k bílé, tak černé. Nejdřív si zlepšete mrav, sirs, a potom se můžeme bavit o rasismu.“

Tichá ulice byla náhle plná lidí. Všudypřítomné staré dámy se vyrojily snad ze všech dveří, co jich bylo v okolí. Srotily se kolem mě, a mohutně povzbuzovány svými vrstevnicemi v oknech okolních domků, se do mladíků pustily taky. „Jen jim, slečno, dejte, těm nevychovacům!“ „Baba, máte pravdu, chovat se neumí, ta dnešní mládež!“ Rozverní chlapečci si na staré dámy netroufli, a tak s nesrozumitelným brbláním a střílejícím výfukem v přeneseném i nepřeneseném slova smyslu odsmrděli ze scény, která silně připomínala obzvlášť emocemi vypjatou sekvenci z některého Felliniho filmu.

Milé staré paní se daly se mnou do hovoru a ve slabé čtvrthodince jsme probraly většinu nectností dnešní mládeže, a ovšemže především těch mladíků, kteří i dnes vůbec nevědí, co je čest. Když jsem od nich odcházela, několikrát jsem se ještě otočila, abych jim zamávala na pozdrav. Potkala jsem se s jejich sestřičkami na své pouti ještě několikrát a vždy ve mně zanechaly slunečný dojem starých laskavých dam, o kterých s láskou psal i Alex Haley ve svých Kořenech. Jsou namalované, načesané, často s jemňoučkou sítkou na vlasech, se zlatými brýlemi na řetízku a ukecané tak, že znát je Villon blahé paměti, jeho Pařížanky by bledly a zalykaly se mlčením.

Nakonec muzeum Martina Luthera Kinga otevřeli, já jsem v něm utratila patřičný peníz za jeho životopis a další tiskoviny, zhlédla asi padesátiminutový dokumentární film a odešla o pár domků níže, do památníku tohoto zdejšího slavného rodáka. Hned naproti muzeu stojí budova sociálního centra Martina Luthera Kinga. Něco podobného by se mi moc líbilo taky u nás, třeba na onom zmíněném Smíchově. Je ovšem otázkou, zda se mi to podaří realizovat dřív, než mě taky někdo někde přizabije nebo než alespoň dostanu pořádnou nakládačku od nějakých nabušených skinů. Je tady také poměrně slušná možnost, že mne zastřelí nějaký Rom, který dospěje k přesvědčení, že se moc pletu do romských věcí a něco nedělám dobře. Nebo nějaký militant z oblasti lidských práv, že jsem těch soudů ve Štrasburku vyhrála příliš málo. Vlastní smrt by mi sice dost vadila a možná by to mohlo i bolet, ale aspoň bych dodržela – ačkoliv jsem čistokrevná běloška z Brna – g tradici černošského hnutí, jehož předáci byli zásadně vražděni odpůrci ze svých vlastních řad.

Kromě další výstavy a spousty knih o životě a díle slavného černošského vůdce má toto muzeum také exponát ze všech nejsmutnější: totiž hrobku toho, jemuž je věnováno. Velká kamenná rakev stojí na piedestalu uprostřed vodní plochy, vlnky k ní vztahují svoje vrcholky jako kdysi ruce milionů černých Američanů, které reverend King se svými spolupracovníky nakonec dovedl až k vítězství, nesoucímú název Human Rights Act, tedy Listina lidských práv. Byla přijata americkým Kongresem v roce 1964 a 2. července téhož roku slavnostně potvrzena demokratickým prezidentem Lyndonem Johnsonem. U příležitosti podpisu tohoto zákona byl sice M. L. King dokonce pozván do Bílého domu, ale ještě mnoho právních norem a opatření muselo být přijato, než se situace černých občanů Ameriky opravdu změnila. Poslední významný antidiskriminační zákon, kterým bylo zakázáno zohledňovat nějakým způsobem skutečnost, že je někdo jiné rasy než bílé, byl zákon o zákazu diskriminace při prodeji či nájmu nemovitosti. Kongresem byl přijat přesně sedm dní po Kingově zavraždění.

Zda ty zákony byly nejlepší a směřovaly tím nejdokonalejším způsobem ke svému cíli, nelze spolehlivě posoudit ani dnes, po jejich téměř padesátiletém působení. Zdá se, že ne všechny aktivity z šedesátých let přinesly očekávané výsledky. Trpkých plodů svého

vítězství se však M. L. King již nedožil. Zabili ho údajně odpůrci z jeho vlastních řad, jak to často bývá. Zanechal po sobě tři děti a manželku Corettu.

Možná i díky jeho smrti pokračovalo „zrovnoprávňování“ černých Američanů směrem, který já osobně považuji za mimořádně nešťastný. Problém soužití černochoů a bělochoů měla totiž vyřešit takzvaná affirmative action, tedy „kladná akce“. Ta ve snaze dohnat rozdíly mezi rozvrstvením černého a bílého obyvatelstva přijala systém kvót: na každé státní univerzitě, ve státním úřadě, na střední škole atd. musí být určité procento Afroameričanů. Na první pohled to vypadá jako spravedlivé, přímo optimální řešení, ale opak je pravdou. V rámci této politiky se totiž dostali na místa v zaměstnání i ve školách lidé, kteří by se tam na základě svých vědomostí, schopností a zkušeností nikdy nedostali. Ne, Amerika dnes není rasistická země, ani trochu. Pokud tam snad někdo smýšlí jinak, chrání se dát svoje postoje veřejně najevo, protože by ho to s největší pravděpodobností stálo existenci. Jenže... „Na to, že je to černocho, je docela dobřej...“ V Americe se v průběhu posledních čtyřiceti let vytvořila a ustálila dvojí měřítko. Jedno platí pro bílé, druhé pro černé. Pomocí affirmative action bílí dovolili a dovolují, tolerovali a tolerují to, co by nikdy nedovolili a netolerovali sobě a svým vlastním dětem. Tím bílí černé vlastně definitivně znerovnoprávnili, a následně je vyloučili ze své společnosti. Dnes se zdá, že toto vyloučení bylo definitivní a bude se těžko hledat cesta zpět. Podle nejnovějších výzkumů si velká část afroamerického obyvatelstva tuto situaci uvědomuje a důsledkem toho je jeden velmi zajímavý fakt. Politická podpora demokratů americkými černochoy je jedna z četných bájí, která se bohužel úspěšně traduje na obou březích Atlantského oceánu. Ve skutečnosti to ale je jenom báje. Vše černé, co není proletariát, případně nezaměstnaní flákači, hází pravidelně do volebních urn hlasovací lístky se jmény republikánských kandidátů. Díky tomu, že v řešení – nebo lépe řečeno v takzvaném řešení černošské otázky – zvítězila doktrína demokratů, nemůžeme dnes sice říci, že Amerika je rasistická země. Je jenom „nepropojená“, společensky segregovaná“ a bohužel i přirozeně segregující.

Takhle jsem tento problém vnímala v roce 1994, kdy jsem napsala text prvního vydání této knížky. Od té doby se situace bohužel ještě více zkomplikovala, a to nikoliv ve prospěch Afroameričanů. Postupem doby se rozdělující mechanismus affirmative action – který mimo jiné odňal černým Američanům veškerou obecně férovou možnost dosáhnout úspěchu za týchž podmínek jako ostatním, a tím jim vzal i všechnu jejich hrdost (pokud si to vůbec uvědomují) – rozšířil na další minoritní nebo takzvaně minoritní skupiny. Jsou to například stále přibývající Asiaté, ženy a handicapovaní občané.

Výsledkem je – abych citovala slovného pana profesora mezinárodního práva na Binghamptonské univerzitě ve státě New York, pilného cestovatele a spisovatele českého původu Otu Ulče – že „být dnes v Americe zdravým mladým bílým mužem, to je skoro na prokurátora“. Já dodávám, že nejlepší je být černoško-indiánskou matkou-samoživitelkou a trošinku, úplně malinko pajdat. Při správném uplatnění a zdůraznění všech výše uvedených atributů máte otevřenou kariéru až na nejvyšší místa a nemusíte se přitom ani tak moc namáhat.

Dívám-li se zpět na legislativní blitzkrieg, který pod vedením demokratického prezidenta Lyndona Johnsona zasáhl v průběhu šedesátých let vše, co se týkalo tzv. lidských práv, sociálních podpor a rekvalifikačních programů, nemohu než konstatovat, že i nejlepší úmysly mohou vést přímo do pekla.

Po třiceti letech působení těchto zákonů a vládou podporovaných programů totiž městská černošská ghetta nejenomže nezmizela, ale rozrůstají se. Kriminalita černošské mládeže neklesá, ale exponenciálně stoupá. Pro černošského kluka je stále nejjednodušší způsob, jak přijít k penězům, překupnictví drog. To si člověk stoupne na roh dejme tomu 130. ulice a America Avenue ve východním Harlemu na Manhattanu v New Yorku a prodává. Bohužel často za tímž účelem tam má vystátý důlek někdo jiný, takže nadále bude držitelem důlku ten, který vytáhne rychleji bouchačku a rychleji zamíří. Křivky vykazující počet černošských vrahů a černošských obětí sledují jedna druhou v dojemné shodě – stále směrem vzhůru. Dívky se v dotyčných ghettech věnují neméně výhodnému businessu, rození dětí. Na každého potomka totiž stát přispívá báječnou podporou, z níž může čerpat celá rodina. Navíc se fasují takzvané foot-stamps, tedy poukázky na jídlo, které se ovšem dají rovněž výhodně zpeněžit.

Dobové prameny uvádějí, že po zrušení otroctví byly silnice přeplněné osvobozenými černochoy hledajícími svoje rodiny, od kterých byli násilně odloučeni válkou i prodejem na jiné plantáže. Nic nebylo silnější než povědomí soudržnosti černošské rodiny či spíše velkorodiny složené z několika pospolu žijících generací. Dnes je díky „nejlepším úmyslům“ a „humanitární pomoci“ poskytované „hodnými bělochy“ se sociálním cítěním těm „ubohým černošským matkám samoživitelkám“ černošská rodina prakticky úplně rozbitá. Dvě třetiny černých dětí se rodí mimo manželství a jsou vychovávány na útraty státu, pokud se ovšem kvůli zoufalému stavu školství v černošských ghettech dá vůbec o výchově mluvit. Rozvody černošských párů jsou nesrovnatelně méně početné, než by odpovídalo procentuálnímu zastoupení obyvatelstva. Není to však způsobeno soudržností černých manželů, ale tím, že většina párů není sezdána a je naopak velmi nestabilní. Jsem úplně bez sebe, když vidím naši dnešní českou vládu, nazývající sebe samu pravicovou, pod vedením premiéra Klause, označujícího sebe sama jako konzervativce, jak za silné asistence houfu „expertů na romskou problematiku“, zrekrutovaného z řad bývalých sociálních kurátorů, kráčí českou cestou kladné akce. Pod praporem těch nejlepších úmyslů realizuje vůči českým Romům jeden z nejsocialističtějších programů, které vynalezl svět, program, který více než co jiného zavání spíš kulturním pogromem, a který ještě navíc, jak ukazuje americká zkušenost, vůbec nefunguje.

O SOCIALISMU S AMERICKOU TVÁŘÍ

U toho socialismu v Americe bych se ještě ráda pozastavila. Patrně všichni jsme prošli hodinami blábolů takzvané občanské výchovy, v níž do nás obzvláště ideologicky vyzbrojení kantoři cpali nesmysly o různých druzích amerického imperialismu. Ten nejhnusnější ze všech imperialismů byl ovšem takzvaný mccarthismus, který, jak praví encyklopedický slovník Akademie, vydaný v dobách předrevolučních, byl „fašizující směr ve vnitřní politice USA po druhé světové válce, pojmenovaný po senátorovi J. R. McCarthym, který byl zaměřen proti všem demokratickým a pokrokovým projevům, zvláště pak proti dělnické třídě a Komunistické straně USA“. Ve skutečnosti republikánský senátor McCarthy obvinil demokratickou vládu z toho, že na ministerstvu zahraničních věcí pracují mnozí vysocí státní úředníci s komunistickým smýšlením, přičemž tito lidé prakticky formují zahraniční politiku USA. K prozkoumání vzneseného obvinění byla vytvořena

zvláštní vyšetřovací podkomise pro záležitosti ministerstva zahraničních věcí a její činnost se stala jednou z opravdu nejhořčejších kapitol americké vnitřní politiky. Komise pochopitelně nezjistila nic a jméno McCarthyho se stalo synonymem pro štváčského blázna, který slyší trávu růst.

Obávám se, že pan McCarthy neslyšel růst trávu, ale měl v mnohém pravdu. Vezměme to od začátku. Spojenci vyhráli druhou světovou válku a začali se dohadovat o novém uspořádání světa. Přesněji řečeno, západní spojenci se začali dohadovat se Stalinem, který nakonec dostal, o co si jen řekl. Jediný, kdo mu kladl odpor, byl britský konzervativní předseda Winston Churchill. On jediný si byl vědom, že poražený nacismus může mít i komunistickou tvář. A ten jako na zavolanou – a jsme si jisti, že někdo jeho porážce opravdu nepomohl? – prohrál na přelomu léta 1945 v Británii volby a byl na ministerském křesle i ve vedení britské delegace na postupimské konferenci vystřídán labouristickým premiérem Attleem, který hrozící konflikt mezi Ruskem a Británií bryskně zahladil. Jak bylo výše naznačeno, podepsal ve prospěch Sovětského svazu vše, co se podepsat dalo. Myslím, že by se to poměrně s úspěchem dalo přirovnat k novému Mnichovu. Tentokrát byl namísto Německu zaprodán Sovětskému svazu nikoliv jeden malý státeček, ale vše, co se nyní zeměpisně scestně nazývá „východní Evropou“. V každém případě od léta 1945 nikdo ani nepípl a Stalin mohl dělat, co jen chtěl, včetně ideologické a mocenské invaze směrem na západ. Tento stav trval až do jeho smrti.

Není velmi pravděpodobné, že tak naprosté nevměšování do svých „vnitřních“ záležitostí si Stalin pojistil i nelegálními materiálními příspěvky, poskytovanými možná i nejvyšším vládním místům jediné mocnosti, která ho mohla doopravdy ohrozit? Otevřete současné noviny a zjistíte, že byl odhalen ne jeden špión pracující pro Rusko a bývalý Sovětský svaz, a to na nejvyšších místech včetně CIA. McCarthyho navržený vyšetřovací výbor samozřejmě nic nevyšetřil, protože zkoumání měla být podrobena demokratická vláda a administrativa demokratického prezidenta Trumana. Čistě náhodou byla dotyčná komise složena z nadpoloviční většiny demokratů a navíc ji vedl demokratický poslanec Miliard E. Tydings. Míra soudržnosti jakékoliv mocenské skupiny vzrůstá, jak známo, s mírou ohrožení jejích jednotlivých členů, a tak jsem přesvědčena, že demokratická vyšetřovací komise udělala vše pro to, aby možné prohřešky demokratické vlády ututlala. Kdyby se bývalo potvrdilo obvinění senátora McCarthyho, demokraté by určitě prohráli následující volby v roce 1950. Tehdy sice demokraté ztratili ve Sněmovně reprezentantů 29 křesel, ale stále jich měli o 35 víc než republikáni. V Senátu, čítajícím 90 křesel, měli pak většinu jednoho hlasu. V případě, že by se McCarthyovo podezření prokázalo, byla by reputace demokratů silně a nadlouho pošramocena. Celá Amerika by asi dnes vypadala značně jinak včetně vývoje vztahů k afroamerickému obyvatelstvu. V této souvislosti je zajímavým doplňujícím údajem fakt, že demokraté mají ve Sněmovně reprezentantů nepřetržitě podstatnou většinu od roku 1948 až do roku 1994. V Senátu měli také většinu, s výjimkou let 1980-1986 za vlády prezidenta Reagana. Je paradoxní, že problémy, které se dnes – jak je vidět, dosti marně – pokouší vyléčit Clintonova demokratická vláda, byly způsobeny více než čtyřiceti léty demokratické legislativy, brzděné pouze čas od času vetem republikánských prezidentů. Dalo by se to dobře nazvat vyháněním čerta ďáblem.

Nicméně zpět k naší McCarthygate. Dnes, kdy padly nejrůznější zdi a ostnaté dráty včetně těch, které vedou kolem archivu KGB, bylo by načase se poohlédnout v oddělení

zahraničních spolupracovníků KGB ze začátku 50. let. Nelze vyloučit, že po prozkoumání všech nalezených podkladů by ze senátora McCarthyho spadla nálepka nenávistného imperialistického štváče a objevila by se tvář člověka unaveného marným bojem, tvář s ironicky smutným úsměvem a dlouhým čenichajícím nosem.

CO S NAČATÝM VEČEREM ANEB POJĎTE S NÁMI DO KINA

Svůj atlantský večer jsem strávila v kině, protože šest dolarů za představení mi připadlo jako ještě přijatelná částka. V tom týdnu uváděli dva nové filmy. Druhý díl Sám doma, ztracen v New Yorku, který dobře známe i u nás, a dále biografii Malcolma X, známého černošského vůdce z šedesátých let. V Americe v 90. letech vypukla úplná „malcolmomanie“, a tak jsem se pochopitelně těšila na ten druhý film. Je příznačné, že i když šlo o velmi dobrý snímek, o němž diskutovala celá filmová i nefilmová Amerika, naši diváci ho měli možnost spatřit až mnohem později v televizích. Firmy dovážející filmy dávají očividně přednost všemožným brakovým akčním příběhům před jednou z mála opravdových filmových hodnot, která byla v USA poslední dobou vytvořena.

Příběh Malcolma X je úplně jiný než příběh dr. Martina Luthera Kinga. King byl intelektuál z „dobré“ a finančně relativně velmi slušně zabezpečené rodiny, vzdělaný, inteligentní, i přes panující segregaci v podstatě velmi integrovaný baptistický kazatel. Společné mají King a Malcolm X pouze jedno – oba zahynuli kulkami svých vlastních lidí. Malcolma X považovali mnozí, zejména bílí Američané, za převtělení ďábla. Černí Američané ho považovali za člověka, který je bytostně jejich, s jehož životním příběhem se mohli plně ztotožnit. Za člověka, který zvítězil svými vlastními silami nad tím, s čím bojuje i naprostá většina černého obyvatelstva: nad svým kriminálním rejstříkem, nad drogami, alkoholem, absolutní chudobou chlapce z periferního černošského slumu. Malcolmek byl totiž pěkné kvítko a bylo mu velmi, velmi málo let, když vyfasoval pěkný „flastr“ za překupnictví kokainu v Harlemu. Nevzdělaný, pologramotný, nevychovaný a nafoukaný klacek, přezdívaný spoluvězni pro svůj ateismus „Satan“, si odseděl těch roků ve vězení sedm. Z kriminálu vyšel vzdělaný mladý muž jemných mravů, svým chováním i způsobem chůze připomínající černého pardála.

Jednoho dne ho totiž ve věznici navštívil kazatel z muslimského náboženského bratrstva černých Američanů, které vedl náboženský vůdce jménem Elijah Muhammad. Malcolm přijal islám a křesťanství navždy odsoudil jako náboženství, které přivedlo černochoy do otroctví, jako náboženství lidí, kteří postavili svoje bohatství na bezohledném vykořisťování jiných, jež pro svoje pohodlí degradovali černé Američany na úroveň obyčejného zboží podléhajícího zákonům trhu, na úroveň černých podlidí.

I v našich zemích má islám velmi špatnou pověst a je automaticky spojován s fanatismem a terorismem. Islám je však náboženství, které snad jako jediné naprosto nerozlišuje ani rasový či etnický původ, ani barvu pleti. Muslim je muslim, vše ostatní je nepodstatné.

Záběry filmu zobrazujícího Malcolmovu pozdější pouť do Mekky jsou hymnem na rovnost a bratrství ve jménu islámu. Na rovnost černého muslima mezi souvěrci

nejrůznějších odstínů pleti. Se změnou svého pohledu na svět přijal Malcolm také jiné jméno. Z Malcolma Little se stal Malcolm X. Příjmení „Little“, které přiřkl Malcolmovu předkovi nějaký modrooký otrokářský pseudokřesťan jenom na základě nikoliv rodinného, ale vlastnického vztahu, bylo nahrazeno oním všeobjímajícím „X“. To nahrazovalo pradávné jméno africké rodiny, z níž Malcolm musel původně pocházet, a kterou stejně jako jeho soukmenovci nemohl nikdy poznat.

Malcolmova filozofie byla velmi prostá a velmi přitažlivá. Tvrdil, že takzvaný černošský problém není problém černochoů, ale bělochů. Tvrdil, že při takzvané spolupráci černých a bílých na řešení takzvaného „černošského problému“ černí řeknou bílým vždycky jen to, o čem se domnívají, že bílí chtějí slyšet, protože bílí mají veškerou moc a mohou si v podstatě dělat, co chtějí. Malcolm X tvrdil, že vztah spolupráce nemůže existovat mezi partnery, kteří si jsou tak nerovni. Proto žádná takzvaná spolupráce nemůže vést k žádnému takzvanému řešení.

Černoši prostě zůstávají pro bílého muže zavřenou knihou a uprostřed své vlastní komunity mají černí jenom legraci z pachtění bílých, hrajících si na černochoy a černošský způsob myšlení. Mimochodem, s Romy to funguje úplně stejně a jsem přesvědčena, že kvůli tomu dopadneme také úplně stejně jako Američané se svým „černošským problémem“. „Bílá“ řešení i řešení s takzvanou „romskou účastí“ jsou odsouzena k nezdaru. Malcolm X navrhoval vrátit se zpět ke svým vlastním africkým kořenům, ke své afroamerické kultuře, ke své africké hrdosti. Ať si laskavě bílý muž jde kam chce, dělá si co chce, a nám ať dá se svými humanistickými návrhy, soucitem a laskavostí, za kterými se skrývá ve skutečnosti jen pohrdání svatý pokoj. Vystačíme si sami, sami si vyřešíme svoje problémy, sami překonáme d'ábly drog, prostituce, kriminality a chudoby, kteří nás svazují. A teprve až sami vyřešíme tyto problémy, můžeme si podat ruce s bílým mužem jako rovný s rovným. Jediné, co pro nás bílý muž může udělat, je dát nám čas a prostor, abychom to sami dokázali. Hlavně ať už nám, k čertu, přestane svými milodary vnucovat svůj způsob života, o který my nemáme zájem.

To byly základní teze Malcolmovy ideologie. Naneštěstí jeho násilná smrt znemožnila být i jen pokus o realizaci tohoto přístupu k řešení amerického černošského a celosvětově mezinárodního problému. Malcolm X byl zavražděn 21. února 1965, tři roky před Kingem. Bylo mu necelých čtyřicet let.

TAK VÁŽNĚ, CO S NAČATÝM VEČEREM?

Turistický průvodce tvrdí, že v Atlantě večer je nejlépe zajít do některého z mnoha podniků, barů, exkluzivních restaurantů. Prý se to tam jimi jen hemží. Mně zbývalo maximálně na parkovně před zmíněnými zařízeními, a tak jsem raději zůstala na svém oblíbeném parkovišti před nonstop otevřenou samoobsluhou. Mohu vám ale říci, kam bych byla bývala šla – soudě podle průvodců – a jak bych strávila konec dne v Atlantě, mít tak nějakou tu stovku navíc.

Nejkrásnější večer ve dvou si představuji v Anthony's, restauraci vybudované ze starého plantážnického domu. Nachází se na Piedmont Road a velice vám doporučuji, aby se váš společník v Atlantě dobře vyznal, nebo místo gastronomických požitků strávíte večer

zíráním do mapy.

Bloudění v tomto městě má svůj nevyzpytatelný půvab spočívající ve skutečnosti, že vám zaprvé žádné mapy nepomohou a zadruhé se všechny míle a míle dlouhé ulice a silnice jmenují „Peachtree“. Rozdíl je jenom v tom, že jednou to je Peachtreestreet, jednou Peachtreeroad - tedy ulice a cesta, dále ještě okruh, ulička, náměstí a tak dále, přičemž na dotyčných mapách je slovo Peachtree – což je česky broskvoň – a další určení rozděleno. Jedno je na začátku ulice, druhé na konci, což v měřítku mapy znamená tak půl metru, a vás proto vůbec nenapadne to dát dohromady. V noci se vám pak bude místo o bílých myškách zdát o broskvoních, a to navzdory tomu, že v celé Atlantě nepotkáte snad ani jeden broskvový stromeček.

Třetí atlantskou specialitou je propletenost všech těch peachtree-cosi, jakož i propletenost všech ostatních ulic navzájem. Když jsem jela ze Stone Mountain Park, ke kterému se ještě dostaneme, do Maconu, o kterém bude řeč taky později, strávila jsem na atlantských silničních šestiproudových obchvatech velmi neutěšenou hodinku. Popraskaly mi při ní všechny nervy včetně zásoby rezervních. Pak jsem to vzdala a na kteréosi bohem zapomenuté křižovatce jsem se s roztřesenými koleny šla zeptat na cestu jakýchsi velmi nedůvěryhodně vypadajících stánkařů. „No jo, to víte,“ smáli se mi přátelsky, „Atlanta byla zakládána podle toho, jak šly indiánské stezky a jak běhaly slepice! To musíte doleva, rovně, zase doleva, pak dvakrát vpravo, velký kus rovně, opět vlevo a budete tam.“

Ano. Byla jsem tam. Přesně před odbočkou do Stone Mountain Park, odkud jsem přijela. Věděla jsem už přesně, kudy NEMÁM jet. Jestli nechcete dopadnout jako já s odbočkou na Macon, řiďte se mou přátelskou radou – do Anthony's jenom s domorodcem. Slibují vám prosklenou historickou jídelnu s pohledy do zahrad. Prostory zařízené nábytkem z 18. století – to v Americe znamená z pravěku – stejně jako „lidové“ cihlové salonky s otevřenými krby. Servíruje se prý to nejlepší, co může být, totiž evropská kuchyně. Jehněčí a mořské potvory jsou ale na jídelním lístku také. Široký výběr vín, předkrmů a dezertů.

Další plantážnická hospoda, která se přímo jmenuje The Planters, je údajně na rohu Pearl Street a South Cobb Drive, asi tři a půl míle západně od mezistátní silnice směrem na Mariettu. Domorodec je rovněž highly recommended, neboli vřele doporučován. A mimochodem, nezapomeňte si navzdory společnosti pravého Američana s sebou vzít nějakou tu stovku - dolarů ovšem. Oni totiž ani Američané nejsou všichni milionáři, jak se to traduje v zemích Koruny české. Přes den to je v Atlantě o mnoho jednodušší a vyjde to taky podstatně laciněji. Už jsem popsala coca-colový svět a atlantské „podzemí“. Nejslavnější atrakcí je však zdejší cyklorama.

Vzpomeňte na naši bitvu u Lipan v pražské Stromovce a pak už si cykloramu představíte velmi snadno. Na rozdíl od našich žabařských Lipan je ovšem bitva o Atlantě namalována, nakaširována a naaranžována v úplném kruhu. Stojíte, nebo spíše sedíte v jeho centru, v otáčivém hledišti. Srovnání s naší bitvou u Lipan není jen shoda okolností, protože i atlantské cyklorama postavili dva Rakušané. V každém případě to je působivá podívaná, díky níž začnete konečně rozumět, o co vlastně v boji šlo.

V Atlantě jsou i další muzea, ovšem vstupné do každého z nich bylo kolem šesti dolarů, takže jsem musela vybírat. Vynechala jsem výstavy v centru města a zašla naopak

do Muzea města Atlanty. Nachází se až na jeho předměstí v rozsáhlé vilové čtvrti, ponořené do borovicového háje. Dva vkusné pavilony jsou zaplněny historickými památkami na Shermanovo tažení, plány bojišť, zbraněmi, ba je tu i původní vůz severanské armády, se kterým vojska Unie vítězně vtáhla do města. Na pozemek muzea je také přeneseno několik původních plantážnických domů, jeden dokonce z doby hluboce předválečné. Vypadá sice jako taková trochu větší chajda ze Slapské přehrad, ale jeho kuchyň mne okouzila. Byla totiž „jako živá“. Na zdi visela vyuzená slanina, vedle krbu pletence cibule a kukuřice. V krbu plápolal oheň a v kotlíku se vařila voda. Po stole se nezpůsobně procházel perský rezatý kocour. Za chvíli přišla jeho majitelka a strážkyně krbu. Bylo po ránu a v muzeu nebyli jiní návštěvníci mimo mě. Kocour dostal na zápraží mléko a já hrnek s čajem. Sedla jsem si s ním také na zápraží.

Svítilo slunce a za barevnými listy stromů prosvítala další, tentokrát již obytná stavení. Potom jsem objela velkou část vilové kolonie, táhnoucí se nepřerušeně téměř až k Mariettě. Okouzlovaly mne domy rozličných slohů a různého stáří. „Obyčejné“ dřevěné přízemní stavby i supermoderní sruby s celými prosklenými stěnami. Mnohé z nich nesly architektonické prvky klasických plantážnických sídel. Plantáže zanikly, plantážnické domy však zůstaly. Jih zůstal Jihem, tradice zůstala tradicí a jižanská budoucnost bude mít vždy minulost vepsanou ve tváři tak, jako kokety mívaly na tváři posazenou drobnou černou pihu krásy.

JAKÁ JSI BYLA, ATLANTO?

Atlanta za války hořela plamenem a lehla popelem. Ustupující jižanské vojsko vyhodilo do vzduchu prachárnu, ocelárny a zničilo železniční nádraží. To byly ty rány, které tak vyděsily Scarlettinu švagrovou Melanii. Zbytek zlikvidovali Shermanovi vojáci. Ano, existovalo jakési nařízení, zakazují drancování a ničení soukromého majetku, ale na to všichni raději v tichosti zapomněli. Ve skutečnosti dostalo na sto tisíc mužů mlčky povolení k tomu, aby popustili uzdu svým nejhorším choutkám. Shermanův příkaz zněl, že Atlanta musí být zničena, a za tím účelem byly dokonce vyčleněny dva regimenty vojska.

Jak město dopadlo, ukazuje nejlépe hlášení pana W. P. Howarda, který byl příkazem nového, Severany dosazeného guvernéra, pověřen inspekcí státního majetku v Atlantě a jejím okolí. Ve své zprávě ze 7. prosince 1864 píše: „Veškerý státní majetek byl zničen ohněm, spousta cenného materiálu zůstala pod ruinami. Toliko čtvrtiny cihel bude možno použít, jestliže se uchrání před mrazivým počasím... Je tady spousta mosazi, hlavně ze shořelých kočárů, a zbytky nejrůznějších strojů a železničních podvozků... Je zde také nějaká měď z domovních okapů... Městské pumpy jsou zničeny všechny kromě jediné na ulici vedoucí do Marietty. Shořela radnice, veškeré obchodní a krámské domy i hotely kromě hotelu Gate-City... Podle mého zkoumání stojí asi 400 domů, 3200 domů bylo zničeno jen ve vnitřním městě. Když připočteme kdysi hustě zabydlené okolí kolem jádra města, lehlo popelem dohromady asi 5000 domů... Ohni padly za obět také dvě třetiny stromů v parcích... Zůstal stát Druhý baptistický, Centrální presbyteriánský a katolický kostel mezi ulicemi Mitchell a Peters na Trinity Avenue. Ten poslední zachránil otec O'Reilly, který odmítl opustit své místo, a uchránil tak před yankeeskými důstojníky nejen budovu fary a kostela, ale i věřící, kteří se v něm shromáždili a hledali tam pomoc. Všechny

ostatní kostely byly zničeny... Dívčí kolej byla rozbořena a cihly z ní sloužily k vybudování přístřešků na zimu... Všude po městě se válí části vozů, kol, ojníc a tak dále... Mezi křovinami a travou hřbitova se toulají ztracení koně... Ornamenty na hrobech a sochy jsou zničeny a z rakví jsou strhány stříbrné nápisy se jmény mrtvých. Jako vrchol všeho jsou do hrobek nastrkáni yankeeští mrtví..."

Scarlett věděla, proč utíká z města, a zaplat' pánbůh, že Rhett tenkrát toho koně sehnal, i když to byla jenom stará herka. To, že se zachránily oba domy, jak tety Pittypat, tak sousední Melaniin, byl téměř zázrak. Paní Merriwetherová a další „atlantské čarodějnice", jak je Scarlett nazývala, musely pěkně přiložit ruku k dílu, aby mohly zase bydlet v domech a ne v polorozbořených troskách.

Podívejme se, jaké to příkládání rukou k dílu mělo výsledky. Nejdřív se začaly objevovat dřevěné boudy podél ulic, na kterých byl dříve soustředěn obchod. Obchodníci se vrátili zpět a mnozí s sebou přivezli zásoby, které měli ukryté v bezpečí. Po původu jiných prodávaných předmětů nebylo radno příliš pátrat – stejné to bylo třeba se zbožím Franka Kennedyho, další mužské oběti manželství se Scarlett. Po skončení války se Atlanta opět stala vojenskou základnou a bylo v ní ustaveno velitelství georgijské vojenské divize. Dne 2. září 1865, rok a den poté, co do Atlanty vtáhl Sherman, byla otevřena První atlantská národní banka. Její základní jmění představovalo obrovský majetek 100 000 dolarů. Jestliže tedy podle pokračování Jihu proti Severu dal Rhett své ženě jako rozvodové odstupné půl milionu dolarů, stala se Scarlett opravdu jednou z nejbohatších žen v zemi a její strach o majetek byl oprávněný.

V roce 1866 se hranice města posunuly oproti původní míli od středu, to jest od osobního nádraží, na půldruhou míli. Bylo to první rozšíření města od doby jeho založení. Ve stejném roce se ulice Atlanty dočkaly osvětlení plynovými lampami. Původní atlantská obchodní komora vzala během války zaspé, ale současně s rozsvícením pouličních lamp ji znovuoživil obchodník W. W. Clayton, který se stal jejím prezidentem. Tehdejší sčítání lidu přineslo zajímavé statistické údaje. V obchodní čtvrti působilo nejméně 250 firem, které sídlily už opět ve výstavních cihlových domech. Nemovitý majetek se odhadoval na více než sedm milionů dolarů a cena prodávaného zboží na 4,5 milionu. Populace čítala 10 940 bílých, 9 288 černochoů, z toho 928 vdov a sirotků, z nichž 449 zůstalo po padlých vojácích Konfederace. Dohromady tedy město čítalo 20 228 duší.

Shermanovi se Atlantě zcela zničit nepodařilo a Scarlett měla dobrý odbyt pro svoje dříví. Možná, že je prodávala i první černošské univerzitě, která zde byla založena. Díky této instituci, přetrvávající několik desetiletí, měla Atlanta pověst jednoho z nejvýznamnějších center vzdělávání černochoů. Koneckonců tolerantní vztah mezi černými a bílými je Atlantě vlastní dodnes a přinesl jí různá prvenství, mezi jiným i zvolení prvního černošského primátora města v USA.

V roce 1867 zahajuje činnost veřejná knihovna a v roce 1868 konečně dosahuje Atlanta svého dlouholetého cíle: z Mildgeville sem bylo přeneseno hlavní sídlo státu Georgia. Vláda se okamžitě usídluje v nedokončené budově opery a vzápětí se stěhuje do areálu, který jí slouží až do dnešních dnů. Pět let potom, co ze starého nádraží zbyly jen trosky, znovu otvírá Atlanta své železniční tratě, spojující město nejdříve s jihem a hned potom přes

Charlotte s Washingtonem. V lednu 1872 demokrat James M. Smith se stal guvernérem státu Georgia a celé období nazývané obdobím rekonstrukce a vlády nenáviděných yankeeských zaprodanců se stalo definitivně minulostí. Atlanta se mohla začít rozvíjet do milionové městské aglomerace, kterou je dnes. Scarlett by své město dnes sice nepoznala, ale nepochybuji o tom, že by je milovala. Atlanta je dnes zase tou šarmantní jižanskou kráskou, jejímuž kouzlu těžko odolá muž i žena.

STONE MOUNTAIN

Šestnáct mil na sever, tedy asi třicet kilometrů od Atlanty, pánbůh dopustil a na zemi zůstal ležet šutr. Takový malý oblázek. Valounek. Kamínek. Obvod základny má pěkných pár kilometrů a nad krajinu se tyčí do výše dobrých třiceti metrů. Je to největší kamenný monolit na světě – taky na to vypadá.

Kolem něj se rozprostírá překrásný Stone Mountain Park, plný jezírek, kanálů a průplavů. Kolem kamene – hory – vede úzkokolejná trať vláčku nemotoráčku, ale řádné repliky vlaku z minulého století, který odfukuje pravou, nefalšovanou páru. Na dnešních amerických tratích je pára jevem už opravdu nevídaným. S americkými vlaky to jde vůbec z kopce. Kdysi pomáhaly dobývat kontinent, kousek po kousku, pražec po pražci ukusovaly z Velkých plání a koleje z kalifornského pobřeží jim vycházely vstříc, až se setkaly ve Skalistých horách. Vlaky spojily východ se západem. Podél kolejí rostla města, továrny a šířila se euro-americká civilizace. Dnes už vlaky hrají jen úlohu nostalgických vzpomínek a téměř se nevyplatí po nich převážet ani náklady. Většinu rozvážky dnes zprostředkovávají nákladní letadla, zbytky obstarají obrovské přepravní kamiony, křižující státy po silnicích vedoucích monotónně buď ze severu na jih, nebo z východu na západ. Zatačky, kudrlinky a drobné místní silničky tu téměř neexistují. Navíc je osobní vlak podstatně dražší než autobus.

Je pravda, že vlak zvládne třeba trať Washington – New York za tři a půl hodiny s veškerým komfortem. Autobusem to trvá pět a půl hodiny, nebo taky šest, a sdílíte v něm společnost s těmi opravdu nejchudšími černochoy se spoustou uřvaných dětí. Upadnout společensky níže než k cestování autobusem společnosti Greyhound už v Americe téměř není možné, ale pro Čecha má jednu nepopiratelnou výhodu. Autobusová jízdenka na výše uvedené trati stojí pětadvacet dolarů, zatímco vlak schlamstne nekřesťanských šedesát baků, ani nemrkne.

Koneckonců, černoši i Češi, oboje začíná na „č“, a co se finanční situace týče, Češi v Americe mají tak hluboko do kapsy, že si se svými spolupasažéry nemají co vyčítat. Cestu americkým autobusem musíte brát jako sociologický výzkum, třeba ta mimina přestanou časem tolik vyvádět.

Pozorovat výletníky nasedající do vláčku na hlavním nádraží v Stone Mountain, které je opět přesnou replikou starých nádraží, je také sociologický výzkum, ovšem takzvaných středních vrstev. Ty se většinou vyznačují značnou tělesnou opláceností. Myslím, že jednou z hlavních příčin tohoto obecného jevu je, že do garáže se ve správném průměrném americkém domečku vstupuje z kuchyně. A od té kuchyně odjedete autem kamkoliv, třeba

jen za půldruhého rohu na nákupy. Tam dáte auto buď do podzemní garáže, nebo ho postavíte na parkoviště hned vedle supermarketu a ujdete asi těch padesát kroků, abyste se dostali do hangárů nacpaných neuvěřitelným množstvím poživatin naprosto jakéhokoliv druhu a původu. U největších a nejsprávněji nejameričtějších supermarketů se regály o tři hlavy vyšší než vy sbíhají v dálavách, podávajíc pádný důkaz o zákonech perspektivy.

Další význačný pohyb správného Američana spočívá v objíždění těchto regálových plantáží s obrovským nákupním vozíkem. Já se na něm většinou vozila a odstrkovala se jako na koloběžce. Nikdo nic nenamítal, ledaskdo to dělá stejně jako já a ulice mezi horami jídla jsou tak široké, že se všichni bezpečně vyhnou. Průměrný Američan nakupuje najednou na celý týden a naplní dva až tři takovéto košíčkové karavany. Ledničky amerických domácností připomínají mírně přerostlé šatníky po babičkách. S nákupem rozměrů pyramidy se ovšem stejně tloustne, i když je všechno „low fat“, neboli nízkotučné, popřípadě „no-fat“, tedy bez tuku. A to, i když jsou na každém jogurtu pečlivě vypsány kalorie i složení živin, i když do sebe lijete coly pouze „diet“. Obzvláště jedinci postižení sklony k obezitě, jako třeba já, kynou od okamžiku, kdy se na ty haldy jen dívají.

Když vzpomínám na Ameriku a připomínám si, co mi v Čechách z ní nejvíce chybí, dostávám se i k jedné tak prozaické věci, že je skoro ostudné se k ní přihlašovat. Je to „frozen yogurth“ a navzdory svému jménu je úžasnou ovocnou zmrzlinou vyskytující se v téměř nekonečném množství druhů. Je nejenom laciná, ale navíc bezuzdnou konzumací obrovského litrového kelímku naplněného tímto lahodným obsahem do vás vpraví tak maximálně sedmdesát kalorií. Přejít se zmrzlinou a hubnout – tomu říkám život. Až tenhle druh pochoutky dorazí přes oceán, budu už postrádat jenom prášky proti hladu, které jsou také na pultu každé drogerie, a co se týče konzumních statků, žádné další produkty Ameriky už nebudu postrádat.

Mimochodem, když byla řeč o coca-cole a také o tloustnutí, obzvláště zálučné jsou prodejny McDonald's. Neznalá poměrů jsem přikývla na dotaz, zda chci velkou colu, a obdržela jsem kýbl dotyčného nápoje, přiklopený víkem a s vetknutým brkem velikosti menšího vodovodního potrubí. Vše, co je pod litr, má právo se nazývat „medium“, tedy střední. Vše „large“, tedy velké, nabývá rozměrů proporčních ke Stone Mountain. Nebýt to v Americe, řekla bych, že je to v Rusku, kde, jak známo, jsou největší i trpaslíci.

V Čechách i po těch letech máte po jídle v „mekáči“ i po pozření těch největších porcích, dražších než oběd v restauraci, hlad a žízeň. Útěchu vám nabízejí jen dobře zaplácnuté žaludky vašich potomků, jimž to jakžtakž stačí. Obzvláště půvabně jsou těmto mamutím rozměrům pitiva přizpůsobena americká kina. Opěrky křesel jsou rozšířeny do placiček zvících talířů. V nich je patřičný důlek, do kterého váš kyblík, chránící vás před uhynutím žízní, přesně zapadne. Ke správnému kinovému vybavení patří ještě pytel pražené kukuřice, pokud možno přelité rozpuštěným a ještě lépe přepáleným máslem. V promítacích sálech, stejně jako v dnešních českých multikinech, je dovoleno šustit, chroustat a mít nohy na opěradle sedadla před vámi, protože promítací sál je stejně dimenzován pro patnáct set lidí a vás tam není víc než sto. Sedíte si, chroupete pop-corn, slupky nedostatečně propečené kukuřice vyplivujete na zem, zapíjíte to colou, až se pěkně promlsáte k té středostavovské oplácanosti měnící se v středostavovskou kredencióznost. Ta kupodivu postihuje i docela mladé lidi a podle mého názoru nemůže být následkem ničeho jiného než kontinuální všežravosti. Když se náš vzorový středostavovský Američan trochu finančně

zmůže, zahájí snahu o likvidaci nadbytečných desítek kilogramů. Jako všichni se pustí po ránu do běhání, joggování, chození do fitness-center a držení jedné z milionů všude neustále inzerovaných diet. Kvůli tomuto cvokaření si v těsně předdůchodovém věku užene infarkt, a pokud ho přežije, užívá si ještě pár let a dospěje k logickému závěru, že nic nestojí za nic. Přestane tudíž držet dietu, kterou nyní skutečně držet má, a přestane počítat kalorie, které by počítat právě teď měl. Za pár let ho to klepne znovu a stane se prvkem naplňujícím neradostné statistiky Spojených států, kde mezi příčinami úmrtí jsou infarkty na nejčelnějších pozicích. Život průměrně úspěšného Američana bude u konce.

Před definitivním odchodem do věčných lovišť musí ale každý správný středostavovský Američan absolvovat alespoň jeden Disneyland a taky ten Stone Mountain Park neboli Park kamenné hory, od kterého se svými zabíhajícími myšlenkami pořád jaksi vzdalují. Nádražičko historického vláčku je situováno rovnou pod největší atrakcí parku, totiž pod obrovským reliéfem. Uvádí se, že je největší na světě: je zhruba devadesát stop vysoký, téměř sto devadesát stop široký. Zvládnout americké míry a stupně je nad moje možnosti, a tak například kvůli tamnímu počítání na stupně Fahrenheita nikdy nevím, jestli vylezu ven do vedra nebo do zimy. Se stopami je to podobné, ale pokud vím, stopa je asi třicet centimetrů. Na výšku vám tedy ten kamenný obrázek vyjde něco kolem 27 metrů a na šířku asi 57 metrů. Reliéf znázorňuje tři postavy na koních, jižanské generály Roberta E. Leea, Jacksona a Jeffersona Davise, který byl také prezidentem Konfederace. Kdo to tesal, dynamitoval, frézoval a odlamoval, a jak dlouho mu to trvalo, to opravdu nevím. V každém případě se teď nad krajinou tyčí tři jezdci a přehlížejí svým kamenným zrakem místo, kde plály bitvy té nejstrašnější a přitom jediné války, která se odehrávala na půdě Spojených států. Jižané tenkrát sice prohráli, ale jejich sláva je věčně živá.

Stejně tak je živý i obchod se suvenýry nejneuvěřitelnějších druhů. Neodolala jsem a zakoupila předmět, který kromě toho, že je dokonalým kýčem, může být alespoň užitečný — totiž hrnek s obrázkem Scarlett. Vypadá na něm chuděra příšerně.

ŠKOLA ZÁKLAD ŽIVOTA

Když jsem se začala šplhat na obrovský balvan, bylo mi smutno, a přidala jsem se proto k velmi neamericky a oproti tomu, co jsem vylíčila výše, velmi nestředostavovsky vypadající rodině. Skládala se ze sportovně a opáleně vyhlížejících rodičů a tří synů ve věku třináct, devět a sedm let. Pocházeli z jednoho z havajských ostrovů, nepostiženého tolik záchvatem turismu. Vyrázili si na rodinný výletek.

Začali v nejsevernějším a nejzápadnějším městě USA Seattlu. Tam si pronajali obrovské dodávkové auto s karavanem a vydali se napříč Amerikou. Stoupali jsme společně po balvanu, který nabýval na příkrosti, a mě napadla impertinentní otázka, kterou jsem si prostě nemohla odpustit a nepoložit ji: „A co – eh – dětičky – co takhle školička? Když už jste na cestě sedm týdnů, další alespoň čtyři budete a máme konec listopadu...?“

„Cestování je nejlepší učení,“ zněla strohá a svorná odpověď rodičů i dětí.

„No jo, ale co školní docházka, vy jim to nějak omluvíte?“ zeptala jsem se, patřičně socialisticky zdeformovaná školským systémem.

„Víte, my neposíláme děti do školy. Nedůvěřujeme americkému systému školství. A žádná

soukromá škola se nám také nelíbí. Dali jsme se dohromady se skupinou přátel a učíme děti sami – každý něco. Děti je čtrnáct a jsou nejrůznějšího věku. Každý den navštíví někoho doma a spolu probírají celý den jeden obor. Na konci roku skládají děti pod státním dohledem závěrečné zkoušky – a dosud obstály všechny výborně. Americký systém to takto dovoluje, nám to vyhovuje, děti učení milují a vrhají se po dalším poznání, které je pro ně skutečným dobrodružstvím."

Nejmladší ze synovské trojice mě začal bouřlivě přesvědčovat, že učit se o jednotlivých amerických státech je úplná blbost, když tam člověk nebyl.

„Třeba tahle hora,“ dodal názorně, „kdybych se tu neplahočil nahoru a jenom se naučil, že měří 825 stop, nikdy bych neřek’, že je tak vysoká, jako teď, když na ni lezu.“

„A jak víš, že dosahuje výšky právě těch 250 metrů?“ zeptala jsem se zvědavě a s obrovským úsilím přepočítávala stopy na metry.

„No přece jsem si to předem nastudoval! Vy si snad nenastudujete nic o místech, kam jedete?“ dodal s výrazem úděsu smíšeného s pohrdáním.

Děti se rozběhly k rozhledně na vršku „kopcobalvanu“, aby se vyšplhaly i na ni, a já se šourala za nimi, dumajíc o americkém školství, které se svým rozkmitem dotýká obou protikladů. Jsou tu příšerné veřejné školy v městských centrech, které okupovala povětšinou černá chudina. Ty slouží spíš jako skladiště na děti. A než do nich drobečci vstoupí, projdou osobní prohlídkou, aby jim byla odebrána alespoň část střelných zbraní, které si s naprostou samozřejmostí do školy přinášejí. Čas od času se podaří nějakému dítěti tu bouchačku propašovat a použít, z čehož jsou potom dětské mrtvolky, palcové titulky v novinách a dámy rodu Hillary Clintonové začnou opět, plny těch nejlepších úmyslů, hovořit o nutnosti zlepšení poměrů v dalším odvětví amerického veřejného života, tentokrát veřejného školství. Hillary se ovšem zatím pomocí svého strategického plánu na zlepšení všeobecné zdravotní péče zabývá pouze likvidací amerického zdravotnictví, na školství ještě nedošlo. Druhým extrémem amerického školství jsou superdrahé a supersoukromé školy, o kterých se však nedá automaticky dovodit, že jsou taky supervynikající. Většinou bývají podstatně lepší než státní školy – ovšem výjimky, a to poměrně husté výjimky – se najdou.

Desetiletý Petřík mých českých přátel z Brooklynu je příkladným žákem jedné takové dobré školy. Ta je sice státní, leč speciální, a Petr ji prostě miluje. Je trošku waldorfská a trošku ne, trošku hudební, trošku výtvarná – a ani trošku stresující.

„Petříku, pojď se dívat, v televizi je pohádka!“ řekla jsem mu jednou.

„Když já tady mám domácí úkol a on má možná ještě jedno řešení, tak tu televizi, Klárko, když tak vypni!“ odpověděl ten mladý muž.

Někdy se člověk prostě nestačí divit, a mně nezbyvá než scvaknout knoflík a poslat překrásnou animovanou pohádku do věčných lovišť éteru.

„Ty, Pavle, a proč se vlastně nevrátíte zpět do Prahy?“ ptala jsem se jeho otce.

Petříkův táta je architekt a pracuje v prestižním urbanistickém ateliéru na Manhattanu. Při dnešním stavebním boomu v Čechách by se měl rozhodně v Praze finančně lépe než v Brooklynu.

„A poslat Petříka do českých škol?“ zařičela jemná, něžná a křehká maminka Daniela hlasem lvice střežící své jediné mládě před hady, štíry, nájezdem Mart’anů – a českými školami. Není co dodávat. Moji přátelé zůstávají v Brooklynu.

Slezli jsme z kamene zase zpět na pevnou zem a já se loučím se svými havajskými přáteli.

„Až budete mít cestu kolem, určitě se zastavte, my vás vezmeme s sebou do naší školičky!“ znovu mě všichni zvou. „A dáme vám speciální lekci, jak zapomenout na osnovy!“ dodává lišácky otec rodiny. Soukají se do svého silničního korábu a mizí kamsi směrem k Floridě. Jo. Určitě se zastavím. Hnedle příští jaro se tam vypravím svým vlastním soukromým boeingem. Tu školskou lekci totiž potřebuju opravdu naléhavě.

SEN O BÍLÉM DOMĚ

Kromě mnoha jiných atrakcí je v kraji pod Stone Mountain Park i několik starých plantážnických domů, které sem byly přeneseny z okolí a vytvořily svérázný skansen. Možná vás udivuje ta lehkost, s níž říkám: tenhle dům byl přenesen sem a tento dům zase tamhle. Nepředstavujte si, prosím, nějaká monstrózní válcová zařízení, na něž se stavba vyzdvihne a suně se krajinou.

S plantážnickými domy to je stejně snadné jako třeba s našimi lidovými stavbami. Až na opravdické výjimky jsou totiž celé ze dřeva, takže je stačí prkýnko po prkýnku rozebrat a zase stlouct dohromady.

Jak vlastně vypadaly opravdu klasické plantážnické domy, kterým se dnes říká antebellum houses, volně přeloženo „domy předválečné“, přičemž jedinou válkou je zde myšlena ta Jihu proti Severu?

Jak řečeno, byly ze dřeva, ale snažily se ze všech sil vypadat jako kamenné. Například plantážnický dům George Washingtona v Mount Vermontu, kousek od Washingtonu, má do obvodových trámů vyřezané záseky, takže stavba, natřená bílým vápnem, vypadá i dost zblízka jako postavená z kamenných kvádrů. Nesmíte si totiž myslet, že první prezident USA byl nějaký lidumilný demokrat, jak si ho většinou představujeme. Byl to typický jižanský plantážník se vším všudy, tedy i s plantáží – několika sty hektarů polí a pastvin a s domácností s několika desítkami otroků. Ve své době byl jedním z nejbohatších mužů ve Virginii. Otroci bydlívali ve srubových domečkách za „velkým domem“, obvykle tak, aby nebyli moc na očích a byli při ruce. Panské sídlo bylo vždy obklopeno spoustou drobných stavení. K nejdůležitějším patřila kuchyně, která se zásadně stavěla mimo vlastní dům. Důvod tohoto architektonického uspořádání je nasnadě. Vše bylo ze dřeva a v kuchyni se vařilo na obrovském otevřeném krbu. Kamna s plotnou, jimiž byla ve stejné době vybavena každá česká domácnost včetně venkovských stavení v zapadlých vískách, byla v Georgii patentním vynálezem, který tam ještě nedorazil. S takovým topením ovšem mohlo vzplanout kdykoliv cokoliv, a když shořela jenom kuchyně, nebyla škoda tak citelná. V opravdu velkých domech bývala vedle jídelny ještě přípravná, kde se jídlo dalo přihrát, ale nikdy se tam nevařilo. K dalším přídatným technickým stavbám patřila prádelna, udírna a množství dalších hospodářských budov. V hlavní budově byly kromě přípravné a jídelny jenom ložnice, přijímací salon s obligátním pianem a případně pracovna pána domu. S koupelnami to bylo vskutku horší, stejně jako s toaletami. V těchto ohledech zde panoval spíše středověk a ve všem se počítalo s otroky, kteří přinesli – odnesli, vylili – nalili, vypustili – napustili. Ještěže parkety byly naprostou vzácností, a když voda z kádě –

rozuměj z vany – vyšplouchla na prkna podlahy, moc se nestalo.

Domy byly na náš vkus zařízeny velmi prostě. Kdejaký kus nábytku průměrné české obrozenecké domácnosti by byl georgijskou plantážnickou rodinou považován za rodinný skvost a ozdobu domu. Kvalifikovaných dělníků – truhlářů, řezbářů a stolařů – bylo málo, a co se nedovezlo přes oceán, to většinou nebylo.

Musím ale po pravdě říci, že Georgia šedesátých let 19. století vůbec nebyla středem ani světa, ani Spojených států, ba ani kraje bavlníkových polí. Byla to spíš odlehlá výspa průkopníků, která teprve čekala na svůj rozvoj. Centrum bavlnářského života bylo v New Orleansu a od něj na sever, ve státech Louisiana a Mississippi. Tam se rozkládaly právě obrovsky rozlehlé plantáže se stovkami otroků, tam se odehrávaly strastiplné příběhy slavné „Chaloupky strýčka Toma“, tam se tyčily právě jižanské paláce, z nichž většina existuje dodneška – jako zubožené a opuštěné domy zarostlé travou a křovisky. Místo propadlých stropů je zastíňují obrovské koruny rozložitých staletých dubů. Říká se jim domy duchů a snad v nich opravdu straší – když nic jiného, tak alespoň duch starých zašlých časů, kdy se Amerika teprve chystala ke skoku do budoucnosti.

Až budu velmi, velmi stará, v důchodu, a k tomu bohatá (přičemž splnění posledních dvou jmenovaných podmínek považuji za velmi nepravděpodobné, ba téměř za zcela nesplnitelné), koupím si jeden z těch polozříčených domů s mohutnými bílými sloupy a řeckým štítem v průčelí. Ne, nenechám ho restaurovat velkým nákladem do původního stavu. Vyspravím jenom pár prken na přední verandě, postavím na ně houpací křeslo, posadím se a pak už budu jen pozorovat, jak líně, rozložitě a zeširoka se valí pode mnou v údolí mohutný veletok, pramáti všech amerických řek, Mississippi.

STALO SE TO V MACONU

Už když jsem ve Washingtonu přebírala klíče od auta z půjčovny, tedy když jsem dostala s autem jeden klíč ke dveřím, zapalování, kufru a nádrži dohromady, říkala jsem si: Samková, Samková, jak tě tak znám, ne aby sis zamkla dveře zevnitř, zabouchla si a klíč tam pěkně nechala! Koukej ho mít vždycky pěkně v hrsti, a než vylezeš z auta, podívej se pětkrát, jestli ho v té hrsti máš!

Prásk! S fortelem jsem přibouchla dveře, klíček se houpal ve startéru, auto bylo beznadějně uzamknuté a začalo pršet. Čeho jsem se obávala, opravdu se stalo. Parkovala jsem na kopečku u města Macon mezi dvěma blíže neurčenými starobylými budovami, nikde ani noha, sama s deštníkem, který jsem držela nad hlavou, vyvedena z míry tak, že jsem si ani nebyla schopna vynadat.

Peníze a pas byly pochopitelně rovněž uvnitř. Nedá se nic dělat, budu muset podniknout nějakou ráznou akci. Začala jsem tím, že jsem obešla všechny dveře auta. Držely opravdu všechny a opravdu pevně.

Rozhlédla jsem se po okolí. Napravo ode mne se tyčil mohutný dům s kolonádou vysokých bílých sloupů, pravý prototyp plantážnického paláce. Došourala jsem se k němu.

Byl rovněž beznadějně zavřený. Na cedulce vedle dveří stálo napsáno, že byl postaven v roce 1836 v klasickém novořeckém stylu, a to pro bankéře, stavitele a majitele železnic a jednoho z nejbohatších mužů vlastnících bavlněné plantáže, pana Jerryho Cowlese. Až později jsem se dozvěděla, že v roce 1847 byl prodán plukovníkovi Josephu Bondovi, dalšímu z jižanských boháčů. Uvádí se, že tento muž udělal v jižanské Americe největší známý obchod s bavlnou, když prodal 2200 žoků za tehdy nepředstavitelnou sumu sto tisíc dolarů. V nápisu také stálo, že se v tomto domě konal v roce 1887 ples na počest šestnáctých narozenin dcery pana Jeffersona Davise. Kdo je Jefferson Davis, nebylo vysvětleno, ale vzhledem ke zdejší tradici to asi nemohl být nikdo jiný než stejnojmenný prezident Konfederace. Problém je, že v uváděném roce byl pan Davis v požehnaném věku 79 let a zbývaly mu dva roky života. Takže buď to byl čiperný stařík, nebo to byl přece jen nějaký jiný Davis.

Dům vypadal smutně, opuštěně, nedobytně a myslím, že mu taky bylo zima. Ať to s Jeffersonem Davisem bylo jakkoliv, nezdálo se, že by mi mohl bálový dům jeho dcerunky dopomoci k otevření mého auta. Obrátila jsem se proto opačným směrem. Nalevo ode mne stála budova, která působila podstatně přátelštěji. Byla z tmavočervených cihel s bílými ostěními oken i dveří, s nevyhnutelným bílým štítem a sloupy v průčelí. V kamenném pásu na její boční zdi jsem v latinském nápisu porozuměla slovu universitas a moje srdce vytušilo záchranu. Má víra a důvěra v akademické instituce je totiž neochvějná, ba až nezničitelná – obávám se, že se jedná o dědičnou genetickou vadu – a proto jsem s novou nadějí zamířila do bílých bran. Hned ve dveřích mne ovanulo teplo stavovského domova – hle, byla to právnická fakulta maconské univerzity.

Fatální technické problémy nedobytného auta byly odloženy stranou a já jsem si důkladně prošla všechny vývěsky a nástěnky s neuvěřitelným množstvím letáček, oznámení, inzerátů a vzkazů všeho druhu. Usoudila jsem, že maconská právnická fakulta je milým, liberálním, neuspěchaným a studijně zajímavým místem, na kterém bych si s radostí zopakovala tak dva tři semestríky studia.

Nicméně venku přestalo pršet a bylo zapotřebí čelit tvrdé realitě. Jakési procházející sekretářce jsem koktavě vypověděla svůj příběh cizineckého ztroskotance.

„No tak si zavolejte univerzitní policii,“ odvětila dotyčná osoba se samozřejmostí a jala se pokračovat v procházení, plně soustředěna na konev kafe, kterou nesla v ruce. Ano, to byla bezvadná rada, jenže, jaksi, tedy, že ano, jak? A jaksi, prosím, tedy, kde? A s dovolením, prosím, kohože to mám zavolat? Ach Bože, ti cizinci!, pomyslelo si zřejmě domorodé sekretářské stvoření a ušetřilo mi delší přednášku.

Pokud jsem byla schopna dešifrovat z jejího zcela nepřekonatelného přízvuku, spojeného s jižanskou výslovností spočívající ve spoustě „ou“, „eu“ či „eaou“ a jiných dvojhlásek, o nichž nemá spisovná angličtina ani ponětí, jakousi informaci, říkala mi zhruba toto: Každý areál každé americké univerzity – univerzitní campus – má svoji vlastní policii. Ta bdí nad pořádkem v univerzitním městečku, majetkem jeho obyvatel, jakož i nad jejich mravním chováním. Na veřejných prostranstvích přiléhajících k univerzitě a ve všech patrech univerzitních budov jsou rozmístěny speciální telefony, které spojují dané místo přímo s univerzitním policejním velitelstvím. Žádné číslo se nemusí točit, stačí jen telefon zvednout. Vida, jeden telefonní aparát visel na zdi přímo přede mnou a nad ním bylo

palcovým titulkem napsáno: POLICE. Jak může člověk být někdy tak nevšímavý a pitomý! Rázně jsem zvedla sluchátko a prokládaje své líčení patřičnými jižanskými „ou“ a „eaou“, vypověděla jsem svůj problém ještě jednou. „Fajn, kde parkujete?“ S mírnými obtížemi, způsobenými naprostou neznalostí místní topografie, se mi to podařilo objasnit.

„OK, do čtvrt hodiny vám tam někoho pošleme.“

Do čtvrt hodiny se z mlh vynořilo největší osobní auto, které jsem kdy viděla. Z něj vystoupil ten největší chlap, kterého jsem kdy viděla, a to jak v policajtské uniformě, tak v čemkoliv jiném. Tenhle byl v uniformě, opasek bratru dlouhý tak ke dvěma metrům měl zapnutý na poslední díрку, na hlavě měl posazenu placatou čepici zhotovenou zřejmě za použití dívčí gymnastické obruče. Jeho „povoz“ se pouze tvářil jako osobní auto, rozměry ale měl jako slušný nákladník.

„To jste vy, ten packal s těma zabouchnutejma dveřma?“ zaburácel na mne z dvouapůlmetrové výšky hromský hlas. „Ano, prosím,“ pípla jsem vedle svého autíčka, které jako by se přikrčilo se mnou. Teď moji „Červenou karkulku“ těma svýma lopatovatýma rukama naloží na střechu svého superkorábu, přiváže ho opaskem od gatí a odveze ho do dílny, kde ho otevře jako konzervu, očekávala jsem s napětím.

Obr byl však rázný muž, zřejmě zvyklý řešit všechny problémy okamžitě a na místě. Ponořil horní půlku těla do propastných hlubin kufru svého auta a vytáhl odtud asi pět centimetrů široký a snad metr dlouhý plechový plát zakončený háčkem. Se zručností vlastní pražské galerce odchlípl palcem gumové těsnění mezi oknem a dveřmi auta, do vzniklé mezery vsunul plát háčkem napřed, několikrát rázně šťouchl – a dveře byly otevřené. Moje radost a vděčnost neznala mezí. Rychle jsem začala z osvobozeného auta vybírat dokumenty osvědčující skutečnost, že násilný akt vniknutí nebyl z mé strany protiprávní. Statečný zachránce ale nechtěl nic. Nechtěl ani pas, ani řidičák, ani smlouvu o nájmu vozu, ba dokonce ani peníze. Nechal si ode mne podepsat malinký papíreček stvrzující skutečnost, že dne toho a toho v hodin tolik a tolik na místě tom a tom otevřel osobě, která o sobě prohlašuje, že se jmenuje Klára Samková, dveře od auta státní poznávací značky té a té. Kdybych bývala byla nahlásila, že jsem Brigitte Bardot, napsal by to tam se stejným klidem jako moje skutečné jméno. Pocítila jsem neodolatelné nutkání hraničící s posedlostí prokázat svoji totožnost, a tak jsem mu vnutila alespoň svoji navštívenku. Pohlédl na ni se skepsí smíšenou s opovržením. „No jo, to jsem si moh' myslet – právník!“ odfrknul si s hlubokým opovržením. Fakt, někdy vám jsou paragrafy úplně na nic. To háčky na kusech plechu bývají podstatně užitečnější.

KŘÍDLA ANDĚLSKÁ

Maconská příhoda ovšem nebyla mým jediným setkáním s americkou policií. Ta nejbarvitější historka se mi přihodila až navečer předposledního dne. Měla jsem za sebou na jeden zátah absolvovanou cestu z Charlestonu přes slavné rekreační přímořské letovisko Myrtle Beach až do Norfolku. Celou trasu neuvěřitelně lilo, o pár set mil severozápadně zuřily opravdické hurikány, které vylily Mississippi i Missouri z břehů a způsobily na americkém středozápadě nejednu hodně tvrdou chvíli.

I v místech, kterými jsem projížděla, bylo jejich řádění pěkně cítit. Klela jsem nepřetržitě celých těch více než osm set kilometrů a oči jsem měla vykoukané tak, že mi po

nich zbyly snad jen dvě díry do hlavy. Ve stavu ne zcela přičetném jsem dorazila do výše zmíněného Norfolku, což bylo jen pár kilometrů od mého dílčího denního cíle, Williamsburgu. To je po sousedním Jamestownu, z něhož dnes nezbyla ani ptačí budka, nejstarší dochované místo, na kterém se vylodili angličtí kolonisté, založili tam osadu a začali budovat to, co se nyní nazývá Spojené státy americké.

Půvabné historické městečko se zachovalo v takřka nezměněné podobě a historiechtivými Američany bylo přeměněno ve skanzen, v němž se předvádí „opravdický život“ starých dob. Provozují se tu různá řemesla a drobné atrakce, jako třeba ruční šití, kování koní, v jednom z domečků sídlí švec a na verpánku zatlouká dřevěné floky. Pečení chleba v pravé peci je už taky atrakcí, kterou mladí Američánci, vyrostlí ve světě computerů, vůbec neznají, takže se za těmito pozoruhodnostmi pořádají poutě z celého kontinentu. Měla jsem Williamsburg při ruce na zpáteční cestě do Washingtonu. I řekla jsem si, že se tam také podívám. Zatím jsem však trčela v Norfolku – a pro změnu jsem byla zase jednou ztracená. Do Williamsburgu se totiž jede přes město Hampton tvořící s Newport News, Portsmouthem a s Norfolkem jakési souměstí, v kterém jednotlivá města na sebe navazují, a jenom místní znalec pozná, kde se přesně nachází. Města se rozkládají na opačných koncích sevřené Chesapeacké zátoky a jsou navzájem velmi rafinovaně propletena. Konce zátoky jsou navíc spojeny, tuším, dvěma velmi dlouhými nadmořskými mosty, po kterých se táhnou šestiproudové dálnice. Voda pode mnou, voda vedle mne, voda nade mnou, neboť leje – no, neztraťte se v tom. Podařilo se mi najít kousek nemostní pevniny a úplně zničená jsem zastavila. Kde to propánaboha můžu bejt? Začala jsem roztahovat přehrášlí různých map. Už to začalo vypadat nadějně, že bych se mohla tak během půl hodiny přece jenom najít, když vedle mne přistálo policajtské auto s blikajícím majákem. Zahoukalo na mě – a to nemělo dělat.

Nervy, po celém dnu obtížné jízdy napjaté k prasknutí, zvolily cestu podvědomé reakce, podle níž houkající policejní maják znamenal vrcholné nebezpečí. Dupla jsem na plyn a přískokem se vyřítla směrem kamkoliv pryč. Zastavila jsem asi po pěti metrech, když jsem si uvědomila, že nejsem na Národní třídě a není 17. listopad 1989. A že za světly nejsou ani vodní děla, ani obušky a že přede mnou není hledání únikových pasáží. Sotva jsem zastavila, rozletěly se vedle mne dveře a u hlavy mi přistála hlaveň solidní bouchačky – jako ve filmu.

„Co se to děje, vystupte si!“

Nevystoupila jsem si. Složila jsem hlavu na ruce, ruce na volant a všechno mi bylo hluboce jedno.

„Proboha, slečno, co se vám stalo?“ změnil policista tón, když uviděl všude kolem ten nepopsatelný mapový zmatek, moji očividnou bezradnost a to, že jsem v autě sama. Stručně jsem mu vysvětlila svoje hnutí mysli a fakt, že jsem se ztratila. Pistole zmizela, dveře auta se zabouchly a vzápětí se otevřely na druhé straně. Policista si ke mně přisedl a z velké termosky, kterou přinesl, mi nalil pořádný hrnek horké a sladké černé kávy. Chvíli jsme společně mlčeli a já dostala nalito ještě jednou.

„Zavedu vás do Williamsburgu,“ řekl můj společník, když zjistil, že přicházím k sobě. „Pojeďte před vámi, a až zastavím a zablikám, předjedte mě. Sto metrů před vámi bude odbočka na Williamsburg.“

Dopila jsem kafe, vrátila hrnek a poděkovala jsem. „Nemáte za co děkovat, slečno,

tady nejste v Československu, ale v Americe. Moje služba je moje práce a jsem za ni placen.“

Rozjeli jsme se, on po pár kilometrech zablikal – a zmizel, jako by se rozplynul v mlhách temné noci. Usoudila jsem, že andělé strážní se někdy oblékají do amerických policejních uniforem. Jsem zvědavá, zda si někdy v budoucnosti lidé oblíbí i české policajtské uniformy – ale to už bychom byli opravdu v nebi. V každém případě odbočka na Williamsburg byla přímo přede mnou.

ACH, DRAHÁ TETIČKO EULÁLIE!

Myslím, že tetička Eulálie v Maconu nebydlela. Žila i s tetičkou Paulinou v Charlestonu a byly to dva další krky, které Scarlett musela živit. Do Maconu se ovšem uchýlila před atlantským vpádem Shermanovy armády drahá tetička Pittypat. Nepochybuji o tom, že kromě toho byla v Maconu spousta dalších tetiček, neboť toto město je pro tetičky jako stvořené. Město Macon bylo založeno v roce 1823, ale podle archeologických vykopávek žili na jeho území indiáni již před deseti tisíci lety. Macon totiž leží na začátku Piedmontského úbočí, z něhož se západně zvedá Apalačské pohoří. Kdysi sahal oceán až k místu, kde se dnes rozkládá město. Když ustoupil, zanechal za sebou přívětivé místo na břehu řeky Ocmulgee, které dostalo jméno po svých původních domorodých obyvatelích. Dva roky po svém založení, v roce 1825, obývalo město pouhých osm set obyvatel, ale přesto se záhy stalo střediskem plantážnického života východního pobřeží. Projevilo se to i na jeho urbanistickém vzhledu, na jeho širokých ulicích a na parku, který se stal pravzorem městských parků všech pozdějších amerických velkoměst. Dnes se ve „městě v parku“, jak se někdy Macon také nazývá, každý rok pořádá festival rozkvetlých třešní, kterými je posázeno celé město. Bývá to příležitost k mnoha uměleckým produkcím, tanečním zábavám, soutěžím, rodinným radovánkám, a tak svou společenskou funkci plní dnes dvěstětisícový Macon svým způsobem stejně jako za starých dobrých předválečných časů. V dobách, o kterých mluvíme, bylo město centrem obchodu vedeného jednak po řece, jednak po železnici. Ve svém největším rozkvětu bylo uzlem šesti železničních tratí, které do Maconu přiváděly až sto osobních vlaků denně. Za městem stály ocelárny a zpracovával se zde také kaolín, zanechaný tam oceánem v jedné z nejbohatších světových zásob. Vlastní město ale nebylo tímto průmyslovým boomem zasaženo. Bílé domy rozložené na několika pahorcích tvořily staré obchodní centrum i obytné čtvrti vil s bílými sloupy.

Dodneška se tam zachovalo 47 historických budov v původní nezničené a nepřenesené podobě, a ty dodnes dávají za pravdu vzhledněmu přízvisku Maconu: město – královna Jihu. Bývalo střediskem schůzek, plesů, příprav a plánů na budoucí rok obyvatel z širokého okolí, ba můžeme říci, že z celé hornaté části Georgie. Bylo místem, kde bylo výhodné sjednat jak cenu bavlny, tak i výhodný sňatek dcery. Zimní společenská sezóna, na kterou se sjížděli plantážníci z dalekého kraje, k tomu byla nejvhodnějším obdobím. Dnes jsou ve většině historických domů muzea, která pečlivě opatrují dobová zařízení a památky na všudypřítomnou válku Jihu proti Severu.

CANNONBALL HOUSE, HAY HOUSE A TY DALŠÍ

Jeden z nejkouzelnějších zdejších domů je Old Cannonball House, neboli starý dům dělové koule. Jmenuje se opravdu po staré kanónové kouli, která prý za občanské války uhodila do chodníku před domem, minula zleva druhý sloup zápraží, vlétla do domu otevřeným oknem a přistála těsně před zrcadlem, aniž by cokoliv rozbila. Můžete se na ni podívat, leží tam dodnes. Stejně byl ale tento dům jediným, který byl v průběhu občanské války zasažen – i když věru kuriózním způsobem. Stalo se to při útoku generála Stonemana 30. července 1864, když poblíž Maconu probíhala bitva o pahorek Dunlap. Odehrávala se asi tři míle východně od města při tak zvané Clintonově cestě a vojska Konfederace tu byla vytlačována na jih.

Cannonball House byl postaven v klasickém „novořeckém“ slohu v roce 1853 pro soudce Asu Holta a je spojen i s jinými pozoruhodnostmi. Byl místem schůzek dvou význačných dámských univerzitních „sesterstev“, prvních obdob kolejních „tajných bratrstev“. Bratrstva byla oblíbenými a prominentními univerzitními spolky nejen v minulém století, ale jsou jimi i dnes. Příslušnost k některému z nich je věcí prestiže a může mít dosti podstatný vliv třeba i na další postup v kariéře. Původně to pochopitelně byla ryze mužská záležitost, ovšem vzhledem k tomu, že v Maconu existovala již od roku 1835 Wesleyanská dívčí kolej (pojmenovaná po kazateli Wesleyovi, zakladateli církve metodistické), pánskému dominantnímu postavení bylo brzo odzvoněno. Byla to údajně první univerzita na světě zaměřená na poskytování vysokoškolského vzdělání ženám.

Zdá se, že Scarlettina nevzdělanost byla dána opravdu spíš jejím nezájmem než nedostatkem příležitostí. Vždyť z hlediska amerických měřítek bylo z Tara do Maconu, co by kamenem dohodil. V roce 1851 byla na univerzitní koleji založena i dívčí společnost Adelphean Society, sdružující devatenáct mladých žen vzdělávajících se na zdejší univerzitní koleji. Z tohoto spolku se vyvinulo slavné sesterstvo Alpha Delta Pi, zatímco z dalšího tajného spolku, který byl založen o rok později a nesl název Phlomathean Society, se vyvinulo ještě slavnější sesterstvo Phi Mu. Sdružovalo prominentní dcery jižanských rodin. Dnes má toto společenství přes 120 organizací na univerzitách po celé Americe a přes 300 kroužků absolventek těchto univerzit. Dohromady spojuje více než sto tisíc členek.

V domě kanónové koule je vzpomínán ještě jeden spolek, který sice není spjat s univerzitním životem, ale patří neodmyslitelně k Jihu. Je to sdružení bývalých manželek a dcer vojáků konfедераční armády, které po válce úspěšně prohrané jejich mužskými příbuznými převzaly úlohu pěstování jižanských tradic. Pokud vím, existuje tato společnost dodnes, a především z jejích členek se rekrutují vůdčí duše různých místních historických společností, pořadatelky bazarů a dobročinných akcí.

Další dům, který jsem si v Maconu prohlédla, je Hay House, jehož historie je skoro stejně zajímavá jako toho předchozího. Na rozdíl od něj byl však Hay House vždy přísně soukromým domem a svého času byl považován za výkřik moderny a pohodlného, ne-li luxusního bydlení. Ve všech průvodcích je Hay House popisován jako „báječný dům ve slohu italské novorenesance“. Byl vystavěn v letech 1855-1860 pro Williama Butlera Johnsona, což byl maconský plantážník, posléze bankéř, majitel zlatnických dílen, majitel říční lodní přepravní společnosti a jeden z nejbohatších lidí v Maconu vůbec. Kromě svého bohatství vynikal W. B. Johnson i tím, že měl dokonce i vzdělání, to znamená, že uměl více než číst a psát, přičemž svých intelektuálních znalostí nabyt přímo v New Yorku. Ve svých čtyřiceti už měl naspořeno tolik, že poslal všechno podnikání a pachtění za penězi k šípku a

oženil se s přepůvabnou, o devatenáct let mladší dívkou jménem Anne Tracy Clarková. Patrně proto, aby své již šedivějící kozlí bradce dodal na atraktivnosti a nechal efektivně odeznít faktor velkého věkového rozdílu, pozval mladičkou manželku na svatební cestu po Evropě. Vrátili se z ní po třech a půl letech. Jak vidno, tradici jižanských návštěv, kdy třeba sestřenka přijela na Vánoce, zůstala ještě na patnáctery další a posléze pokojně na návštěvě zesnula, je možno přenést i na starý kontinent.

Když se „staronovomanželé“ vrátili, projevila paní Johnsonová přání vlastnit dům podobný těm, které viděla v Evropě. Výsledkem toho byl Hay House. Ten představuje patrně poslední stadium vývoje plantážnického paláce, které bylo ještě stavebně realizováno. Po válce už bylo otrokářským plantážím odzvoněno, a tak se změnila i stavební móda. Dům má tři koupelny, dvacet krbů, domácí telefony pro komunikaci se služebnictvem, teplou a studenou tekoucí vodu zabezpečenou vlastní nádrží v podkroví domu, ústřední topení a důmyslný systém, který pomocí různých větracích šachet vytvářejících průvan zajišťoval v horkých letních měsících perfektní klimatizaci všech čtyřadvaceti pokojů. Rodina pana Johnsona vlastnila dům do roku 1926, kdy ho prodala panu Parks Lee Hayovi, což byl agent specializující se na pojišťování funusů, absolvent čtyř tříd základní školy a rovněž multimilionář. Od jeho potomků zakoupila budovu roku 1962 Georgijská nadace pro historické památky, která ho vlastní dodnes.

Na rozdíl od ostatních domů, vesměs dřevěných, je tento postaven z cihel a je dosud považován za vrchol vkusu, pohodlí, bohatství a dokonalé architektury Maconu. Podle mého soudu je to vrchol snahy přiblížit se komfortu lepšího vinohradského činžáku z druhé poloviny minulého století ve tvaru rodinného domu. Docela by mě zajímalo, na co všechno se ti Johnsonovic v Evropě dívali, když stvořili něco takového, jako tento svůj dům.

Vešla jsem dovnitř, jak se na návštěvníka sluší, zadním vchodem pro služebnictvo a byla jsem okamžitě obklopena personálem místní Historické společnosti, pečující o tento „architektonický skvost“. Vzápětí mne identifikovali jako cizinku, což vehnalo všem přítomným do tváří nach vzrušení. Paní pokladní přinesla knihu návštěv, do které jsem se slavnostně podepsala, a nadšení vyvrcholilo zjištěním, z jak báječně exotického místa já to pocházím. Z Čech, Slovenska, ba ani z Moravy zaručeně nikdo přede mnou v Hay House nebyl a já jsem si připadala trošku, trošičku jako národní buditel otvírající lidu americkému obzory evropských dálek.

V nadcházející prohlídce, která byla pořádána výhradně a pouze pro mne, mi byla věnována veškerá péče, starostlivost a podrobný výklad tak, jak si to zasloužila moje vznešená osoba. Ujala se mě sama tajemnice místní Historické společnosti paní Diana, která se mi zdála být pravým a původním prototypem všech maconských tetiček. Laskavá, nadšená, obětavá, pozorná, spíše na sklonku svých středních let. Návštěva jednopatrové vilky trvala dvě a půl hodiny a já jsem neměla to srdce přerušit její nadšené vyprávění o restaurování koupelny, hledání původní malby, stírání starých laků ze zapatlaného ostění a o dalších podobných závažných otázkách. Raději jsem se přidala a přispěla několika cennými a také oceněnými radami na vyspravování papírových stínítek na lampách a podala výklad o tradičním leštění parket. O něčem takovém, jako jsou drátky a ruční voskování „po dřevě“, paní Diana v životě neslyšela. Moje poznatky byly s vděčností přijaty a ještě v mé přítomnosti sděleny ostatnímu personálu. Rozloučily jsme se srdečně.

K Vánocům mi přišlo domů do Prahy od paní Diany nádherné vánoční přání s ještě nádhernější adresou: Klára Samková, Praha, Evropa. Máloco mne tak potěšilo a smekám s úctou a díkem před našimi poštami, že na základě tak nedokonalých instrukcí dopis došel. Pochopitelně jsem obratem odepsala a od té doby jsem pravidelně informována o tom, kdy rozkvetly v Georgii magnolie a jak dopadl poslední dobročinný maconský bazar. Ne že bych tyto informace potřebovala bezpodmínečně ke svému každodennímu životu, ale přinášejí mi něco, co nemohu nazvat jinak než obyčejnou, čistou a upřímnou radostí. Radostí z přátelství s lidmi z druhého konce světa, kteří vám píšou prostě jen tak – z obyčejného čistého a upřímného přátelství. Co může být na světě víc!

SAVANNAH

Po cestě z Maconu do Savannah vysvitlo slunce a po celou cestu mne provázela duha. Opustila jsem pahorkatou střední Georgii a sjížděla dolů k moři. Krajina se přede mnou otvírala, průsvitněla, jasněla, prozvívala a prosvětlovala se. V jemné záři pozdního odpoledne, tam na konci duhy, leželo město Savannah. Kdysi slavné, dnes už zapomenuté a proslulé jen proto, že kdysi bylo slavné.

Město vzniklo roku 1733 jako hlavní město poslední, třinácté anglické kolonie na území Severní Ameriky. Jeho zakladatel, generál James Oglethorpe, s sebou přivedl malou skupinu 114 kolonistů. Byl přátelsky přivítán tamějšími domorodci z kmene Yamacrawů. Jejich náčelník Tomo-chi-chi dovolil novým příchozím vybudovat město bez hrozby neustálých indiánských nájezdů, jak tomu bylo většinou jinde.

Byl za to odměněn – pokud se ovšem dá něco takového za odměnu považovat – tím, že byl pochován na tehdejší městském hřbitově, dnešním Wrightově náměstí, mezi kolonisty. Díky přátelství a poklidu nebylo Savannah na rozdíl od jiných měst vytyčeno nahodile, ale na základě důmyslného architektonického plánu. Jeho základem je síť pravouhle se křižujících ulic, které jsou přerušovány drobnými náměstíčky s parky. Do dnešního dne se jich zachovalo plných čtyřiaadvacet. Celá plocha historického města je nyní největší památkovou rezervací na území Spojených států amerických s více než tisícovkou domů prohlášených za „místo národního významu“. Na rozdíl od našich „národních kulturních památek“ jsou většinou ve vynikajícím technickém stavu, a pokud tomu tak není, restaurátoři na nich usilovně pracují.

Založení Savannah na břehu stejnojmenné řeky s množstvím navzájem propojených ramen a delt bylo skvělým nápadem, který pozitivně ovlivnil celý život města. I když dnes má Savannah na americké poměry „jenom“ necelých 140 000 obyvatel, zůstává pořád jedním z největších nákladních přístavů na východním pobřeží. Z řeky splavné i pro obrovské atlantické nákladní lodě, vedle nichž vypadá nábřeží historických domečků jako kulisa k loutkovému divadlu, se náklady vydávají po svých pravidelných linkách zejména do Evropy a Afriky. Řeka také způsobila, že se ze Savannah stalo více než jen hlavní město kolonie. V polovině 18. století zde zorganizovali James Habarsham a Francis Harris první importní a exportní společnost, vyvážející ze Savannah dobytek. Díky tomu byl vybudován důležitý přístav, konkurující tehdy daleko slavnějšímu Charlestonu. Zůstal jím až do

dnešního dne. Téměř současně zde začaly vycházet první noviny této kolonie, Georgia Gazette.

Pravý rozmach však město zaznamenalo až po roce 1793. Tehdy totiž domácí učitel panských dítek z plantáže Mulberry Grove, ležící nedaleko Savannah, jistý pan Whitney, vynalezl stroj nazývaný „mlýn na bavlnu“. Bylo to zařízení, které umělo oddělit bavlněná vlákna od vlastního semene. Převratný vynález umožnil pěstování, základní zpracování a export bavlny ve velkém.

Důsledkem byl růst Savannah do rozměrů skutečně obrovského přístavu. Dnes ovšem u jeho původního mola kotví tři čtyři výletní parníky pro turisty, ale na tehdejší dobu byla přístavní plocha velká.

Těsně nad přístavištěm se tyčila řada domů obchodníků. V horních patrech, přístupných z cesty vedoucí na jejich úrovni, byly kanceláře, v přízemních částech byla skladiště bavlny. Z nich se nakládaly obrovské slisované balíky vláken přímo na vedle kotvící lodě. Každý žok bavlny vážil asi 220 kilogramů, byl zabalen v pytlovině a převázán silnými provazy. Nedovedu si dost dobře představit, jak se s takovým obrovským a těžkým nákladem manipulovalo. Asi pomocí kladkostrojů. Když jsem jeden jediný zbylý žok bavlny, vystavený v městském muzeu, obešla, nemohla jsem než přístavní dělníky litovat. Savannažské muzeum stojí samo o sobě za zmínku. Nachází se v bývalém železničním depu, v němž končila jednak trať z Atlanty a Maconu, jednak z Charlestonu. Na rozdíl od nádražních budov v ostatních městech k ní přiléhá ještě rozsáhlý areál dílen a překladišť, která sloužila svému účelu až do sedmdesátých let našeho století. Dnes je v jejich rekonstruované části informační turistické středisko a již zmíněné muzeum. V něm jsem se pokusila proniknout i do tajů „mlýnu na bavlnu“, protože tam byla vystavena jeho replika. Navzdory velmi pečlivému popisu a „ošipkování“ můj technický duch zcela selhal. To ostatně dělá často a já jsem vždycky znovu otrávená vlastní nechápavostí. Proti technickým nástrahám však mám jednu zbraň, díky níž je alespoň v základních obrysech prorážím. Jmenuje se Ottův slovník naučný. Protože pochází z konce devatenáctého století, jsou v něm přístroje a stroje opsány ještě jednoduchým, takříkajíc základním způsobem. Při opakovaném čtení obvykle přece jenom pochopím, na jakém principu zařízení pracuje. Ani v případě mlýnu na bavlnu „Ottík“ nezklamal, jediná smůla byla, že jsem na vysvětlení musela počkat, dokud jsem se nevrátila zpět domů. Jeho 28 svazků je pro cestování totiž dosti neskladných. Za poklidného domácího studia hesla „bavlna“ jsem se dozvěděla, že přístroj vyčistí denně 150 až 200 kilo této suroviny a při použití dvou koňských sil na pohon lze dosáhnout produkce až dvě a půl tuny denně. To ovšem byl oproti maximálně čtyřem kilům vyčištěným ručně podstatný rozdíl. K úspěchu amerického vývozu bavlny přispěl i fakt, že právě v Georgii se pěstoval nejkvalitnější druh bavlny na světě, a tak rozkvětu Savannah už nestálo v cestě vůbec nic.

ZA CO MŮŽE MORAVA

Když mluvíme o různých prvenstvích Savannah, bylo by dobré nezapomenout na jedno, které má zvláštní vztah k našim zemím, obzvláště k Moravě. V roce 1736 zde byla zorganizována první severoamerická komunita Moravian Church neboli církve moravské.

Ta se později přestěhovala do města Betlehem v Pensylvanii a založila tam dodneška fungující Moravskou kolej, před jejíž hlavní budovou stojí socha Jana Amose Komenského. Zvláštností města Betlehem a jeho koleje je tamější hřbitov, na kterém vedle sebe nacházeli místo posledního odpočinku indiáni, černoši i bílí osadníci už od poloviny 18. století. Takový projev tolerantního smýšlení byl v Americe nevídaný ještě dalších 150 let a nás může průkopnictví našich předků hřát u srdce. Bohužel nám, následným generacím národa, ze kterého vzešli moravští bratři, už není rasová tolerance vlastní ani v naší původní vlasti.

Asi by bylo příhodné církev moravskou neboli moravské bratry blíže představit. Je to odnož a potomek jednoty bratrské, vzniklé v Čechách v 15. století. Bratři žili prostým a pokorným společným životem a řídili se zásadami učení Petra Chelčického. Získali mnoho přívrženců a byli nejsilnější protestantskou církví v zemi, ale brzo po nástupu Habsburků na český trůn začalo jejich pronásledování. Uchýlili se na Moravu, kde vytiskli slavnou Bibli kralickou. Definitivní konec jednoty přinesly až důsledky „Velké mlaty na Bélandě šestnáct kilo a dvě pětky“, tedy pro ty, kteří nerozumějí brněnskému „hantecu“ (což je pochopitelně k jejich velké škodě, protože to je nádherný jazyk, zasluhující si pečlivého studia): definitivní konec přinesly až následky bitvy na Bílé hoře z roku 1620. Po porážce stavovských vojsk museli členové jednoty i se svým biskupem J. A. Komenským opustit zemi, a zahájili tak tradici české intelektuální emigrace, která ještě tolikrát připravila naši zemi a národ o nejlepší z nejlepších.

Nejdéle se moravští bratři udrželi v moravském Kravařsku, kde několik rodin udržovalo tradici tajných českobratrských náboženských spolků. Na začátku 18. století se ke svým moravským krajanům do Kravařska vrátil po celém světě zcestovalý tesař Kristián David a slíbil jim, že vyhledá v cizině místo, kde by se mohli usadit. Prvním tím místem byl německý Berthelsdorf u Berlína, ale nezůstali na něm dlouho. Vyzbrojeni nově sepsaným Obecním zřízením, jímž obnovili základ starých řádů bratrských, šlápli do bot, a jak výše uvedeno, 1736 už byli v Savannah.

S Moravskou církví – jak se v anglicky mluvících zemích jednota stále nazývá – jsem se setkala ještě jednou, a to na místě ještě méně očekávaném, než je Savannah. Řízením osudu jsem se ocitla na ostrově Tobago, kousek od pobřeží Venezuely, na ostrově obývaném svého času ztroskotancem Robinsonem Crusoe. Protože mám výhrady vůči turistickým stezkám, vzala jsem to stezkami neturistickými. Poté co jsem se vysoukala z tropických bažin plných komárů a krabů, jsem se doplahočila do jednoho místního absolutně neturistického Zapadákov s biblickým jménem Kanaán. Uprostřed této vsi, čítající asi padesát domků, jeden koloniál a jeden obchod s mušličkami, stál kostelík, na jehož průčelí bylo napsáno velkým písmem: Moravian Church. V průčelí kostela byl vymalovaný beránek – jako vystřižený z Kralické Bible. Pokojně shlížel na můj nelíčený údiv. Jak se dostala na Tobago moravská církev alias jednota bratrská, na to jsou moje znalosti krátké. Jsem jenom zvědavá, kdy se téhle světovosti církve moravské chytanou moravští separatisté a my budeme mít na krku další kompetenční dohadování, tentokrát na moravsko-české hranici. Obávám se, že jako rodilá Moravanka, odrodile žijící v Praze, požádám v takovém případě o politický azyl na Tobagu a přestěhuji se do Kanaánu. Ve srovnání s některými osobami naší politické scény jsou totiž krabi a komáři báječná společnost.

Opusťme ale exotické kraje Karibského moře a vraťme se zpět do Savannah, ležícího v pásmu velmi příjemně subtropickém. Občané města dodneška tvrdí, že díky soustavě

náměstíček je jejich město „úplně jako evropské“, což Evropanům vhánil úsměv do tváře. Vzápětí jsou však za svou povznesenost potrestáni, neboť co náměstíčko, to kruhový objezd, a než se z jinak zcela pravoúhlého Savannah vymotají, mají ruce vpletené do volantu jak do středověkého mučícího kola.

Nicméně být „evropským“ je zde synonymem toho nejlepšího. Když podezřelé individuum v džínách značně nesoudržných, jedoucí třeba od Bulhara na Žižkov, sdělí svému komunikačnímu protějšku: „Tý vole, to ti byla Amerika,“ a víme, co tím má na mysli. Jestliže je v Americe butik, který kvalifikuje svoje zboží jako evropské, chce tím říci, že jeho zboží je prvotřídní a luxusní. Restaurace s evropskou kuchyní vám připraví nejenom zaručeně nejvyšší ceny, ale – na rozdíl od některých lidových amerických krmí – i zaručeně požitelnou stravu.

Být „evropským“ městem znamená pro Savannah nejenom plán města, ale i typ jeho domů. Všechny jsou vystaveny z kamene, což je ve zdejší kraji dřeva velmi neobvyklé. Jsou to historické malé paláce obchodníků z 18. a 19. století, spousta kostelů nejrůznějších věrovyznání a sochy na veřejných prostranstvích. Většina domů má překrásná litinová kování, zábradlíčka či dokonce schody. Tyto kovové doplňky se do města dostaly jako lodní zátěž, když plavidla odvázející bavlnu se vracela z Anglie prázdná. Díky nim vypadají ulice tak trošku – trošičku jako obháčkované krajkami.

Když už mluvíme o parcích, nesmíme zapomenout ještě na jeden, možná ze všech nejdůležitější. Vraťme se kvůli němu zase na chvíli ke Scarlett. Ta ho popisuje zase v pokračování původního románu při příležitosti oslavy svatého Patrika, patrona všech Irů, jehož svátek připadá na 17. března. Jmenuje se Forsyth Park a na rozdíl od parčíků na náměstích je rozsáhlý, s alejemi vysokých starých palem a dubů. Představila jsem si ho zalidněný irským zástupem v národní trávově zelené barvě, s vlajíci zelenými stuhami, zelenými barety, jednobarevnými kilty (typickými barvami irských kiltů je šafránová a zelená) i sukněmi.

Nebylo to nic obtížného, protože jsem viděla oslavu dodneška uctívaného svatého Patrika v Brooklynu, a to taky v parku, ovšem palmy v něm nebyly. Jediným rozdílem mezi minulostí a současností je skutečnost, že dnes se mezi rezatými irskými kšticemi objeví i pěkný zástup černočerných kudrlinek a sem tam nějaké to šikmé očko. Ale právě to činí Ameriku Amerikou. Potomci bývalých otroků ze střední Afriky slaví s vervou svátek svatého, který přinesl Irům křesťanství, křesťané přijmou s radostí pozvání na nějakou hinduistickou oslavu, Číňané a Japonci oslavují Pannu Marii. A všichni se nakonec sejdou buď na taliánských špagetách nebo na malajských sladkostech nebo kdekoliv jinde, ale zaručeně tam, kam by vlastně „neměli patřit“. Dnes už jsou doma všichni všude. Potvrzuje to třeba i fakt, že když jsem tehdy v Brooklynu mohla nechat oči na irské dudácké kapele složené převážně z dětiček černých jak bota, pojídala jsem přitom goja, což tvarem připomíná zakroucenou uzenku, ale je to zvláštní těsto nacpané do ovčích střev. Pod původním názvem se tento produkt prodává ve formě polotovaru po celém New Yorku a zaplavuje tak společně s hamburgery, hot dogy a teplými preclíky celé město. Někteří říkají, že firma, která goja dodává, je španělská, ale my znalci víme svoje. Goja je totiž základním jídlem romské národní kuchyně. Stejně jméno má na Balkáně i v Americe a od mojí bývalé tchyně z východního Slovenska chutnají úplně stejně jako ty z

Brooklynu.

Scarlett protancovala na den svatého Patrika střevíčky, ale já jsem ve Forsythově parku stála v botaskách, což je obuv vhodná pro každou americkou příležitost. Když je doplníte chanellovým kostýmekem, klidně v nich můžete jít i na recepci u prezidenta. Obešla jsem park a v jeho středu jsem se zastavila u fontány, o níž se do dnešního dne nemohu rozhodnout, zda je krásná nebo ne. Je totiž vystříhaná z plechu a natřená bílým emailem. Na naše poměry je to materiál netradiční a při kvalitě amerických nátěrových barev zavání poněkud umělou hmotou, ale safra, prostě to bylo pěkné, kýč nekýč. Plechoví plameňáci a plechový rákos, to vše v bílém, nad tím šuměly palmy, duby se svými živými závojíčky, cesty vysypané bílým pískem, ranní vzduch jižního podzimu a na obloze zářivé slunce bez své palčivosti, svítící jen tak, pro zahřátí, pro světlo a pro potěšení.

Kousek od Forsythova parku se nachází katedrála sv. Jana Křtitele s ženským klášteřem. Určitě to musí být ten, do kterého se uchýlila Scarlettina sestra Carreen. Scarlett jej popisovala jako monumentální stavbu, ale byla jsem zase překvapena, co se pod tímto pojmem může skrývat. V tomto případě je takzvaně monumentální stavbou pseudogotický kostelík, stejný jako v jakémkoliv menším městečku kdekoliv v zapadlém koutu Evropy – třeba v Čechách.

Když jsme už u církevních staveb a náboženského života v Savannah, musíme se u něj trochu zastavit. Vznikla zde například první církev založená černošským pastorem pro černošské věřící, Africká baptistická církev. Scarlettina služka Prissy nechtěla jít se Scarlett navštívit Carreen, protože byla baptistka. Tylda, manželka Kohoutího George ze slavného Hailyho románu Kořeny, udržovala rodinu v baptistické víře a její syn Tom postavil po svém osvobození z otroctví pro tuto církev kostel.

Měla jsem čest potkat se s četnými dámami tohoto společenství. Byly to většinou razantní korpulentní matrony oblékající se do volných batikovaných šatů tradičního afrického střihu. Před jejich dobročinností nebylo a není úniku, jsou vůdčími osobnostmi konferencí o lidských právech, právech minorit a většinou i práv žen. Příslušníci ubohé „majoritní společnosti“ z takových setkání většinou zděšeně prchají, cítíce svou vlastní zkázu. Dobře jim tak. Sklízejí, co zaseli.

V únoru 1736 se vylodil kousek od Savannah zakladatel církve metodistické, John Wesley. Nedaleko místa, na kterém byla později postavena pevnost Pulaski, sloužil prý první metodistickou mši na americké půdě. Wesley se vrátil do Anglie, ale jeho církev zůstala. Jako první v Novém světě zavedla protestantské nedělní školy a věnovala se všestrannému vzdělávání nejchudších vrstev.

Dnes je v Savannah oficiálně registrováno přes 200 náboženských společností a skupin. Když to vydělíme těmi přibližně 135 000 obyvatel, vyjde nám, že do každé skupiny se hlásí necelých sedm set lidí. V Severním Irsku úplně stačí dvě náboženská vyznání k tomu, aby se v jejich jménu lidé vyvražďovali. Tady se velké střelby dočkáte snad jen 4. července při oslavě založení Spojených států. Mnozí původně irští přistěhovalci ze Savannah by opravdu měli svým bratřím ve staré vlasti domluvit a nalít trochu rozumu.

KAPITOLA JENOM PRO LILI

Jako úplně malá holka jsem byla nesnesitelně individualistický a nekomunikativní fracek. Rozmazlený jedináček, poslední výhonek rodu vyrůstající v intelektuálním prostředí spíše devatenáctého než dvacátého století, nemohla jsem ani být moc jiná. V občasných záchvěvech pragmatického realismu si to moji rodiče uvědomovali a pokoušeli se tomuto neblahému vlivu nějakým způsobem čelit.

Jedním z nejotřesnějších pokusů, který byl v tomto směru na mně učiněn, byla moje účast na jakémsi pionýrském táboře vybaveném tlampači vyhrávajícími dechovku, kterou jsem nenáviděla, a spoustou sportovních závodů, jež jsem nenáviděla rovněž. S autoritou svých devíti let jsem prohlásila něco v tom smyslu, že na žádný tábor mě už nikdy nikdo nedostane ani heverem. Rodiče uznali moje výhrady coby oprávněné.

Vzhledem k tomu, že výše popsaný pionýrský tábor Jiskra opět spíše posílil mou zarputilou osobitost a nekomunikativnost s odlišnou lidskou odrůdou než s tou dospělou, začali rodičové intenzivně pátrat po akceptovatelném způsobu začlenění své dcery do dětského kolektivu. Maminka si vzpomněla na svoji kamarádku z dávných skautských dob, přezdívanou Lili. Ta už léta vedla dívčí oddíl: v šedesátých letech se jmenoval čtvrtý dívčí oddíl tábornických pionýrů, v letech 1968 až – myslím – 1971 čtvrtý dívčí skautský oddíl, potom 44. dívčí pionýrský oddíl ochránců přírody. Do toho posledního jsem byla coby desetileté dítě uvedena a když jsem zjistila, že dechovka opravdu nehrozí a sportovní hry mohou být velká zábava, zůstala jsem mu věrná až do svých 16 let. Lili a její kolegyně Dáša, která se na táborech starávala o proviant, byla dvojice dam ze staré školy, jež se snažily ze všech sil, aby se panující ideologie příliš nedotkla těch asi 60 svěřenkyň, které pod pláštěm pionýra vychovávaly. Byly většinou stejně jako já a dcery jejich kamarádek ze skautu, případně kamarádek těchto kamarádek. V každém případě na svoje „pionýrská“ léta vzpomínám jako na čas plný dobrodružství a báječného poznávání, na čas táborových her a skvělých prázdnin. Díky Lili jsem se naučila poznávat kytky i stromy, stopovat zvěř a neztratit se, když mám s sebou mapu. Díky jí si neuseknu hlavu, když vezmu do ruky sekeru, a umím rozdělat oheň tak, aby nečoudil jak trabant dederonského emigranta na úprku. Naučila jsem se dívat na přírodu jinak než jako na prostor určený k rabování a na kolektiv jako na něco jiného než hordu lidí omezujících moji svobodu. Když jsem si sama postavila stanovou podsadu a vyřízla do ní dveře, byla jsem hrdá jako nikdy předtím. Tří orlích per si dodneška vážím víc než své maturity s vyznamenáním. Něco okecat totiž není problém, ale zkuste čtyřadvacet hodin mlčet!

Nemohu říct, že jsme jako holky Lili v každou chvíli milovaly, zvláště na táborech. „No jo,“ říkávaly jsme, „Lili má zase čárku.“ Myslely jsme tím její pevně sevřené rty a přísné oči za tlustými skly brýlí. Poněkud jsme přitom přehlédly, že táborem se právě jako tornádo přehnala nějaká arogantní komise nafoukaných blbečků z ÚV SSM, ověšená šátky a odznaky za vzorné plnění úkolů, nacpaná v bledě modrých košilkách. A že spucovali Lili za nevhodná témata nástěnek, za naši vlastnoručně a s pýchou vyrobenou táborovou bránu coby ideově nevhodnou. Že jí prohrabali veškeré účetnictví a přepočítali kompoty od našich maminek, zda se náhodou nějak neobohatila, a nakonec jí vynadali i za to, že nejsme taky navlečené v prudce praktických bledě modrých košilkách a beztak se nepřipravujeme na

obranu naší socialistické vlasti. To jsme se opravdu nepřipravovaly a bledě modré košilky jsme dokonce ani nevlastnily, protože do žádných průvodů jsme nechodily a do lesa byly nepraktické. Nevím, kolik dívenek Lili odchovala. Myslím, že několik set. Statečně nás chránila před pitomostmi doby a vštěpovala nám různé „drobnosti“, které se jinde neučily, jako třeba že se nemá podvádět a krást.

Dnes už je Lili velmi odrostlá skautka, ale stále vede svůj oddíl. Ten se teď konečně zase jmenuje čtvrtý dívčí skautský oddíl Brno. Lili s ním stále jezdí na „náš“ tábor ve Stálkově u Slavonic. Myslím, že nejenom já, ale všechny dívky, jejichž osudů se dotkla, jí vděčí za víc, než mohou povědět.

Stála jsem v Savannah na rohu ulic Bull a Oglethorpe a myslela jsem na všechno to, co jsem se pokusila před chvílí popsat. Opírala jsem se o plot velkého domu se zelenými okenicemi a bílým sloupovím. Kdysi dávno se v něm narodila Juliette Gordon Low. Byla to zakladatelka dívčího skautingu ve Spojených státech amerických...

A ZMIZET ZA ÚSVITU

Procházela jsem se po Savannah a zapomněla jsem, že dny se již značně krátí a brzo nastane tma. Ta opravdu přišla vzápětí, ale já stála na nábřeží, za mnou rozzářená okna přístavních hospůdek, které vyrostly na místech schraňujících kdysi jen žoky s bavlnou. Nechtělo se mi hledat některé z mých obvyklých parkovacích míst typu celonočně otevřeného McDonalda, a tak jsem zůstala tam, kde jsem právě byla, na malém náměstíčku uprostřed města. K ránu začala padat mlha a ozvaly se podezřelé zvuky řvoucích motorů – nastoupila ranní úklidová četa. Za zamlženými okénky auta jsem ani nedýchala, a když mne mohutný čistič objížděl asi počtvrté, už jsem přestala doufat, že bych mohla zůstat nesmetena. Zastavil vedle mne a já se vklínila mezi zadní sedadla. Plesk! Za stěrači přistál můj první americký pokutový bloček. Zněl na pět dolarů za špatné parkování. Jako přestupce zákona neschopný dostát svým závazkům, jako podvodný hráč štvaný svědomím a strážci zákona, vytratila jsem se s prvním svítáním ze Savannah, nechávajíc za sebou svoje nesplacené dluhy.

FORT PULASKI

Dalo by se očekávat, že zločinec bude prchat k svému dočasnému útočišti, to jest na sever do Washingtonu, ale já jsem se vydala proti očekávání na jih. Ve druhé čtvrtině devatenáctého století se podél celého východního pobřeží Spojených států začal budovat řetěz pevností. Jejich vysoké cihlové zdi se tyčily od nejsevernějšího pobřežního státu Maine až k jihu na Floridu a potom opět do Louisiany až za New Orleans. Do dnešního dne se jich zachovalo třicet. Původně měly chránit Spojené státy snad před španělským či britským loďstvem, ale svou hlavní roli sehrály v době občanské války. Nejvýznamnější z pevností se stala Fort Sumter, střežící ústí přístavu jihokarolinského Charlestonu, necelých 200 kilometrů na sever od Savannah. Dne 12. 4. 1861 zaútočila na dosud ne zcela dokončenou pevnost s posádkou věrnou Unii vojska Konfederace, a tak vypukla válka, která

se na Jihu dodneška nazývá Válkou mezi Státy a na Severu Občanskou válkou. Dva dny major Anderson pevnost statečně bránil, ale pak podlehl nepoměrné přesile a musel se vzdát. Vlajka s hvězdami a pruhy zavlála na Fort Sumter přesně až za čtyři roky po této kapitulaci, za čtyři roky naplněné bratrovražedným bojem.

Když jsem navštívila Charleston, byla jsem přesvědčena, že se do památné pevnosti pochopitelně podívám. Osm dolarů vstupného se ale navždy postavilo mezi mne a americkou historii. Naštěstí jsem už předtím získala alespoň přibližnou představu, jak taková pevnost vypadá. Ze Savannah jsem totiž nejela přímo na sever k Charlestonu, ale na jih. Asi dvacet kilometrů od místa mého zbabělého úprku totiž leží jiná známá pevnost, Fort Pulaski. Sjížděla jsem ranní mlhou stále níž a níž, až se silnice snesla téměř na úroveň hladiny moře. Kolem mne se rozprostírala nekonečná slanovodní mokřadla, poskytující v létě útulek milionům komárů. Mlha valící se z moře, prosvětlená jednotlivými sloupy slunce, připomínala hororový scénář a ticho všude kolem ji vroubilo tísní a samotou. Přejela jsem most mezi mokřinou patřící k pevnině a mokřinou náležející už k ostrovu Cockpur a přede mnou se vztyčily valy opevnění.

Uprostřed nádvoří stál mohutný strom, vedle něj vlajková žerď. Na jejím vrcholu vlála pohybem nekonečně mírným jako ve zpomaleném filmu severanská vlajka, která se již navždy stala vlajkou americkou. Ten zvláštní vítr, který jako by zastavoval čas, přinášel s sebou hřmění bitev, vzdálených v času i prostoru, mezi nimi možná i té, která se odehrála právě zde.

Na začátku války byla pevnost Pulaski považována za jednu z nejdokonalejších obranných struktur a její dva a půl metru široké obranné valy platily za neprorazitelné. Se stejným úspěchem můžete bombardovat Skalnaté hory, tvrdil šéf vojenských staveb Spojených států Totten. Avšak hradby přesto neodolaly, posádka padla do zajetí, a tak od poloviny dubna 1862 byla pro bojovníky Unie otevřena cesta do Savannah. Nikdy ji ale nevyužili a město dobyl až generál Sherman na konci svého slavného „pochodu k moři“, vedoucího přes Atlantiku kolem Maconu do Savannah. Dobytím Fort Pulaski nabrala však na síle blokáda, kterou uvalil prezident Lincoln na státy Jihu. Táž blokáda, kterou tak obratně překonával Rhett, ale která přesto, že podloudníci typu hlavního románového hrdiny Jihu proti Severu opravdu existovali a jistě se pilně činili, téměř znemožnila Jižanům obchodní kontakty se světem.

Když jsem stála na valech opevnění, vnímala jsem bílou tmou mlhy nad přízračnými vlnami Atlantského oceánu, temné zdi s děly, otáčejícími své tiché a nenávistné hlavně k minulým záštím, a touhu zabíjet, která lpěla na zbylých střelách, složených u lafet svých chrličů. Vnímala jsem mluvu kamenů a země, vciťovala jsem se do vzkazů a poselství, která byla zakódována v těch chladných zbraních. Jsou místa stvořená k naslouchání. Soustředí mysl a ovívají tvář. Předávají vzkazy jemným šuměním. Vzpomínám na moravskou Pálavu, když kvetou divoké kosatce a třešně a když „zprůslyšní“ vzduch tak, že hlas zvonů přilétá snad až ze Svatoštěpánského dómu z Vídně, když se ve vodách novomlýnských nádrží odráží věž mušovského kostela, obklopeného vodou. Taky tehdy slyším ten šelest, hladící a konejšící tvář i srdce. Nad Tiberiádkým jezerem, vysoko v kopcích Galileje, u místa, kde leží pohřben Saláh-ad-Dín, je další takové „moje“ místo. Dotkněte se tam země a pocítíte, jak se chvěje, jak se vzdouvá pod rukama a snaží se tlumočit svůj vzkaz.

Ano, to jsou šťastná místa, ale zde? Erinye, cožpak vy opravdu existujete? Vaše kvílení, nenávist a pomsta se tu dodneška povalují jako hadr se zaschlou krví zabitých dětí. Pryč odtud, pryč, honem! Kdo nic neslyší, ať si vyndá z uší špunty, které mu tam nacpala okoralost jeho srdce. Pryč na břeh, pryč ze slatin, z chuchvalců slizké nenávisti, přetvařujících se, že jsou jen mlhou!

KAROLÍNO, KAROLKO

Moje maminka mně říkala různými jmény. Klarisko, Riki, Karkulko, Karolíno a taky Karolko. Možná i proto jsem měla dojem, že když přijíždím do Jižní Karoliny, je to trošku jako se přitulit do maminky náruče. Dálnice jsou nudné, a tak jsem to vzala, jak říkával parlamentní kolega Selner, kančími stezkami. Pobřeží Karoliny je tak členité, že ho nemůže žádná silnice kopírovat, zato místní komunikace poskytují dost a dost příležitostí ke kroucení volantem.

Minula jsem Beaufort, který jsem minout neměla, protože je to druhé nejstarší město v celé oblasti a určitě jedno z nejstarobylejších i v celých Státech. Prý krásný přístav, prý přívětivé město. Sbohem, Beauforte, zaměnila jsem tě za drobné, téměř opuštěné silničky. Jen tu a tam, jako za starých dob, odbočují z nich postranní cesty vedoucí k soukromým plantážím. Dva bílé sloupy po každé straně, sestříhané buxusy a bělostný plůtek. „Plantáž ta a ta,” hrdě hlásá nápis na bráně nebo na stojanu vedle ní. Nevyjíždím na cestu, nepřesvědčuji se, zda je to živý „obyčejný” soukromý dům či dům zavátý větrem. Koneckonců tady je to jedno. Čas zde zvolňuje svůj běh a minulost není přesně oddělena od přítomnosti. Splývání času je nejpříjemnější pocit, který umím prožít. Budoucnost někdy přistupuje k přítomnosti tak nepozorovaně, tak zlehka, jako nedůležitá událost, že nepoznána odchází dřív, než se stačila uskutečnit a něco pokazit. Moje cesta přesto plyne s časem, který je obrácen severním směrem.

Po nějaké chvíli jsem vyrušena agresivní směrovkou Magnolia Plantation. Inu, tam mě asi zvou, když to tak ošipkovali, řekla jsem si a zabočila vlevo.

ASHLEY

Lásky mohou být různé. Velké, malé, obyčejné i ty, které jsou označovány za neobyčejné. Vzrušující a prý i nudné, marné a naplněné, některé i falešné, sebeklamné a sebezraňující. Právě taková byla láska Scarlett k Ashleyovi, k muži, který sice existoval, ale vlastně neexistoval. Skutečný Ashley nebyl totiž ten, kterého si Scarlett vysnila, a tak vlastně milovala někoho, kdo není. Stejně mě oklamala i řeka Ashley, pojmenovaná po nevím kterém muži, který možná byl či nebyl milován. Podle mých představ mě měla čekat stříbropěnná stuha, vlnící se něžnou krajinou, laskavá ve sluneční záři a opalizující v šikmých paprscích. Ve skutečnosti se plochým horizontem plazil temný a kalný proud barvy zvláštní hnědi, který jako by se držel nad svými břehy, nad plochou přímořskou krajinou. Když se Scarlett vracela do Irska, zastavila její loď, plující ze Savannah, nejdříve v Charlestonu. Během několika hodin, kdy se překládal náklad, mohli pasažéři vystoupit na břeh. Taky Scarlett si vyšla, srdce v hrdle. Charleston bylo město, kde byl doma Rhett.

Město, kde na den svaté Cecilie prožila nejkrásnější ples a kde se jí také od Rhetta dostalo nejhořčejšího odmítnutí: „Jsi jed v mé krvi a nemoc mojí duše. Známu muže s posedlostí po opiu, stejná je moje posedlost po tobě. Vímu, co se s tím mužem stalo. Opium ho zotročilo a potom zničilo – a téměř totéž se stalo i mně. Já jsem se ale z tvé moci vytrhl a nebudu totéž riskovat ještě jednou. Být s tebou znamená zničit sebe.“ Scarlett nastoupila na vyhlídkový člun plující proti proudu řeky Ashley. „A tady je jedinej plantážnickej barák, kterej naše chrabré vojenský oddíly Unie nesrovnaly se zemí,“ hulákala jakási vypasená Seveřanka v obskurním klobouku, která se plavila s nimi. „Ty obstarožní křehule,“ myslela si Scarlett a nahlas se zasmála. Míjeli právě čtvercový dvoupatrový dům z červených cihel s bílým sloupovým rozčleněným do dvou pater a s klasickým bílým štítem. Hladinu řeky spojovalo s cestičkou vedoucí neposkvrněným trávníkem k domu jen několik schůdků. Scarlett si vzpomněla na Ashley Barony, impozantní dámu spravující svoji plantáž tvrdou rukou, které dům patřil. Patřil jí opravdu? Ne. Dům, který Scarlett popisuje, skutečně existuje, a já jsem stála na přístavních schůdkách smáčených řekou Ashley.

Ten dům se ve skutečnosti jmenuje Drayton Hall a rodině Draytonů patřil od roku 1742, kdy ho postavili. Vlastnili ho až do roku 1974. Pak dům koupil Národní historický výbor. Při březích řeky Ashley stálo více podobných plantážnických paláců, ale žádný z nich nebyl tak starý, a jak to správně vykřikovala ta vulgární Seveřanka, žádný z nich se nedochoval v takové úplnosti a netknutosti. Říká se, že v době občanské války vykonával jeho tehdejší majitel lékařské povolání a díky němu svůj dům ochránil. Vyvěsil prý žlutou karanténní vlajku a měl vyhráno. Úplavice, cholery, tyfu a podobných radovánek, obvyklých v dobách války, se báli svorně vojáci Unie i Konfederace, a tak dům zůstal nepoškozen. Stojí tam dodnes, netknut ve své zašlé kráse. Z nějakého důvodu jej rodina původních majitelů nikdy nezrenovovala, ani nepřestavěla. Dřevěná obložení sálů, plná honosných řezeb, vyzařují ovzduší zašlých bálů a hodů. Krby vzpomínají na generace zkřehlých rukou, které zahřívaly, a schody se zábradlím jako ochrannými pažemi vzpomínají na cupitání dívčích nožek. Barva toho domu je bledě modrá, bledě modré jsou stěny, strop i ostění. Bledě modré nebe nad hlavou v bledě modrém dni. Bledě modré magnolie, bledě modrá duha, bledě modré slunce, bledě modrý čas. Nad bledě modrými potoky se klenou bílé mosty. Nad bílými mosty bílá oblaka a nad bílými oblaky už jen bílé nic.

CHARLESTON, MÁ LÁSKA

Rozloučila jsem se s Draytonovými a nasedla do auta. Odpoledne se schylovalo k podvečeru a za pár mil mě očekával Charleston. Leží na poloostrově dlouhém jako nos Cyrana z Bergeracu a kolem něj je příliš mnoho řek a jejich ústí, příliš mnoho ostrovů, příliš mnoho moře, no prostě, kdo se má vyznat, kde vlastně je. Z jihu odděluje Charleston od pevniny řeka Ashley, do které se vlévá potok Wapoo. Spolu s řekou Stono vytvářejí tak bludnou síť ostrovů, že nevíte, zda jste na moři či na řece, na pevnině či na ostrově. Ze severu to ovšem nevypadá o nic lépe. Cooperova řeka se vlastně až v Charlestonu spojuje s řekou Wando a tam, kde Cyranoovi vždycky mohla viset z nosu kapka, na samém hrotu poloostrova, slévají se všechny řeky do zálivu, jehož sevřená ramena hlídají jako strážní psi dvě mohutné pevnosti. Na jednom ostrůvku se vypíná Fort Sumter, z druhé strany hlídají hrady Moultrie. Když Scarlett s Rhettem ztroskotali, zanesl je příliv právě k Sullivanově

ostrovu, k pevnosti Moultrie. Odtud taky Rhett přivedl pomoc. Nevím, jak moc úsilí je stálo dostat se zpět do Charlestonu, asi museli jet zase lodí. Dnes by mohli k návratu využít mostu, který spojuje severní část poloostrova, na němž město leží, s další pevninou.

Asi by most ocenili, já jsem tuhle technickou konstrukci z duše nenáviděla. Patří k čeledi mých velmi neoblíbených mostních příšer, jejíž další poddruh jsem potkala na zpáteční cestě v Norfolku. Záludnosti charlesterského mostu ovšem zdaleka nedosahoval. Chápu celkem, že se most může vypínat směrem vzhůru, vzdouvat se, aby byl podplutelný i lodmi většími, než je kánoe. Nelibě však nesu, když se opakovaně vzdouvající se most ještě navíc kroutí do zatáček, je dlouhý jako pohádka o ovečkách a všichni řidiči na něm odmítají jet pomaleji než devadesát mil za hodinu, přičemž nejvyšší povolená rychlost je přesně – vždyť jsme prosím na mostě! – pětáctyřicet. Uprostřed mostu jsem pochopitelně zjistila, že mířím přesně na opačnou stranu, než jsem hodlala, takže jsem si mostík pro velký úspěch cvičně projela ještě jednou směrem zpátečním. Jedinou výhodou tohoto exkursu bylo zjištění, že na opačném konci se nachází pumpa, která mě zase trochu od peněz pumpla. Po svém návratu do Washingtonu jsem udělala konečné vyúčtování své cesty a potěšilo mě zjištění, že za 3200 najetých kilometrů jsem utratila za benzín pouhých šedesát dolarů. Nevím jak vám, ale mně to přijde láce i pro Čecha.

Když mám vyprávět, jaký je Charleston, musím říci – je to Město. Zapíchla jsem auto na nábřeží a vydala se na obhlídku.

IMPRESE Č. 1 - BATTERY (A NAVRCH TROCHU O SUDETECH A O ČISTÉ PRAVDĚ)

Ulice East Bay se lomí skoro v pravém úhlu v Battery Street. Rovnoběžný s Battery je bulvár Murray, rovnoběžná s bulvárem je dlouhá nizounká zídka a rovnoběžné s ní je moře. Jediné, co není rovnoběžné, jsou vlny, které nezodpovědně křížují rovnoběžné moře. Tím ruší nudu stejnosti a vnášejí sem přiměřený pohyb, bez kterého by to skoro začala být otrava.

Na rohu Východní dělostřelecké a Dělostřelecké je park. Stojí v něm velké dělo, hlaveň má zaplácnutou betonem a ukrutně se nudí. Vedle něj leží hromada koulí, rozuměj dělových koulí, a nudí se taky. Vedle nich stojí další dělo, tentokrát s malou hlavní nezaplácnutou betonem, a zívá. Dále hřadují děla na zídce, koukají do moře a jsou otrávená, protože ta děla, co jsou v parku, mohou alespoň šmírovat líbající se milence. Ta ze zídky musejí koukat jen do moře. Dobře jim tak. Kdyby tam nebyla bývala stála, ulice by se nejmenovala Battery neboli Dělostřelecká, paní Butlerová by na ní nemohla mít dům, v něm zlobivého syna Rhetta, tím pádem by Scarlett neměla koho zlobit a milovat a bůhvíjak by ta pohádka dopadla. Jo, pohádka. Je „Odváto větrem“ alias Jih proti Severu pohádka? Ten příběh se mohl udát slovo od slova. A proto, říkám vám, jakáže pohádka! Nic než čistá pravda to je! Čistá pravda se pozná podle toho, že je platná kdykoliv a v jakékoliv době.

Vezměte si Jih proti Severu, třeba tuhle kapitolu: „*Melanie se stala tajemnicí Společnosti pro okrašlování hrobů našich slavných mrtvých a Šicího kroužku pro vdovy a sirotky Konfederace. Této pocty se jí dostalo po vzrušující společné schůzi těchto spolků,*

kteřá div neskončila násilnostmi a zpřetrháním celožitovních přátelských svazků. Na schůzi byl vznesen dotaz, zda se má vytrhat býlí z hrobů vojáků Unie, kteří byli pochováni hned vedle vojáků Konfederace. Ihned divoce vzplanuly ohně, které doutnaly pod těsnými živůtky, a oba spolky se rozštěpily a zahořkly k sobě nepřátelstvím. ...Paní Meadová řekla: Odstranit býlí z yankeeských hrobů? Nejráději bych z nich všechny Yankeje vykopala a hodila bych je na městské smetiště! Při těch slovech se oba spolky začaly bouřit a všechny dámy mluvily najednou a nikdo je neposlouchal... Melanie se prodrala doprostřed rozčileného hloučku a podařilo se jí přehlušit ten zmatek svým obvykle tichým hlasem, který se jí třásl: Chci říci, - totiž, myslíte si, co chcete, ale vždycky, když nesu květiny na hrob nebožtíka Charlese, dám jich také několik na vedlejší hrob neznámého Yankeje. Vypadá tak opuštěně. Vzrušení znovu propuklo hlasitými slovy, a tentokrát se oba spolky sloučily a mluvily stejně: Oh, Melly, jak můžeš!! Vždyť zabili Charlese, vždyť málem zabili Beaua, sotva se narodil, chtěli vám zapálit Tara nad hlavou!! Melanie se opřela o lenoch křesla, téměř se hroutíc pod tíží odporu, s jakým se nikdy předtím nesetkala. Oh, dámy, křičela prosebně, prosím vás, nechte mě domluvit! Já vím, že nemám právo do toho mluvit, protože nikdo z mých drahých nebyl zabit kromě Charlese a vím, kde leží, Bohu díky! Ale je mezi námi tolik žen, které nevědí, kde jsou pochováni jejich synové a manželé a bratři a... Jejich hroby jsou někde daleko v yankeeské zemi tak, jako yankeeské hroby jsou tu, a jak by bylo strašné, kdybyste se dozvěděly, že nějaká yankeeská žena řekla, že by se měly vykopat. Ale jak by bylo hezké, kdybyste se dozvěděly, že nějaká hodná yankeeská žena – a jistě jsou taky hodné yankeeské ženy – ...jak by to bylo hezké, kdybyste se dozvěděly, že vyplely býlí na hrobech vašich mužů a že jim nosí květiny, i když to jsou nepřátelé! ... a myslíte si o mně, dámy, co chcete, ale vystoupím z obou klubů a vytrhám všechn plevel na všech yankeeských hrobech a zasázím na nich květiny a – a ať se mi v tom někdo opováží zabránit!"

Ano, ano, taková byla Melanie. A všechny potom plely hroby a ke vzteku bylo jenom to, že paní Merriwetherová slíbila, že bude plít i pan Merriwether, když nemá co na práci, a jeho přítom tak hrozně bolí záda ...

Ptáte se, co že má pletí yankeeských hrobů společného třeba se Sudety? Třeba s referendem v Janských Lázních o postavení kříže nad hrobem zabitých německých civilistů v létě 1945? Nebo s vyhnáním Němců všeobecně? Kdo to nechápe, tak ať sejde nacpat do toho menšího děla na Battery Street. No jo, já vím, Melanie není Adelheid a samota Berhof není Atlanta. Nebo je? Moc bychom tady potřebovali Melanii... Dobrovolnice se mohou hlásit u mě, najdou mne v telefonním seznamu. I když jsem tady spíš za Scarlett, s pletím ráda pomůžu. Zvláště když nezůstane jenom při hrobech.

IMPRESE Č. 2 – PALMY

Kromě kanónů jsou v charlestoneckém parku také palmy. Je jich mnoho, jsou vysoké a promíchané sem tam nějakým naším starým známým dubem. Dále stojí palmy před kostelem svatého Michala, na Battery Street, před celnicí, před radnicí, na nábřeží, před domem U Hybernů (před tím charlestoneckým, ovšem), před veřejnými budovami a před soukromými vilami, prostě všude. Palmy nemají na podzim barevné listy. Ostatní stromy mají na podzim barevné listy. Palmy bez ostatních stromů působí fádne. V našem podzimu postrádám palmy. Dohromady jsou všechny stromy krásné. Vezměme si z toho poučení, jak

tomu má být v každé správné bajce: Krása je v různosti. Krása vzniká zrcadlením v sobě navzájem. Krása vzniká vůči něčemu. Identita a jedinečnost se objevuje v protikladu vůči něčemu. Vzpomínám na nejkrásnější modré nebe. Odráží se v růžových mrakodrapech Toronto. Přičtete tento odstavec k předcházející kapitole. O lidech to platí úplně stejně. Howgh.

IMPRESE Č. 3 - MEETING STREET

Meeting znamená setkání a street ulici. Meeting Street je ulice, kde se lidé setkávali, a rozumně ji proto tak pojmenovali. Upřímně řečeno, původně se nepotkávali na ulici, ale v kostele, který tam v ulici stál a stojí dosud. Zajímavé bylo, že se v něm potkávali lidé různých vyznání. Postavili ho totiž už v roce 1681 a tehdy pomalu co kolonista, to jinověrec. Tak se do doby rozšíření vlastních náboženských obcí shodli na dočasné fúzi a kostel sloužil všem. Na Meeting Street se lidé potkávají dodneška a rozumně jí ponechali původní název. Na rozdíl od Pražanů, přejmenovávajících své ulice po každém ideologickém posunu, občané charlestonští nemusejí tisknout nové mapy. Na druhé straně je třeba říci, že když dnes pošlete z dovolené pohled na adresu v Belcrediho ulici, dorazí do ulice Milady Horákové stejně bezpečně jako na Obránců míru. Ulice Setkání je osou historického města a na ní a na souběžné Kostelní je soustředěno vybrané jádro charlestonského půvabu i společenského života. Tak především na křižovatce ulic Setkání a Široké najdete všechny úřady, které potřebujete ke svému životu ve městě. Na jednom rohu stojí radnice, kam se můžete dát zvolit. Naproti se tyčí soud, u kterého skončíte, když budete brát úplatky. Na třetím rohu u sv. Michala se můžete pomodlit za své hříchy a z poštovního úřadu, zabírajícího poslední úhelné postavení, máte příležitost se odexpedovat do dalšího místa své bludné pouti životem.

Pokud si to dobře časově a finančně rozvrhnete, stihnete i slavný bál na svatou Cecílii. Koná se sice každý rok, ale marně jsem se snažila vyzkoumat přesný termín. Podle našeho kalendáře by to mělo být 22. listopadu, ovšem Scarlett tvrdí, že to bylo až ke konci sezony. V každém případě bál se pořádá v sále U Hybernů, na který sice už žádné hlavní nároží nezbylo, ale který je stejně tak říkajíc za rohem, rovněž na Meeting Street. Původně byl vystavěn coby sídlo Hyberniánské společnosti, podporující irské emigranty v nové vlasti. Kromě tancovaček a dobročinnosti, což spolu často souvisí, jest též významným místem politickým. Roku 1860 se zde rozhodlo o navržení jistého Stephena Douglase do funkce presidenta USA. Ten svou nominaci ovšem poctivě projel, byv poražen Abrahamem Lincolnem. Z toho vznikl následný průšvih, jak už to v politice často bývá, tentokrát ve formě občanské války.

IMPRESE Č. 4 - VŠECHNO OSTATNÍ

Vidět Neapol a umřít, říká se. Říkala jsem si: vidět Charleston a být šťastným člověkem. Charleston je město jako dělané na procházení, obdivování jeho nádherných domů a tichých zákoutí, ve kterých tu klapou koňská kopyta a drncají kola drožek. V pouličním stánku na mě v paperbackovém vydání mrkala Scarlett, pokračování Jihu proti Severu. Čert to vem', tak budu mít knížku ještě jednou, řekla jsem si a utratila pět dolarů.

Poprvé jsem si ji koupila v Ottawě a vděčím jí za prolomení bariéry jazyka anglického, oplývajícího na můj vkus až příliš mnoha nástrahami. Když jsem poprvé vypadla z letadla na domorodě anglické půdě, měla jsem představu, že jsem schopna slušně komunikovat, jakžtakž se porozumět, a že budu v podstatě chápat, co se po mně chce. Ovšem ouha. Hned na letišti jsem zjistila, že nerozumím ale vůbec nic. Jen jsem poulila oči, neodpovídala jsem, byla jsem vyvalená jak Honza z Balíkova v New Yorku – ale ne, to byla jen Klárka z Brna v Ottawě, no tak. Snaživí Kanadčané chápali moje rozpaky a hbitě přecházeli do francouzštiny, předpokládajíce, že při potížích s angličtinou je mi vlastní jazyk francouzský. Zním z něj deset slov, z čehož pět je toho druhu, že je dáma nesmí nikdy vyslovit na veřejnosti. O to hojněji jsem je říkala sama sobě. A tak to šlo den za dnem. Nerozumím, nechápu, negómu (jak se říká v Brně), neponimáju. Samková, sbal svých pět švestek a zmizni do nějakého stoprocentně zapadlého místa, kde nebudeš alespoň na první pohled hyzdit tvář planety. Bylo to ještě před rozdělením státu, a tak jsem přemýšlela, zda východoslovenský Vihorlat může splnit podmínku dostatečné odlehlosti – a skládala jsem kufry.

V tu chvíli ale přišla pomoc nečekaná, ba přímo shůry spadlá. Po čtrnácti dnech mého úpění vyšla právě čerstvě vylíhnutá Scarlett. Dobrou čtvrt hodinku jsem bojovala s náhlým záchvatem spořivosti, zda investovat či neinvestovat pětadvacet dolarů, avšak zvědavost zvítězila nad lakomstvím – a dalších čtrnáct dnů jsem se nevyskytovala. Vyhýbala jsem se vykázanému zaměstnání, zapírala se v telefonu, odmítala jsem schůzky, byla ošklivá na exulanty chtivé teplého lidského slova ze staré vlasti a živila se tousty máčenými v jogurtech, protože příprava jakékoliv jiné krmě by zabrala moc času. Po čtrnácti dnech jsem obrátila stránku číslo 823, což byla strana poslední, protřepala si zcela prosezenou zadničku – začala mluvit anglicky. Mluvila jsem, konverzovala, poslouchala a byla jsem schopna se zapojit do debaty. Jenom jsem čas od času použila úsloví vyčtené ze Scarlett a v tu chvíli jsem viděla, jak se obojí mého konverzačního protějšku vzneslo do mírného oblouku vyjadřujícího údiv, po kterém následoval dotaz: „Vy jste teď strávila nějakou dobu na Jihu, není-liž pravda?“ „Inu, tak trochu,“ odpovídala jsem pro jednoduchost a moje mysl byla opravdu v úplně jiných zeměpisných šířkách než moje fyzické já.

SETKÁNÍ V CHARLESTONU

Stála jsem u bývalého tržiště se zeleninou a ještě bývalejšího tržiště s otroky a ruce jsem měla v kapsách džínů. Na město mé lásky padal soumrak, rozsvěcovaly se starobylé pouliční lampy a já se obracela tváří k přímořské promenádě, naladěná na romantický charlestonecký večer.

„Hej, mladá lady, kde je tady tadle hospoda!“ ozvalo se vedle mě úplně neromanticky. Jméno hospody jsem přeslechla a chlápka v sepraných manšestrácích podivného boulovitého tvaru jsem hodlala pro změnu stoprocentně přehlédnout úplně. Žádný pobuda mi můj jediný charlestonecký večer kazit nebude. „Nevím, nejsem odtud.“ „Vy nejste odtud? A odkud jste?“ „Z Evropy,“ odvětila jsem, plna neochoty zase jednou vysvětlovat, že Čechy jsou v Evropě, Evropa je za oceánem, Bělehrad není hlavním městem mé vlasti a kromě toho a vůbec, co já mám komu doplňovat geografické vzdělání a nahrazovat nedostatky amerických škol. Očekávala jsem, že dotěru odpálím, ale ten kupodivu ožil. „Jo? Já jsem taky z Evropy, a odkudže z té Evropy jste?“

Sám byl z Curychu a ten je, jak známo, úplně hned v těsném sousedství Prahy, alespoň pokud se na to díváte od otrokářského tržiště v Charlestonu.

Tak báječné sousedství jsme pochopitelně museli hned spolu oslavit, a tak jsme se putyku, kterou můj náhlý společník původně hledal sám, vydali hledat ve dvou. Šlo nám to podstatně lépe než jemu samotnému a za několika rohy jsme ji opravdu našli. Pravá americká, s barpultem od jednoho konce k druhému, se všudypřítomnou country music a výčepním v obrovském texaském širáku. Mám důvodné podezření, že ten klobouk sloužil coby původní inspirace pro pivní míru, která se v té hospodě uplatňovala.

Seděla jsem nad korbelem na americké poměry velmi slušného pivča a koutkem oka pozorovala svého ošuntělého společníka. Sice mě na tu sklenici pozval, ale, ksakru, člověk nikdy neví. Budu mít na zaplacení dvou piv? Člověk musí být připraven na všechno. Ťukli jsme si na tykání a přešli do němčiny, aby to lépe vyniklo. Chlápek sáhl do bundy a po americkém zvyku vylovil vizitku. „Pan ten a ten, vicepresident banky té a té, Curych, Bahnhofstrasse tolik a tolik.“

Do háje zeleného. Vytřeštila jsem oči na elegantní kartičku ve své ruce a s otevřenou pusou hleděla na nebankovnícky vyhlížející osobu po svém boku. Chechtal se z plných plic, pěnu rozfoukal až na barpult. „Měl jsem jednání v New Orleansu, a tak jsem si řekl, že si zaletím do Charlestonu. Miluji starý dobrý Jih.“

No počkej, ty filuto, řekla jsem si a vytáhla svoji kartičku z nedávné doby, která hlásala, že jsem člen týmu kongresové poslanecké kanceláře - stážista - u pana poslance toho a toho za stát Kalifornie. Předala jsem mu ji a připojila se k jeho téměř dětskému smíchu. „Víte taky miluji ten starý dobrý Jih, a tak jsem si najala auto a odskočila jsem si z Kongresu.“

Dali jsme si na tu společnou lásku ještě jedno pivo a vzhledem k vyhlášené kredibilitě švýcarských bank jsem se nechala pozvat i na večeři. Ta se ale odehrávala nikoliv v americkém baru, ale na místě nesrovnatelně sofistikovanějším. „Pojďte, objevil jsem tady nedaleko velmi slibně vyhlížející restauraci, která prohlašuje, že má francouzskou kuchyni. Půjdeme to vyzkoumat. I když v americkém vydání lze od francouzské kuchyně očekávat ledacos, určitě to bude podstatně požitelnější než hamburger v Macovi. Kromě toho jsou Američani pitomí, nerozumějí vínům a někdy tu najdete za cenu normálního vína pravé archivní skvosty, za které byste dala v Evropě půlku platu,“ pravil bankéř v manšestrácích.

Inu, co se týče mého platu, tak možná i plat celý, ovšem pokud myslel na svůj plat, tak to už opravdu hrozilo nehoráznou částkou, zvláště vztaženou k flašce vína, i když modré rulandské z Pavlovic či okolí je stejně nejlepší – to potvrdí každý, kdo ta vína zná.

Proplétali jsme se uličkami starého města a těsně předtím, než jsem definitivně ztratila orientaci, zapadli jsme do nenápadného podniku na rohu. Pan bankéř hbitě přešel do francouzštiny, pročez jsme byli posazeni na nejvybranější místo s obzvláště dobrým pohledem na černého pianistu, jehož obrovské temné ruce se maně probíraly bílými a černými klávesami.

„Tak co si dáte, má drahá společnice?“ Do klína mi upadl bratru dvacetistránkový jídelní lístek. Byl ve francouzštině a angličtině a v obou těchto jazycích mi byl zcela nesrozumitelný. Můj společník se v něm probíral jako v Shakespearových Sonetech sepsaných rukou samotného Mistra a blaženě odfukoval. Při pohledu na nápojový lístek přešlo funění v blahé pomlaskávání, ve kterém se obrazilo celé zadostiučinění znalce.

„Přesně jak jsem říkal, ta nejlepší vína a úplně zadarmo.“ Číšník stál po celou dobu uctivě opodál, připraven přiskočit při prvním náznaku nějakého přání. Snad ještě ve funící fázi se objevil vedle stolu a vzápětí oba světaznalí mužové diskutovali vinici, spád svahu, ročník, uskladnění, obchodní spojení naší restaurace s Francií a způsoby skladování. Bylo to nějaké bordeaux, vše ostatní pro mne bylo úplně nesrozumitelné. Hlavně, že bylo tak levné. Považte, sedmička stála jen pětáctyřicet dolarů. Tak nekupte to za tu cenu! S jídlem to bylo poněkud jednodušší, prostě jsem svého hostitele požádala, ať něco uvaří. Nejdřív jsme si dali místní specialitu, polévku ze she-krabů. To „she“ znamená, že se nejedná o kraby, ale o krabičky, krabice, krabky, no prostě krabí holčičky. Na rozdíl od krabích chlapečků mají v sobě jikry a chuť je přesně taková, jak ji popisovala Scarlett, když jí polévku uvařila Rhettova maminka – prostě superlahodná.

FRANCIE POFRANCOUZSKU

Druhým chodem po polévce bylo jakési maso. Jsem nevzdělanec, a tak jsem ani nevěděla, jak se to pořádně jmenuje. „Filette mignon“ mi nic neříká. Ovšem, s tím říkáním a neříkáním. Co se týče názvu, nejsem schopna jídlo identifikovat ani dnes, co se týče chuti, nezbyvá než říct, že byla nezapomenutelná. Rozplývá se po jazyku, bloudí všemi chuťovými kanálky, až zcela otupí všechny jiné smysly než chuť. Jsem přesvědčena o tom, že francouzští filozofové jsou zhrzení kuchaři, kteří nemohli dosáhnout mistrovství v kýžené oblasti, a proto se vrhli na duchozpyt.

Poprvé jsem měla možnost ochutnat francouzskou kuchyni na místě velmi přírodním, totiž v obrovských konírnách zámku knížete de Condé v Chantille nedaleko Paříže. V květnu devadesátého roku jsem byla pozvána Světovou radou církví na jakýsi seminář o rasismu. Přes den jsme seminářili a schůzovali, večer bylo volno. Chantille je nádherné městečko s ještě nádhernějším zámkem, k němu náležejícími stájemi a s jedním z nejslavnějších dostihových závodišť. Byla jsem šťastná, že jsem se mohla při příležitosti konference do zámku podívat, a každý z těch několika večerů jsem strávila procházkou. V hrsti pár franků, koukala jsem na skutečnou a opravdovou Francii.

Snad mi Bůh řekl, abych se ten večer nějak slušněji oblékla. Když jsem přišla k nádhernému stavení stájí, které vydá samo za zámek, hrnula se do něj spousta lidí. Elegantně odění pánové a dámy ve středních a mírně pozdějších letech vplouvali portálem do útrob obrovské stavby. Kam, safra, mohou jít? Nenápadně jsem zahrnula do davu. Jeho vlny mne nesly labyrintem chodeb, až mne dovedly na místo, které zjevně bylo cílem celého zástupu. Obrovská chodba, ztrácející se v dálkách perspektivy, byla zcela zavalená horami jídla. Ovšem žádné karbanátky pohozené na mísách, ale alej stříbrných sloupců, na kterých byly ve vzorech párátkem přišpendleny různé druhy jednohubek. Maketa ve tvaru hradu s cimbuřím pokrytá krevetami, jedna vedle druhé. Kaviár ve vydlabaných miniananasech. Mísy nejjemnější šunky a snad padesát druhů sýrů. Šampaňské, pětihvězdičkový koňak. Sklo hladké, avšak ušlechtilých tvarů. Ubrousky batistové, ubrusy

rovněž. Být členem exkluzivního britsko-francouzského golfového klubu a slavit čtyřicáté výročí jeho založení se vyplácí. Oslavovala jsem je také a navždy jsem do svého srdce zapsala francouzskou kuchyni, definitivně vypudivši všechny ostatní. „Dejte mi kilo a půl prorostlého!“ Zatímco mi prodavačka v naší masně balí flákotu v duchu české tradiční kuchyně, které holduje moje rodina, buček, lačně se dívám na platíčko podezřele pobledlých krevetek za tři stovky. Ještě ve vedlejší zelenině koupit zelí a oběd je hotov. Doma štítivě odlupuju alespoň to nejhorší tlusté, vzpomínám na Chantille a na polévku z krabích jiker. Charlestone, lásko má, buď sbohem.

KAPITOLA SKORO NA KONEC

Z Charlestonu mi zbývala už jen cesta na sever. Vyrazila jsem brzo ráno do pošmourného počasí, vstříc promoklému letovisku Myrtle Beach a dál podél pobřeží k nočnímu Williamsburgu. Kolem historického městečka se rozrostla plejáda hotelů, restaurací, bufetů, stánků, parkovišť. Na jedno odlehlé jsem zajela. Podařilo se mi úspěšně zacouvat mezi dvě limuzíny, dlouhaté jak jezevčík, a uložit se ke své poslední noci se Scarlett. Ještě ke mně zaznívá odněkud od jihu její smích. Ještě cítím vůni tlejícího listí na rudé zemi, jehličí borovic, kterými už navždy zarostly všechny plantáže. Ještě se mi houpou pod nohama prkna podlah starých plantážnických domů a ve tmě mohu zahlédnout bílé sloupoví jejich verand. Ještě jsem tady. Dívčí sny se sní proto, aby byly uskutečněny. Klasická literatura však nedává návod, co dělat, když se sny uskuteční, když se stanou definitivní součástí života. Vždyť hranice mezi vizí a skutečností jsou právě tak ostré, jak si je sami vymezíme, a sen zůstane snem potud, pokud jej chceme za sen mít. Moje snová Scarlett, buď sbohem. Realita je o mnoho krásnější.

Výlet skončil na předměstí Washingtonu nazývaném Bethesda. Seděla jsem s překrásnou starší dámou – česku emigrantkou – v jejím půvabném domku a pila čaj. Auto bylo vráceno s najetými třemi tisíci kilometry. Do zavazadel jsem stěsnala další horu knížek a prospektů. V kuchyni myčka splachovala z talířů poslední ždibce přehojné americko-české večeře, uvařené jenom na počest mého návratu, spojeného s dalším, tentokrát už definitivním odchodem.

Dívala jsem se přes stůl do tváře své hostitelky. Byla v ní zapsána léta dřiny, ale také léta svobodného života ve svobodné zemi. Když přišla s manželem a dcerkou po osmašedesátém do Ameriky, neměli vůbec nic. Anglicky neuměli. Přátele či příbuzné zde neměli. Být učitelkou češtiny v USA neskýtalo příliš mnoho příležitostí k uplatnění. Začínali z mála a s málem. Na začátku své kariéry hlídala moje společnice děti. Na konci vychovávala americké diplomaty chystající se působit v Československu. Jejich dcerka, v době svého příchodu anglického slova neznalá, vystudovala nejprestižnější školy a také díky svému bilingvistu dnes šéfuje dvousetčlennému týmu amerických odborníků, přetvářejícímu náš bankovní systém.

Ve Spojených státech a v Kanadě jsem měla možnost seznámit se s desítkami emigrantů z Čech i ze Slovenska. Dnes je v módě vykládat, že odešli za mamonem, za bohatstvím. Ti, kdo to říkají, si zřejmě nejsou schopni uvědomit, že v životě jsou i jiné hodnoty než ty, které skýtá ekonomické zabezpečení. Že stejně silným, ba silnějším

motivem může být i touha žít tak, jak se člověku samotnému chce. Tiše, nenápadně a nenáročně, pracovat a žít drobnými radostmi beze strachu, co za buzeraci se skrývá za nejbližšími dveřmi. Přes svůj odchod z vlasti – nebo možná právě kvůli němu – nepřestali být ti, co odešli, Čechy. Na rozdíl od nás, co jsme neriskovali krok do neznáma, zůstali ale svobodnými Čechy a hodlají takovými zůstat i nadále. Pokud by to nebylo možné – pak hodlají zůstat svobodnými. Ať se nám to líbí nebo ne, hodnotnější je ten, který je svobodný, a ne ten, který se drží jen své vlastní národnosti, jež mu byla přidělena Pánembohem a na které nemá vůbec žádnou vlastní zásluhu.

Většina těch, které jsem poznala, se podobala mojí laskavé hostitelce. Když se probírám svým adresářem, vzpomínám na některé z těch, s nimiž mne spojila pouta přátelství.

Tak třeba Aleš Březina z Toronta. Pokud vím, v Čechách ho zavřeli kvůli tomu, že odmítl nastoupit vojenskou službu. Pak ho pustili a vykopli. Vystudoval teologii a v Torontu mne pozval na pivo, při kterém jsem díky svému společníkovi náhle zjistila, že Nový zákon může být víc než jen literární záležitost.

Dvoumetrový Miloš Šuchma je dalším takovým přítelem, který neváhá zahlaholit do telefonu přesně tři minuty po půlnoci: „Tak se vsadím, že jsem dneska první, kdo ti přeje k narozeninám!“ Vskutku byl. Časový posun může být pěkný prevít.

Nebo manželé Vránovi z Montrealu. Byli to opravdu oni, kteří mi neočekávaně poslali svatební kytici růží a způsobili tak, že jsem se téměř nevdala, protože „kdo ti má co posílat svatební pugét, a ještě k tomu chlap!“ – jak řekl můj manžel tři hodiny předtím, než se jím stal.

Nebo další přítel, Ota Ulč. Jeho dopisy hýčkám jako dopisy od milence vzdor tomu, že to jsou často i dopisy od jeho ženy Priscilly. Apropos Priscilla. Priscilla si zaslouhuje zvláštní kapitolu.

PŘÍBĚH KRABICE OD BOT

Ota Ulč je báječný člověk, ale co je na něm nejbáječnější, je jeho žena Priscilla. Je čínsko-švýcarského původu a vyznačuje se několika vlastnostmi. Zaprvé má černé vlasy dlouhé pomalu ke kolenům, zapletené do složitého účesu. Dále má nevyčerpatelnou schopnost naslouchat kdykoliv, komukoliv, hovořícímu o čemkoliv, pokud dotyčný neplácá úplné pitomosti déle než celý půlden. Stejná je ovšem i její schopnost vyprávět, tím více, že vypráví příběhy pravdivé. Poznala jsem to, když jsme si prohlíželi její rodinné fotografie. Na jedné z nich byly dvě přepůvabné mladé dámy výrazně asijských rysů, strašně si podobné. „Kdo to je?“ zeptala jsem se. Paní Priscilla se usmála a začala vyprávět příběh krabice od bot:

Byla jedna krabice od vysokých mužských holínek. Byla zakoupena před více než dvaceti lety jedním Američanem právě s těmi holínkami, které nutně potřeboval. Byl totiž v Thajsku a v tamější džungli se v sandálech nedoporučuje chodit. A on v džungli chodit

musel, protože Thajsko sousedí s Kambodžou a v Kambodži tenkrát vládli Rudí Khmérové a v Thajsku u hranic byly zase utečenecké a podobné tábory a on s tím vším měl cosi do činění. Pochopitelně měl s sebou svoji ženu, bez které nemohl být, protože ji neméně pochopitelně strašlivě miloval. Bodejť ne. Byla to totiž sestra paní Priscilly, a musela být tudíž stejně tak milováníhodná jako paní Priscilla sama.

Tak byli spolu v Thajsku, projížděli džunglí, až jednou přijeli do džungle nejdžunglovatější. Tam stála evangelická misie a v ní bylo opatrováno množství osiřelých a opuštěných dětí. Zvláštní bylo, že tam vyrůstalo mnoho dvojčat. Maminky totiž často nepřežily namáhavý dvojí porod, a tak dvojčátka zůstávala opuštěná. Posledním přírůstkem byly dvě malilinkaté holčičky, které kdosi přinesl z odlehlé domorodé vesnice. Jejich matka zemřela a nebyl nikdo, kdo by se o ně postaral. Kdyby se nedostaly na misi, byly by zemřely hned po narození. Manželům se děvčátka moc líbila, a protože byli bezdětní, rozhodli se, že je adoptují. Po mírném pochodování a poletování mezi hlavním městem a příbuznými dívenek v džungli se podařilo získat všechny papíry, dokumenty, potvrzení a povolení, a jednoho dne byla obě miminka připravena na cestu do Ameriky. Zavinuli je a strčili do té krabice od bot. Vešly se do ní tak právě a cestovalo se jim v ní zrovna tak pohodlně jako dnešním miminkům v drahocenných přenosných taškách. Časem slečny ovšem z krabice od bot vyrostly, a tak jsem je mohla uvidět na té rodinné fotografii, co mi ukázala paní Priscilla. Obě jsou půvabné, elegantní a usměvavé. Jedna skončila studium medicíny, druhá je architektkou. Se svou čínsko-švýcarskou tetou, americkým tatínkem, českým strejdou a tchajwanským dědečkem tvoří bezvadnou rodinu a na fotce vypadají báječně. Mám ji nad svým psacím stolem. Vždycky, když mi někdo tvrdí, nejlépe pak novináři či jistý nejmenovaný ministr, že Romové jsou nevychovatelní a nepředělatelní, že „to mají prostě geneticky v sobě“, že to jsou kriminálníci od narození, že romské děti jsou mentálně retardované a nemohou dosáhnout dalšího vzdělání, podívám se na tu fotku a vzpomenu si na krabici od bot. S klidem pak pošlu dotyčné osoby tam, kam mi to květnatost českého jazyka dovolí. Krabice od bot je mi svědkem, že na to mám právo.

DRUHÝ POKUS O ZÁVĚREČNOU KAPITOLU ANEB NADACE, JOJ NADACE

Asi tři bloky za budovou Kongresu Spojených států v nenápadné vilové čtvrti stojí nenápadný domeček s nenápadnými dveřmi. Vedle nich je nenápadná cedulka, na které je napsáno National Forum Foundation. Díky jí jsem se dostala do Spojených států a díky jí jsem mohla uskutečnit i cestu, o které jsem tak dlouho snila. Dotyčná nadace se zabývá jednak louděním peněz od jiných nadací, Kongresu, americké vlády, a odkud se dá, a jednak utrácením těchto peněz na různé akce a vzdělávací programy. Jedním z těchto programů bylo také zabezpečování stáží pro mladé lidi z bývalých komunistických zemí, u nichž se dá předpokládat, že nebudou chtít mít nic společného s komunismem a dobami zašlými, ale naopak se budou snažit ideologické rozdíly mezi východem a západem, vzniklé čtyřicetiletým rozkolem a izolací, překlenout. Nadace začala působit v osmdesátých letech v Polsku a dnes už má stovky svých absolventů, kterým zprostředkovala vhození do amerických vod za účelem pochopení pravidel plavby v demokracii, prakticky všude. Kazachstán, Estonsko, Čechy, Albánie.

Ředitel nadace Jim Denton má několik důvodů, proč se snaží překlenout rozdíl mezi

východem a západem a zprostředkovaně přispět k co nejrychlejšímu skončení se zbytky komunismu. Asi tím nejpochoptelnějším z nich je jistý pan Jeremiah Denton, generál americké armády, dlouholetý republikánský senátor a rovněž tak otec zmíněného Jima.

Když byl jeho syn ve věku mírně pubertálním, a tudíž pádné otcovské ruky potřebným, byl tatínek odvelen do Vietnamu, tam zajat a osm let strávil v nepředstavitelných podmínkách zajateckých a pracovních vietnamských táborů. Byl však jedním z těch, kteří se nenechali ponížít a neklesli na duchu. Vyjednával jménem svých spoluvězňů se svými vězňiteli, pomáhal a podpíral své spolubojovníky i tehdy, kdy se veškerá naděje zdála být ztracena. Když válka skončila a došlo k vyjednávání, byl to právě on, kdo měl americkou vládu přesvědčit, že s válečnými zajatci je báječně nakládáno a mají se skvěle. Zatímco odříkával do kamery předepsaný text, očima odmrkal v morzeovce celému světu vzkaz: m-u-č-e-n-í. Vietnamci na to nepřišli a konsternovaný americký národ mohl tváří v tvář, každý doma u své obrazovky, zírat na muže, který se přes všechny útrapy vysmívá nepříteli a riskuje život.

Vím, u více než čtyřicetiletého muže nikdo nepředpokládá závislost na otci. Kdo si ale vzpomene na malého chlapce, který se možná každý den ptal: tatínku, žiješ ještě? Nezabili tě ještě komunisti? Kdo si vzpomene na dětskou nenávist a kdo ji odkryje, když v mužném věku přerostla v čin?

Ti, kteří se zajímají a nějakým způsobem angažují v takzvaném „třetím sektoru“, který představují nadace, mají většinou nějaký důvod, proč se zajímají právě o sféru nazývanou „neprofitní“. Nejsou to pochoptelně v každém případě tak emočně vypjaté situace jako ta Jimova. Někdy to je „jen“ smysl pro spravedlnost, „obyčejný“ lidský soucit, pocit spoluzodpovědnosti či potřeby aktivní participace na řešení problému, který dotyčná osoba považuje niterně za svůj.

Ano, nadační sektor je byznys. Je to ale byznys velmi specifického druhu. Předně působí v oblastech, které by pro skutečný byznys byly nezajímavé - právě proto, že se v nich nedá vydělat. Adam Smith, jeden ze zakladatelů ekonomické vědy, uvedl ve svém hlavním díle „Pojednání o podstatě a původu bohatství národů“, že pro fungování trhu je potřebný stát, který zajišťuje tři úkoly: ochranu míru, garantování právního řádu a podnikání, které nepřináší zisk. Příkladem takového podnikání bylo pro něj budování majáků. Neziskové organizace jsou nástrojem, jejichž vznik by měl stát maximálně podporovat právě proto, aby mohly jako operativní jednotky zabezpečovat ty úkoly, pro které je státní administrativa příliš těžkopádná a o které podniky pracující pro zisk nejeví zájem.

Nahrazování činnosti státní správy činností nadací má několik kladných efektů. Odbourává státní administrativu, která je vždy méně pružná a je drahá. Neřídí se haldami různých předpisů a nařízení, může působit přímo v místě, kde je dané aktivity zapotřebí. Nadace jsou výrazem a nástrojem přímé demokracie, protože umožňují malým skupinám lidí, aby se podílely přímo na řešení určitého problému, kterým se chtějí zabývat a které by jinak musely být řešeny pomocí centrálního řízení a centrálního rozhodování. Jediné, na co musí nadace dbát, je dodržování obecně závazných právních předpisů. Nadace a spolky se mohou příležitostně k jednotlivým úkolům spojit, vytvářet sítě a dočasné struktury pracující nesmírně efektivně.

Činnost nadací hravě překračuje hranice států a vytváří tak celosvětové struktury, které, i když ve skutečnosti mohou mít třeba jen pár set jedinců, disponují nesmírným množstvím informací a dalších kontaktů – a proto také jsou relativně velice mocné. Systém nadací je systém vytváření paralelních komunikačních sítí a jsem přesvědčena, že jeho rozšíření vede k východiskům z mnoha dnešních civilizačních krizí. Významu nadací si pochopitelně jsou všechny totalitní režimy velmi dobře vědomy. Právě proto při nástupu totality jsou nadace a dobrovolné spolky jako první zašlapány do země. Vzpomeňte si, byly nějaké nadace za komunistů? Já vím asi o třech a docela by mě zajímalo, jakým opominutím přežily.

V Americe, zemi demokracie, jsou nadace oběma stranami politického spektra považovány za jednu z možností, jak zachránit stát před stále narůstající administrativou, problémy na místní i regionální úrovni a jak zefektivnit fungování společnosti vůbec.

Proč se nadacím dosud nepodařilo odstranit chyby amerického státního systému? Předně i zde byly nadace dlouho považovány za činnost, na jejímž rozkvětu nemá stát eminentní zájem. Nadace jsou také v podstatě konkurencí státní správě a k tomu, aby vláda a stát podporovaly rozrůstání své vlastní konkurence, k tomu je již zapotřebí značné dávky odvahy. Další důvod souvisí s jinou funkcí nadací. Aby nadace mohly fungovat a zabezpečovat svoje programy, musejí mít vybudovanu materiálně-technickou základnu. Alespoň někteří lidé v nich musejí dostávat plat, organizace musejí mít svoje sídlo a v něm základní prostředky, jako je stůl, papír a tužka. V případě kteréhokoliv ministerstva by zcela nikdo neočekával, že se bude úřadovat v kuchyních ministerských bytů a úředníci budou práci dělat zdarma a po své pracovní době. U nadací se to jaksi automaticky předpokládá, nebo alespoň dlouho předpokládalo. Ještě před krátkým časem panoval v Americe názor, který bohužel u nás razí i náš pan premiér. Totiž, že práce nadací je práce pro zábavu, na níž nemá stát žádný zájem. Pokud se jí chce někdo věnovat, nechť tak činí, ale za vlastní prostředky a po pracovní době. Tento přístup zavínil, že zejména z malých – a tudíž nejoperativnějších – těles se stala tělesa neprofesionální, která proto mohou jen obtížně čelit „konkurenci“ profesionální státní správy. Ta ovšem problém nezvládá, takže to zbývá na nadace, které nejsou profesionální, takže to nezvládají, takže to zůstává na státní správě... Hádejte, bylo dřív vejce, nebo slepice?

Naštěstí byl tento kámen úrazu alespoň ve Spojených státech objeven a usilovně se pracuje na jeho odstranění. To je koneckonců i v nejvlastnějším zájmu státu, protože právě na nadacích a podobných tělesech závisí prosperita státu. Já vím, je to poněkud neobvyklé tvrzení, a proto si ho dovolím podepřít velmi zajímavým výzkumem, o němž referoval na jedné přednášce v Londýně jistý sir Ralf Dahrendorf. Tato světová kapacita v sociologii, působící na univerzitě v Oxfordu, provedla výzkum, který měl vystopovat faktor, na kterém závisí operativnost, úspěšnost a flexibilita státní správy. Výzkumný tým si k tomu vybral Itálii. Vymyslel si problém a ten formou dotazu předložil místnímu úřadu k řešení. Pak už jen sledovali, za jak dlouho mu z daného úřadu přišla odpověď, kolikrát tam museli členové týmu telefonovat, s kolika úředníky mluvit a kdy jim byli schopni podat vyčerpávající odpověď.

Výzkumníci samozřejmě měli svoje hypotézy, ale ani jedna nevyšla. Nezáleželo na tom, zda bylo městečko chudé či bohaté, velké, malé, ve vnitrozemí či při moři, na

severu, na jihu, s pravicovou radnicí či s levicovou – výsledky nekorelovaly s ničím. Tedy, s něčím korelovaly, ale to se zdálo být tak absurdní, že vědci sledovali tento jev jen s velkým váháním. Stupeň fungování státní správy totiž přesně souhlasil s počtem fotbalových klubů ve městě. Sir Dahrendorf a spol. se pustili po stopě jako ohaři, čenichající kořist za horizontem, kam lovec ještě nedohlédne, a skutečně: fungování státní správy neodpovídá pouze počtu fotbalových klubů, ale všeobecně počtu občanských aktivit — to jest sdružení, spolků, kroužků a... nadací. Čím více jsou totiž lidé zvyklí se aktivně starat o věci obecné mimo rámec státní správy, tím více jsou ochotni a jsou zvyklí starat se o totéž v rámci státní správy.

Z tohoto hlediska je pak zcela logická daňová soustava umožňující odvést část daní **místo** do státní pokladny do našeho třetího sektoru. Díky tomu se může vytvářet síť profesionálních aparátů, které nejsou vázány vertikální mocenskou strukturou, ale jejichž svazky pracují v rovině horizontální. V rovině, jejímž společným jmenovatelem je lidskost.

TŘETÍ A DEFINITIVNĚ POSLEDNÍ POKUS O ZÁVĚREČNOU KAPITOLU

Stála jsem v odbavovací hale mezinárodního washingtonského letiště. S přáteli jsem se už rozloučila a čekala jsem jen na pokyn, kdy nastoupit do letadla. Mé srdce bylo rozpůlené jako rozeschlá lastura. Proč nejsou Čechy v Americe? Ne. Jinak. Proč není Amerika v Čechách? Stýská se mi po kamarádech! Po kterých? Po těch, co jsou tady, nebo po těch, co jsou **t a m**? Já chci domů! To jest do Jonesboro? Ano, a taky do Samotína na Vysočině. A do Mikulova, když kvetou třešně. A do Charlestonu, když se vítr zvedá z mírného vánku a vlny narážejí na přístavní hráz. A do New Yorku. Do Harlemu, do černého Bronxu. Nu, ano. Do New Yorku. Proč se mi tak stýská po New Yorku?

ANEKDOTA - ZASE TO NEVYŠLO. ÚPLNĚ NEJPOSLEDNĚJŠÍ KAPITOLA O TOM, PROČ SE MI STÝSKÁ PO NEW YORKU

Stýská se mi po newyorské podzemce. Nasednu dejme tomu v Brooklynu a vlak se se mnou řítí hodiny a hodiny vpřed. Mám desítky možností přestoupit, jet lokálkou nebo vlakem expresním, měnit směr, linky, přecházet a bloudit kilometry podchodů. Já ale raději zůstávám sedět v jednom voze a dívám se, jak se lidé kolem mění. Pozoruji jejich různorodost, odstíny pleti, barvu vlasů a složitost účesů. Krásné černošky s kreacemi na hlavách, vyztuženými snad hroudami fixačního gelu. Vedle mě stojí dva Židé. Jeden ortodoxní, s pejzy, černým kloboukem a dlouhým šosatým kabátem. Je jak vystřižený z haličských povídek Šaloma Aše. Ten vedle něj je „moderní“. Nemá klobouk, ale malou čepičku, normální bundu a džíny. Oba se určitě nemají rádi, protože druhý je pro prvního odrodilcem a první pro druhého nemožným konzervativcem. Před nimi napříč sedí strašlivě tlustý Arab. Nebo Peršan? Nevím, v každém případě noviny, do kterých je zabořen až po uši, jsou psány arabským písmem.

Vedle něj sedí subtilní Číňan s rozloženými novinami psanými čínskými znaky. Za sebou slyším zaklínání se Pánem Bohem polsky. Mladý černý kluk čte životopis Malcoma X a v ruce přebírá muslimský růženec. Kolem krku má omotaný palestinský šátek. Mnoho z

těch lidí, příslušníků různých národů a různých náboženství, má důvod se navzájem k smrti nenávidět. Ve svých domovských zemích by buď hledali, kde nechal tesař díru, nebo by sahalo do kapsy pro kudlu či pod kabát pro kalašnikov. Teď jsou ale v New Yorku. Když náhodou stoupne někdo někomu na nohu, tak se mu omluví. Ortodoxní Žid tomu neortodoxnímu a Arabovi stejně tak. Číňan Japonci a Arabové a Peršané navzájem. Až dojedu na 42. ulici, vystoupím. Ten černý kluk s knížkou vystoupí taky, a protože já vejrám po lidech a on do knížky, úspěšně se srazíme ve dveřích. „Promiňte, prosím,“ říkáme zároveň. „Nic se nestalo,“ zní dvojnásobná odpověď. Pak se usmějeme a každý jdeme svým směrem. Proto se mi stýská po New Yorku.

„Kláro, Kláro, my tě dobře známe, tak ne abys chodila do Harlemu nebo do Bronxu!“ říkají mi kamarádi. Ne, do Bronxu dnes ne, nejdřív do Harlemu. Džíny, botasky, americkou vojenskou bundu zapnutou až ke krku a ruce v kapsách. Čerstvou trvalou a černý přeliv na hlavě – to je přece jasný, že jsem z Portorika! Kdybych nebyla, co bych dělala někde na nejzazším konci Harlemu? Čau, zlato, jak je? Všechno OK! (Ale crack až příště, hoši. Zatím mi úplně stačí, když vím, kde se prodává a za kolik – čistě pro vzdělání.)

Všeobecný indikátor podezřelých oblastí, voda valící se po ulici, čvachtá i kolem mých bot. No jo, zase někdo v létě otevřel hydrant, aby děti měly kde dovádět, a teče to ještě doted. Parta asi desetiletých kluků se přežene kolem. „Máš žváro?“ Jsem vybavená, mám. Na oplátku mi připalují a já, agresivní nekuřák, snaživě popotahuji. „Kam jdeš?“ „Na stotřetí“ (ulici, pochopitelně). „Tak to vem' podzemkou.“ „No... možná jo,“ snažím se vypadat neutrálně. „Hele, že seš švorc?“ Vzápětí mám v ruce dolar pětadvacet v drobných. V hloučku na rohu kecajících ženských najednou jedna zaječí. Zřejmě to byl povel pro některou z ratolestí. Pro jistotu berou roha všichni. „Hele, fakt jed' radši tou podzemkou!“ volá jeden kluk v úprku. Proto se mi stýská po New Yorku.

Central Park je kupodivu opravdu uprostřed Manhattanu, ostrova, který je zase centrem New Yorku. Než přejdete podél jeho delší strany z jednoho konce na druhý, tak to trvá alespoň hodinu ostré chůze. A než projdete napříč, potkáte takovou spoustu zajímavých lidí, že vám to bude trvat podstatně déle. Kolem plochy vodního rezervoáru se táhne běžecká dráha a po ní poklusává spousta lidí se sluchátky na uších. Mezi tím se proplétají houfy psů, dětí, mládeže na kolečkových bruslích, starších pánů snažících se shodit v kanceláři nabraná kila, maminky s kočárky. Právě teď mímám poněkud vícebarevný manželský pár. On je černý jak bota a kočárek s miminem tlačí společně s mladou paní výrazně asijských rysů. Marně přemýšlím, jakou může mít to mimino barvu, když vtom se k němu přiřítí jeho asi čtyřletý brácha a začne se cpát do kočárku taky. Otázka barvy zůstává i nadále nevyřešená, protože nevím, jak ji popsat. Co ale vím jistě, je to, že když to mimino bude po bráchovi, bude to krásné dítě. Stýská se mi po něm, stejně jako po New Yorku.

Vedle ostrova, na kterém stojí socha Svobody, leží ještě jeden malý ostrůvek. Původně byl na něm přístav, do kterého připlouvaly lodě s emigranty směřujícími z Evropy do země nové naděje, nového života, do Ameriky. Skoro celý ostrůvek zabírá rozsáhlá budova, která sloužila jako jejich dočasné útočiště, celnice, imigrační úřad, karanténa a všechno ostatní dohromady. Tou budovou prošly desítky milionů lidí všech národností, všech barev pleti, všech jazyků. Všech, kteří jsou dneska Američany. Doba transoceánských parníků už minula, a tak z objektu vytvořili muzeum. Jsou v něm památky a svědectví o těch, kteří se

nebáli pustit se do nejistoty, nechat za sebou vše, co jim bylo blízké, a začít znovu, často jenom s holýma rukama či s balíkem šatstva. V muzeu mne zaujal jeden nápis – zřejmě citát nebo úsloví – který vyjadřoval naděje nových obyvatel Ameriky a realitu, se kterou se zde setkávali, asi nejlépe:

„Když jsem byl doma, slyšel jsem, že v Americe jsou cesty dlážděné zlatem. Když jsem sem přijel, zjistil jsem, že zaprvé zlatem tady cesty dlážděné nejsou, za druhé, že většinou nejsou dlážděné vůbec, a za třetí, že se ode mne očekává, že je vydláždím já.“

KONEČNÁ

Nejenom v Americe nejsou cesty dlážděny zlatem. Jsou i jiné země, kde to s dlážděním a s mnohými dalšími věcmi není tak docela v pořádku. Když jsem stála v odbavovací hale mezinárodního washingtonského letiště, přemýšlela jsem o jedné malé zemi ležící směrem na východ, která možná očekává i ode mne, že její blátivé cesty pomohu vydláždit. Letadlo začalo rolovat a za chvíli jsme byli nad Atlantikem. Scarlett prošla letištní halou a zavolala na Willa s limuzínou. Před sebou měla dlouhou cestu do Tara a já dlouhou cestu do velkého domu, na jehož půdě stojí stará secesní knihovna. Vedle ní je oprýskaná židle, která prý pochází z kuchyně mé prababičky. Když vikýřem dopadá proud světla, ve kterém tancují částičky prachu, když slyším, jak dole táta ladí Hlas Ameriky, a vím, že máma opravuje písemky, jsem přesvědčena, že Scarlett i já, obě jsme na tom místě, kde máme být.

DOSLOV PO DVACETI LETECH

Čas trhnul oponou, a i když můžeme přemítat, co všechno se změnilo a co ne, jedno je jisté: v době, když jsem tuto knížku psala, byl internet v plenkách, počítače patřily k luxusnímu zboží a o elektronických knížkách jsme se mohli dočíst tak maximálně v Análech Heechee, tedy ve sci-fi. Proto využívám této nové technologie a knížku, která již dávno není na knihkupeckých pultech, předkládám k posouzení laskavému čtenáři v elektronické formě.

S reedicí knížky po dvaceti letech vyvstalo několik otázek, z nichž nejzásadnější bylo, jak moc a zda vůbec zasahovat do původního textu. Rozhodla jsem se, že s výjimkou drobných zásahů, které byly nyní vynuceny nedbalou prací původního editora, nebudu do textu obsahově zasahovat vůbec. Text, který předkládám, zobrazuje moje myšlenky, postoje a názory, jaké byly v roce 1993, kdy jsem knížku psala. Řada reálií doznala podstatných změn. Změn doznala Amerika, když už kvůli ničemu jinému tak kvůli 11. září. Změn doznala i Česká republika, a to zejména tím, že naprostá většina ideálů, kvůli kterým jsem se po svém studijním pobytu v USA do Čech vrátila, byla nenávratně zmařena a znehodnocena.

Ponechávám na laskavém čtenáři, aby posoudil, jak moc jsem se ve svých názorech, prezentovaných v této knížečce, mýlila a jak moc jsem se ukázala naivní. Věřím, že kromě toho, že jsem podlehla stejně jako mnozí ostatní iluzím, že v Čechách skutečně jdeme budovat demokratickou a občanskou společnost, zůstalo v knížce ještě něco, kvůli čemu

stojí za to ji elektronicky vydat. Když kvůli ničemu jinému, pak ji stojí za to připomenout kvůli tomu nejvlastnějšimu, proč byla napsána – totiž kvůli lásce čtenářů Scarlettiných příběhů k americkému Jihu. Jsem moc ráda, že tuto svoji lásku jsem mohla sdílet i s řadou čtenářů své knížky v její papírové podobě. Skutečně jsem se pobavila, když jsem zjistila, že jedna malá cestovní kancelář moji knížku používala jako svého průvodce a po americkém Jihu podle ní pořádala zájezdy za Scarlett.

Láska Rhetta a Scarlett – a i jejich nenávist – přežily další generaci čtenářů. Nyní má román „Jih proti severu“ ve své knihovničce moje čtrnáctiletá dcera. Ať je i jí tato knížka průvodcem a hlavně ať jí slouží jako důkaz, že dívčí sny lze naplnit: stačí se k tomu rozhodnout.

v Praze, duben 2013

Klára A. Samková

Klára Samková

MOJE CESTA ZA SCARLETT (a k tomu něco navíc)

V roce 1994 vydalo nakladatelství ROAD Praha jako svou 38. publikaci

Nakladatelství ROAD Praha, Vršovická 3, 101 00 Praha 10

jako ISBN 80-85385-62-7

O autorce:

JUDr. Klára SAMKOVÁ se narodila r. 1963 v Brně. Tam také absolvovala gymnázium a zahájila právnické studium, které dokončila na Karlově Universitě v Praze. Roku 1990 byla na kandidátce Občanského fóra zvolena za Romskou občanskou iniciativu do Sněmovny národů Federálního shromáždění Československé republiky. Nyní se věnuje v Praze advokátní praxi. (viz: www.lawyers.cz).

Po skončení poslaneckého mandátu ji pozvala americká nadace National Forum Foundation do Washingtonu, D.C., na stáž v Kongresu USA a v ústředí Asociace amerických právníků. Knížka „Moje cesta za Scarlett“, opírající se o autentické zážitky z doby tohoto pobytu v Americe, je její prvotinou. Základ vyprávění tvoří cestopisná črta líčící místa, do nichž Margaret Mitchell položila děj slavného románu Jih proti Severu. Historický obraz literárně proslulých míst je tu konfrontován s jejich nynější živoucí podobou.

Navíc je do vyprávění organicky zakomponována řada postřehů a faktů v naší zemi ne vždy známých, stejně jako nekonvenčních politických úvah, namířených do americké i do české současnosti. Mírně nadnesený a občas lehce sarkastický tón knížky je zárukou příjemného čtení spojeného s poučením. Svérázná sebereflexe pak dokládá, že pobyt ve světě velké politiky autorku nepoznamenal ztrátou svobodného myšlení ani smyslu pro humor.

